

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY
FUNGOVÁNÍ RODIN S VÍCE DĚTMI
PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE FUNCTIONING OF
MULTI-CHILD FAMILIES

Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Veronika Žajdlíková**
Vedoucí práce: **PhDr. Veronika Šmahajová, Ph.D.**

Olomouc

2024

Ráda bych poděkovala mé vedoucí práce PhDr. Veronice Šmahajové, Ph.D. za veškerou odbornou pomoc a věnovaný čas mé diplomové práci. Mé díky patří i všem rodinám, které se zúčastnily mého výzkumu a věnovaly mi pár hodin svého času. Děkuji také svým rodičům a svému partnerovi Martinovi za podporu při studiu a při psaní diplomové práce.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Psychologické aspekty fungování rodin s více dětmi“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 15. 3. 2024

Podpis

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
OBSAH		3
ÚVOD		5
TEORETICKÁ ČÁST		6
1 Rodina		7
1.1 Úvod do studia rodiny		7
1.2 Struktura a dynamika rodiny		8
1.3 Rizikové a protektivní faktory v kontextu rodinné resilience		11
1.4 Komunikace v rodině		17
2 Od partnerství k rodičovství		20
2.1 Motivace k rodičovství		20
2.2 Narození dítěte.....		23
3 Rodina ve 21. století		26
3.1 Vývoj současné rodiny		26
3.2 Aspekty související s fungováním současné rodiny		30
3.3 Formy rodinného soužití.....		34
4 Rodiny s více dětmi		37
4.1 Charakteristika vícedětných rodin		37
4.2 Fungování vícedětných rodin		41
4.3 Výsledky výzkumů		43
VÝZKUMNÁ ČÁST		49
5 Výzkumný problém		50
5.1 Výzkumný problém		50
5.2 Cíle výzkumu.....		50
5.3 Výzkumné otázky		51
6 Metodologický rámec		53
6.1 Zvolený typ výzkumu.....		53
6.2 Metody získávání dat.....		53
6.2.1 Návštěva v rodině.....		53
6.2.2 Anamnestický dotazník		54
6.2.3 Metoda časové osy		55
6.2.4 Polostrukturované interview.....		55
6.2.5 Family Crisis Oriented Personal Evaluation Scales (F-COPES)		56
6.2.6 Škála rodinného prostředí.....		57
6.3 Metody zpracování a analýzy dat		58

7	Výzkumný soubor	61
7.1	Metody výběru výzkumného souboru	61
7.2	Kritéria výběru výzkumného souboru	61
7.3	Charakteristika výzkumného souboru	62
8	Etické problémy a způsoby jejich řešení.....	64
9	Výsledky výzkumu	65
9.1	Analýza rozhovorů	65
9.2	Seznámení s jednotlivými rodinami	66
9.2.1	Rodina 1	66
9.2.2	Rodina 2	67
9.2.3	Rodina 3	68
9.2.4	Rodina 4	69
9.2.5	Rodina 5	70
9.2.6	Rodina 6	71
9.2.7	Rodina 7	72
9.2.8	Rodina 8	73
9.3	Souhrnná analýza rozhovorů	74
9.3.1	Představy o velikosti vlastní rodiny	75
9.3.2	Společné aktivity	75
9.3.3	Rozdělení úkolů v domácnosti	77
9.3.4	Názory okolí	77
9.3.5	Zátěžové situace a milníky	78
9.3.6	Podpůrná síť	80
9.3.7	Potřeby vícedětných rodin.....	81
9.3.8	Manželský pár	81
9.4	Výsledky dotazníkových metod	83
9.4.1	Family Crises Oriented Personal Evaluation Scales	83
9.4.2	Škála rodinného prostředí.....	85
9.5	Zodpovězení výzkumných otázek	87
10	Diskuze	91
10.1	Interpretace výsledků.....	91
10.2	Diskuze užitá metodologie	95
10.3	Přínos práce a možnosti budoucího výzkumu	97
11	Závěr.....	99
	Souhrn	100
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY	103
	PŘÍLOHY	118

ÚVOD

Rodina je společenství, ve kterém vyrůstáme. Rodina jsou lidé, kteří nám pomáhají poznat svět i sebe samé. Rodina jsou vztahy, emoce a zážitky. Každá rodina je má však jiné a originální. Každá rodina je svébytná a tak k ní musí být přistupováno. Zabývat se výzkumem rodin není již nic nového. Avšak stále se nachází takové typy rodin, kterým není pozornost příliš věnována. Mezi takové patří i rodiny s více dětmi, které se v České republice sice staly již několikrát centrem výzkumného hledáčku, nicméně v současné době plné výzev a celospolečenských problémů se o ně výzkum příliš nezajímal. Jejich počet přitom klesá a společnost tak přichází o důležitou funkční jednotku.

Pokud se současným ideálem stává model dvoudětné rodiny, jakou motivaci mají rodiče pro zplození více dětí? Jak taková rodina funguje a jakým čelí potížím? Co jí pomáhá a jaké má potřeby? A jak se mění partnerský život rodičů s přibývajícím počtem dětí? Takové a mnohé další otázky jsem si pokládala již delší dobu vždy, když jsem spatřila rodinu s více než třemi dětmi. Diplomová práce mi nyní dala šanci nalézt na tyto otázky odpovědi.

Najít vícedětné rodiny, které jsou úplné a mají všechny děti do 18 let nebylo úplně snadné. Mnoho lidí z okolí odpovídalo: „*Nojo, to máš těžké, takových rodin už moc není.*“ Přesto se nakonec povedlo uskutečnit návštěvu u osmi rodin s více než třemi dětmi. Tyto rodiny mi umožnily nahlédnout do jejich běžného života a odhalit mechanismy, které stojí za jejich dobrým fungováním. Jsou tak důkazem, že i v dnešní době je možné založit velkou rodinu a zvládnout výchovu několika dětí. Že i když se objevují potíže, je možné je překonat a nalézt sílu jít životem společně dál. Kéž je tato práce připomínkou radosti z narození každé lidské bytosti a důležitosti existence všech rodin!

TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Diplomová práce se zabývá psychologickými aspekty fungování rodin s více dětmi. Proto je první kapitola věnována rodině samotné, jejímu vývoji, krizím, kterými rodina prochází, a protektivním faktorům, které rodinu chrání. Poslední část kapitoly se zaměřuje na komunikaci, protože ta je neodmyslitelnou součástí každého rodinného fungování. O rodině bylo napsáno již mnoho prací, článků a knih, proto se jednotlivé podkapitoly věnují spíše specifickým teoriím a problémům než obecnému popisu rodiny.

Ve světě se tématy spojenými s rodinou věnovali například Duvall a Hill (1948), McCubbin et al. (1996), Walsh (1996) či Olson (2000). Vytvořili nové a propracované koncepty fungování rodiny a svými výzkumy přispěli k lepšímu pochopení rodinné problematiky. Níže popsané podkapitoly tyto koncepty popisují. V českém prostředí se rodinnou problematikou zabývali především Matějček (1992, 1994), Plaňava (1993, 2000), Matoušek (2003) a Sobotková (2012a, 2012b). Přinesli veřejnosti základní poznatky o fungování rodiny, výchově dětí a o samotném oboru psychologie rodiny. V současnosti se výzkumům v oblasti rodiny věnují Kuchařová et al. (2020).

1.1 Úvod do studia rodiny

Rodina je prvním modelem společnosti, se kterým se dítě setkává. Tím předurčuje jeho osobní vývoj, seznamuje ho s různými typy konfliktů a podpory, ovlivňuje jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Učí ho sociálním dovednostem a tím plní jednu ze svých základních funkcí (Matoušek, 2003). Pro dítě by měla být od začátku především **životní jistotou**, která mu dává pocit bezpečí a umožňuje vývoj vlastní sebejistoty (Matějček, 1994). Nejčastější představou pod pojmem rodina je tzv. **nukleární rodina** – otec, matka a jejich děti. V jiných kulturních kontextech se sem řadí také příbuzenstvo širší – babičky, dědečci, strýcové a tety. V současné společnosti se setkáváme s problémem, jak rodinu přesně definovat, jelikož chápání pojmu rodina prošlo za poslední desetiletí výraznými změnami. Obecně však lze říct, že rodina je univerzální a nezbytná instituce pro přežití jedince v jakékoliv společnosti (Georgas, 2006). Karraker a Grochowski (2006) dodávají, že rodina je dynamický a vyvíjející se organismus, který je v neustálé interakci s prostředím.

Systémová teorie rodiny říká, že rodina je systém, ve kterém probíhá neustálá interakce mezi jeho částmi. Nesleduje se tedy chování a prožívání každého člena zvlášť, ale důraz se klade právě na vazby a interakce mezi členy. Chování jednoho člena rodiny tak ovlivňuje členy ostatní. Na interakce mezi členy rodiny je tedy pohlíženo, jakým způsobem člen domácnosti něco sdělil a jak na to reagovali ostatní členové. Místo lineární kauzality se zde uplatňuje model **kauzality cirkulární** (Johnson & Ray, 2016). Systémové pojetí rodiny tedy předpokládá, že všechny části systému jsou propojené a jeho pochopení je možné pouze tehdy, když nahlížíme na něj v celé jeho celistvosti. Systém rodiny neustále komunikuje i s vnějším prostředím a navzájem se s ním ovlivňuje (Klein & White, 1996).

Každá rodina je tvořena několika **subsystémy**, z nichž nejpodstatnější je subsystém manželský (partnerský). Hraje totiž základní roli ve všech vývojových fázích životního cyklu rodiny. To, jak manželé či partneři spolu vycházejí, jak spolu komunikují a řeší konflikty, ovlivňuje také vývoj jejich dětí. Další subsystém je rodič-dítě, který rozšiřuje hranice původního partnerského subsystému. Pokud má rodina více dětí, vytváří se také subsystém sourozenecký. Svou významnou roli hrají i **hranice**, které tyto subsystémy ohraničují. Ideální případ představují takové hranice, které jsou pevné, ale zároveň i flexibilní (Sobotková, 2012b). Také je důležité myslet na to, že jednotlivé subsystémy mohou být narušené. Taková porucha však neovlivní jen subsystém samotný, ale projeví se i ve funkci celku (Matějček, 1992).

Zájem o studium rodiny se začal objevovat především až v 70. letech 20. století. Nyní můžeme hovořit o samostatné vědní disciplíně – **psychologii rodiny**. Ta čerpá z mnoha různých zdrojů, například z vývojové, sociální či klinické psychologie (Sobotková, 2012b). Kromě systémového přístupu se uplatňují při zkoumání rodiny další významné přístupy. Zařadit bychom sem mohli například life span teorii Baltese (Baltes, 1987), koncept rodinné resilience (McCubbin et al., 1996) či cirkumplexní model Olsona (Olson, 2000). Tyto zmíněné teorie budou dále v teoretické části rozebrány.

1.2 Struktura a dynamika rodiny

Plaňava (1993) popisuje rodinu jako **systém**, který nemůžeme brát pouze jako prostý součet jeho částí, ale musíme ho vnímat jako novou kvalitu, jako strukturovaný celek, který je ohraničený vůči ostatním.

V rodině můžeme také rozlišovat **role**, které jednotliví členové zastávají. Dříve bylo dělení rolí a povinností dáno rodově, vyplývalo z přírodního principu rozmnožování. Muž tak při vstupu do manželského svazku věděl, že se od něj očekává rozhodování o financích a investicích, odpovědnost, racionalita a fyzická síla. Od ženy se očekávalo spíše podrobení se manželovi, starost o domácnost a o děti, věrnost a tolerance (Hargašová & Novák, 2007). Dnes mají však tyto role mnohem menší vyjasnění a rozdíl mezi rolí matky a otce se do jisté míry stírá. To je také dáno větší závislostí rodin na výdělku matky, a naopak větším zapojením otce do výchovy dětí (Kuchařová et al., 2020). Ne každá rodina je však úplná a struktura rodiny tedy může nabývat různých podob. Některé děti vyrůstají s oběma rodiči, jiné například jen s matkou či otcem, případně s jejich novými partnery (Hill et al., 2001).

Plaňava (2000) dále charakterizuje rodinu pomocí čtyř komponent a dvou procesů. První komponentou je struktura rodiny. Do té spadá především utváření hranic mezi jednotlivými subsystémy rodiny, jejich organizovanost, přítomnost aliancí a hierarchizace. Také bychom sem mohli zařadit rozdělení kompetencí, povinností a odpovědnosti mezi členy. Další komponentou je intimita, která obsahuje emoční a citové vazby, projevy zájmu, vřelosti a vzájemnou závislost členů. Třetí komponentu tvoří osobní autonomie. Tu můžeme popsat jako prostor, který každý z členů rodiny má pro svůj vlastní růst a rozvíjení své osobnosti a svých zájmů. Poslední komponentou jsou hodnoty a postoje. Ty vyjadřují, do čeho rodina vkládá svou energii, do čeho investuje čas nebo i peníze.

Proces, který vyjadřuje změny a vývoj v rodině, označuje Plaňava (2000) pojmem **dynamika**. Nepředpokládá se, že by vývoj byl hladký a bezproblémový. Naopak rodina v průběhu času prochází různými krizemi, ať už očekávatelnými vyplývající ze zákonitostí vývoje, či nepředvídatelnými. Všechny zmíněné čtyři komponenty a také proces dynamiky zastřešuje komunikace, o které bude pojednáno v samostatné podkapitole. Ze strukturálního pojetí rodiny vychází také strukturální rodinná terapie zaměřující se na hranice mezi členy, na utvořené koalice mezi generacemi a na hierarchii členů rodiny (Johnson & Ray, 2016).

Rodinný systém můžeme popsat také z pohledu **cirkumplexního modelu**, který vytvořil na konci minulého století Olson. Třemi základními dimenzemi modelu jsou koheze, flexibilita a komunikace. Koheze je popisována jako emoční pouto, které mají členové rodiny mezi sebou navzájem. Skrze ni můžeme odhalit, jak si jsou členové rodiny k sobě blízko, přičemž velmi vysoká i velmi nízká koheze může být pro rodinu problematická. Druhá dimenze, flexibilita, vyjadřuje míru změny ve vedení, v rolích a pravidlech rodiny. Příliš rigidní nebo chaotické vztahy mohou narušovat dobré fungování rodiny. Komunikace,

jakožto třetí dimenze modelu, propojuje dvě dimenze předchozí. Tento model má využití při zkoumání rodinného systému, při plánování terapie a zjišťování jejích výsledků. Propojuje dohromady výzkum, teorii i klinickou praxi (Olson, 2000).

Každá rodina prochází několika **vývojovými fázemi**. Důvody přechodu rodiny mezi jednotlivými stádii vývoje se zabývali už Mederer a Hill (1983). Novější přehled vývojových období rodiny s dvěma rodiči a dětmi nabízí Aldous (1996), která vychází z tradičního rozlišení fází od Duvall a Hilla (1948). Jedná se celkem o šest stádií. První je období vytváření vztahu mezi partnery. Druhé je období s dětmi předškolního věku. Třetí je období s dětmi školního věku. Čtvrté je období s adolescenty a páté období rodičů ve středních letech. Poslední je stádium rodičů odcházejících do důchodu. Pokud má rodina více dětí, stádia jsou proměnlivější, protože zatímco nejstarší dítě už odchází z domova, nejmladší může být teprve na základní škole. Vývojové fáze jsou autorkou také popisovány u rodin s jedním rodičem, u párů bezdětných či párů rozvedených, nicméně vzhledem k tématu diplomové práce nejsou dále podrobněji rozebírány.

Tak, jak se vyvíjí rodina jako celek, proměňují se také vztahy mezi členy rodiny. Jak jsou silné a odolné se ukazuje především v kritických situacích. Opět se zde uplatňuje kromě hranic mezi členy, komunikačního procesu také resilience rodiny. Jak se rodina ke krizi postaví a jak se bude vyvíjet v čase dál, záleží na chování jejích členů. Mohou se navzájem podpořit a krizi vyřešit nebo také mohou vzniknout mezi členy další konflikty a napětí (Rago, 2016).

Klein a White (1996) popisují několik předpokladů, ze kterých teorie vývoje rodiny vychází. Předpokládá se, že vývojové procesy jsou nevyhnutelné a důležité pro pochopení rodiny. Rodina by měla být zkoumána z různých úhlů pohledu a je nutno na ni pohlížet jako na sociální skupinu ovlivněnou širšími společenskými normami. Rodina je dále brána na jednu stranu jako polopropustná a na druhou stranu jako polouzavřená skupina. Vychází to právě z jejího kontaktu s vnějším okolím a také s normami, které si utváří sama v sobě. Všechny vývojové teorie rodiny předpokládají, že čas je multidimenzionální. Takové pojetí vychází z předpokladu, že o čase je lidmi uvažováno především v rovinách událostí a zkušeností. Často se členové rodiny baví spíše o období „než se se narodila tvoje sestra“ než o období „před rokem 2002“.

V kontextu rodiny je důležité zmínit také **Bronfenbrennerovu ekosystémovou teorii**. Ač se jedná o teorii popisující vývoj jedince, právě její ekosystémové pojetí přesahuje

i do oblasti rodiny. Bronfenbrenner (1977) popisuje vývoj jedince v kontextu prostředí, ve kterém vyrůstá, a v kontextu sociálních vztahů, které jej ovlivňují. Teorie se skládá ze čtyř systémů, se kterými je jedinec v interakci. První je mikrosystém. Jedná se o komplex vztahů mezi vyvíjejícím se jedincem a jeho nejbližším prostředím, jako je domov, škola nebo pracovní prostředí. V těchto prostředích jedinec zastává po určitý čas různé role, ať už dcery, rodiče, učitele či zaměstnance. Druhým systémem je mezosystém, který zahrnuje vztahy mezi dvěma nebo i více mikrosystémy. Např. postavení dítěte ve škole či mezi svými vrstevníky je ovlivňováno situací v rodině. Exosystém pak zahrnuje prostředí, ve kterých se vyvíjející jedinec sám aktivně neúčastní, nicméně je jimi ovlivňován. To lze popsat na příkladu dítěte, které je často hlídáno např. svými prarodiči, protože rodiče na něj nemají dostatek času v důsledku jejich pracovního vytížení. A poslední systém, makrosystém, zahrnuje veškeré kulturní, ekonomické, sociální či politické podmínky, ve kterých se tři předchozí systémy nachází. Bronfenbrennerova teorie tak ukazuje, jak je pro vývoj jedince důležité působení rodiny a chování jejích členů.

K významným konstruktům popisu vývoje jedince se řadí také **life-span vývojová psychologie**, kterou vytvořil Paul Baltes. Tento přístup je charakterizován několika principy. Prvním z nich je postulát, že vývoj je celoživotní proces. Každé období vývoje je tak stejně důležité. Dále se vývoj považuje za multidirekcionální, což znamená, že se během něj může některá složka rozvíjet a druhá naopak zmenšovat. Důležitým pojmem je také plasticita, která zahrnuje možnosti a rezervy ve vývoji člověka. Kromě míry plasticity je vývoj ovlivněn i historickými a kulturními podmínkami. Na vývoj člověka by mělo být pohlíženo multidisciplinárním přístupem, a to zejména z pohledu psychologie, antropologie, biologie a sociologie (Baltes, 1987).

1.3 Rizikové a protektivní faktory v kontextu rodinné resilience

Každá rodina je svébytný a originální systém a určit proto, co je tzv. normální rodina, je velmi těžké. Dříve se zkoumaly především rodiny problémové, které se potýkaly s určitými překážkami ve svém fungování, a proto také navštěvovaly rodinné poradce či terapeutů. Každé rodině také vyhovuje zcela něco jiného, proto je nutné brát každou rodinu jako jedinečnou. Zdravé fungování rodiny souvisí s její schopností adaptace, se schopností zvládat náročné životní situace, s hodnotovou orientací a postoji jejích členů, s intimitou, která je vyvažována osobní autonomií (Sobotková, 2003). Nicméně i zdravě fungující rodina

prochází různými krizemi. Plaňava (2000, 148) píše, že krize nastává tehdy, „*jestliže dosavadní uspořádání v rodině či manželství, struktura, životní hodnotová orientace a styl života přestávají vyhovovat, to jest znesnadňují či brání plnění základních funkcí rodiny anebo manželství.*“

Krize, kterými rodina prochází, můžeme dělit na vývojové, nenormativní a krize kumulované. Vývojové krize se odvíjí od normálního životního cyklu rodiny, patří sem tedy narození dítěte, nástup dítěte do školy či odchod rodičů do důchodu (Sobotková, 2012a). Krize nenormativní vznikají náhle a nikdo nemůže traumatizující stresor předvídat (Vodáčková, 2012). Mezi neočekávané vlivy patří události, jako je např. vážné onemocnění člena rodiny, náhlá ztráta zaměstnání či finanční potíže. Patří sem také dlouhotrvající vlivy ovlivňující větší počet rodin, jako jsou přírodní katastrofy, válečné konflikty ad. (Sobotková, 2012a). Všechny neočekávané krize mohou být pro rodinu zdrojem stresu a vyvolat úplnou reorganizaci života rodiny. Některé rodiny se zvládnou vyrovnat s krizí svépomocí, jiné musí vyhledat pomoc odborníka (Rago, 2016). Posledním typem rodinných krizí jsou krize kumulované, při kterých se k vývojové krizi přidává další nečekaný stresor, například náhlé úmrtí člena rodiny či sdělení závažné diagnózy.

S rodinným životním cyklem souvisí také **vývojové krize manželství**. Uvádí se, že první vývojová krize se objevuje mezi třetím a sedmým rokem trvání manželství. Její vznik zapříčiňuje především úbytek romantičnosti, odlišné názory partnerů, častější projevy negativních emocí, změnu náhledu na chování partnera v období zamilovanosti a nyní. Tato krize trvá zhruba rok, doprovází ji hádky, výčitky či pocity zklamání. Druhá vývojová krize se objevuje po 17 až 25 letech trvání manželství. Není tak výrazná, ale může trvat delší dobu. Odvíjí se od involučních procesů, somatických onemocnění partnerů, obavami ze stárnutí, ale také od osamostatňování se dětí a jejich odchodu z domova (Plzák, 1973). Toto dělení vývojových krizí však v dnešní době nemusí zcela odpovídat realitě. Partneři spolu žijí v mnoha případech několik let před svatbou, případně se vůbec nevezmou. Proto je lepší uvažovat spíše o pojmu „partnerská“ než „manželská“ vývojová krize. Anebo neočekávat, že se v manželství tyto krize objeví přesně v popsáném období, resp. očekávat, že různé krize se mohou objevit během partnerského života kdykoliv (Novák, 2006).

Jedním z dalších rizikových faktorů v rodině je pokles životní spokojenosti u jednoho nebo více členů. To může vyvolávat konflikty a následnou krizi. Pokud nejsou konflikty v rodině řádně řešeny, mohou vést k selhávání funkcí rodiny, v nejhorším případě také k jejímu rozpadu (Holá et al., 2014). Mezi běžné konflikty mezi rodiči může patřit spor

ohledně financí a hospodaření s penězi, sexuální život, názory na výchovu dětí či trávení volného času (Kratochvíl, 2009).

Rodinné fungování může také velmi narušit vážné onemocnění člena rodiny či narození postiženého dítě. Ať už se jedná o postižení fyzické či mentální, případně kombinované, dopad má vždy na život všech členů domácnosti. Může se stát, že narození postiženého dítěte jeden z rodičů nezvládne přijmout, začne se zdržovat více mimo domov či na konec rodinu opustí (Jochmannová, 2023). Obtíž představuje pro rodinu také dítě s poruchami chování, obzvlášť pokud jej nedokáží rodiče výchovně zvládnout. Může pak inklinovat ke členství v různých partách, k patologickým či nelegálním činnostem (Theiner, 2007). Rizikovým faktorem může být také fyzické či psychické postižení rodiče, který nemůže plně zastávat svou roli v rodině, resp. je sám nejen v roli pečujícího, ale i v roli příjemce péče (Rivera Drew, 2009).

Krize je však pro rodinu důležitá, protože s sebou přináší změny, které jsou pro vývoj rodiny nezbytné. Stejně tak se nejde obejít ve vztahu bez hádek a konfliktů, které mají za cíl uvolnit emoce a posunout situaci k jejímu vyřešení. Spíše než samotná existence hádky, má na vztah vliv její forma (Kimplová, 2023). Rodina si většinou dokáže poradit s krizí sama bez potřeby vyhledat odbornou pomoc. Dočasnou disharmonii a změny ve svém fungování dokáže opět vyrovnat a navodit stabilitu a pořádek. Je proto důležité pohlížet na krizi rodiny jako přirozenou součást vývoje rodinného života (McCubbin et al., 1996).

Zvládání stresu a náročných událostí umožňuje rodině její strategie zvládání, tzv. **family coping**. Copingový styl rodiny je dle Sobotkové (2003) ovlivněn charakteristikou situace nebo události, vnímaným ohrožením rodinných vztahů či cílů, zdroji, které má rodina k dispozici, a také předchozí zkušeností s náročnou životní situací.

Martínez-Montilla et al. (2017) vytvořili metaanalýzu literatury zabývající se rodinným copingem. Jejich snahou bylo odhalit jednotlivé copingové strategie, které rodiny nejvíce využívají. Výsledky ukázaly, že ať už se rodiny potýkají s jakýmikoliv problémy, jako pozitivní copingové strategie jsou nejvíce používány vyhledávání informací, mobilizování rodinné, sociální či spirituální opory a zvýšení sebevědomí. Jako negativní coping rodiny využívají popírání, sebeobviňování, emocionální odtažitost či užívání návykových látek. Tyto negativní copingové strategie jsou rodinami využívány především při vážných událostech, jako jsou nehody, zjištění zdravotního postižení či duševního onemocnění. Lidé se pomocí nich snaží vypořádat s emoční zátěží, protože si myslí, že

vzniklou stresující událost nemohou nijak změnit. Dlouhodobě jsou samozřejmě efektivní pouze pozitivní copingové strategie, nicméně je důležité zmínit, že volba copingových strategií je ovlivněna i sociokulturním prostředím, ve kterém rodina žije.

Fogel et al. (2022) se zabývali změnou copingových strategií rodin v průběhu pandemie COVID-19. Ta byla pro mnoho rodin velmi zátěžovým obdobím, proto se výzkumníci rozhodli pátrat také po vztahu užívaných copingových strategiích k prožívané kvalitě života během prvního lockdownu. Ač se jim nepodařilo odhalit žádné rozdíly, nebo dokonce zlepšení kvality života v oblasti rodičovství a rodinných vztahů během pandemie, považují schopnost používat pozitivní kognitivní hodnocení za ochranný faktor proti zhoršení kvality života. Právě pozitivní strategie zvládání, jako je síla k překonávání překážek či přehodnocení pohledu na stresové události, vysoké procento rodin přidalo mezi své copingové strategie během první vlny pandemie.

Důležitý faktor, který se podílí na zdravém fungování rodiny je **rodinná resilience**. Znamená pružnost či nezdolnost rodiny a zájem o její zkoumání se začal objevovat v 80. letech 20. století. Do české odborné literatury se však rodinná resilience dostala až v roce 1998 díky Matějčkovi a Dytrychovi (Sobotková, 2003). V zahraničí se rodinnou resiliencí zabývali McCubbin et al. (1996). Resilienci definují jako pozitivní vzorce chování, které jednotlivci a rodina jako celek vykazují při stresových či nepříznivých podmínkách a které určují schopnost rodiny následně se zotavit tím, že si rodina zachová svou integritu a případně obnoví blaho členů rodiny a rodiny jako celku. Resilience nám tak může dát vysvětlení, proč jedna rodina je krizí zasažena a jiná je stejnou krizí posílena a negativní následky si z ní neodnáší téměř žádné (Walsh, 1996).

McCubbin et al. (1996) vytvořili model, do kterého zahrnuli dvě fáze, a to fázi adjustace a adaptace rodiny. Adjustace je fáze první, ve které se rodina potýká na jedné straně se svými možnostmi (jako jsou její strategie zvládání či odolnost) a na straně druhé s požadavky a nároky, které rodinné fungování ohrožují. Ne každá rodina se však dokáže s těmito nároky vypořádat a dospět tak do fáze tzv. bonadjustace, tedy přizpůsobení. Některé rodiny vysokým nárokům čelit nedokáží, a proto se u nich rozvine rodinná krize. Ta zahajuje fázi druhou, tedy fázi adaptace. V té však už nestačí učinit malé kroky k jejímu zvládnutí, zde už rodina musí udělat zásadnější změny, které vedou k navození nových vzorců fungování. Cílem tedy je, aby se rodina na novou životní situaci adaptovala a dokázala opět dobře fungovat (McCubbin et al., 1996).

U nás se kromě Sobotkové (2004) zabývali resiliencí Kebza a Šolcová (2008), kteří ve své původní studii popisují historii zkoumání resilience a jednotlivé její koncepce. Uvádí, že psychická odolnost, jak ji chápeme ve smyslu resilience, je konstrukt, který proniká do různých systémů člověka. Skládá se z faktorů osobnostních, sociálních i somaticky založených. Může tedy souviset s životním stylem, způsobem myšlení, sociálními vztahy, ale také s naší kondicí či zdatností. Mezi hlavní koncepce psychické odolnosti řadí pojetí Sense of coherence od Antonovského či Hardiness od Kobasové. Dále také zmiňují výzkumy zabývající se resiliencí u dětí a u adolescentů.

Kebza a Šolcová (2015) se však zabývali resiliencí i dál a v článku vydaném o sedm let později konstatují, že během této doby se nepodařilo vytvořit žádnou teoretickou koncepci resilience, která by měla všeobecné uplatnění. Přidávají pouze krátký popis dvou dalších koncepcí, které byly v době vydání studie aktuálně více zkoumané. Jedná se o pojetí flexibility a koncepci flourishingu, který lze přeložit jako optimální rozvoj či rozkvět. Autoři dále dodávají, že více pozornosti se zaměřuje na zkoumání školské či akademické resilience.

Systematický pohled na resilienci je důležitý při jakékoliv snaze pomoci jedincům, párům i rodinám vypořádat se s krizí či náročným obdobím. Na symptomy je pohlíženo v kontextu minulých, aktuálních i hrozících krizových událostí a terapie bere v potaz konkrétní výzvy každé rodiny a k překonání krize využívá rodinné zdroje. V každé rodině se občas vyskytne problém a stresové události jsou brány jako součást rodinného života. Koncept rodinné resilience nabízí potenciál pro obnovu sil jakékoliv rodiny. Ať už čelí různým výzvám či krizím, odborníci mohou pomoci rodině nalézt nevyužité zdroje a umožnit tak rodině zvládat problémy efektivněji (Walsh, 1996).

Jedním z nejdůležitějších zdrojů pomoci pro rodinu je **sociální opora**. Tou je myšlena především síť vztahů s rodinnými příslušníky a blízkými lidmi, na které se může rodina v případě potřeby obrátit. Heaney a Israel (2008) popisují dle House čtyři druhy sociální opory, a to oporu instrumentální, informační, emocionální a hodnotící. Instrumentální může mít v kontextu rodiny podobu finanční výpomoci, darování oblečení po starších dětech či výpomoc v domácnosti. Opora informační může zahrnovat např. poskytování informací od jedinců, kteří si již výchovou dětí prošli nebo prožili situaci, ve které se nyní rodina nachází. Emocionální opora se týká hlavně vyjadřování empatie, lásky, důvěry. A opora hodnotící má podobu konstruktivní zpětné vazby a povzbuzování, které rodina dostává od svého okolí.

Samotná existence sociální opory je velmi důležitá pro udržení dobrého psychického i fyzického zdraví. Ukazuje se, že podpůrná je především kvalita sociálních vztahů než jejich kvantita, ač i ta se podílí na fungování pozitivně a oba faktory jsou považovány za ukazatele adaptace na náročnou situaci (Matoušek, 2003). Dopady sociální opory však mohou být i negativní, a to v případě, pokud je sociální opora rodinou nevyžádaná či nefunguje správně (Ozbay et al., 2007; Rodriguez & Cohen, 1998).

Pro některé rodiny může být nápomocná také společnost církevní. Ať už se jedná o komunitu lidí, která se sdružuje při určité církvi, či samotnou pastorační pomoc, pro rodiny může být úlevné, pokud je někdo vyslechne a při jejich obtížích je doprovází. Samotné řešení problému sice musí být někdy řešeno medicínskou či psychologickou pomocí, nicméně opora a přijetí od duchovního či ostatních rodin sdílejících stejnou víru může být nápomocné v přijetí a zvládání těžké situace (Opatrný, 2017).

Jako formu pomoci při konfliktech v rodině, popisuje Holá et al. (2014) mediaci. Jedná se o způsob řešení pomocí další nezaujaté osoby, tzv. mediátora, který zná rodinné právo, psychologii dítěte, komunikaci ad. Snaží se s rodinou najít to nejlepší řešení pro ni, zejména pro jejich děti. Na mediátora se může obrátit rodina sama, někdy také ale do procesu řešení problémů zasahují státní instituce.

Rodina je také podporována díky opatřením **rodinné politiky státu**, která je součástí sociální politiky. Rodina je podporována v oblasti právní, ekonomické a sociální. Rodina od státu může žádat základní dávky, jako jsou rodičovský příspěvek, dávky péče o dítě a pohřebné. Podle svého příjmu pak může dosáhnout také na přídavek na dítě, porodné a příspěvek na bydlení (Krebs, 2015). Nová Strategie rodinné politiky 2024-2030 se snaží poskytovat rodinám vhodné podmínky pro jejich fungování. Společenské klima tak má být vůči rodinám příznivé a rodina, rodičovství i manželství mají být společensky oceňovány a zákoně chráněny. Význam rodinných hodnot by měl být posilován ve vědomí občanů a rodina by měla být podporována. Mezi hlavní cíle řadí také podporování sladění rodinného a pracovního života, vytváření příznivého prostředí pro materiální a finanční stabilitu rodin a podporování rodin ve všech fázích života a ve specifických situacích (Ministerstvo práce a sociálních věcí, n.d.).

1.4 Komunikace v rodině

Komunikace je nezbytnou podmínkou pro dobré rodinné fungování, protože posiluje rodinnou resilienci a utváří se díky ní vztahy mezi lidmi (Rago, 2016). Ovlivňuje ji jednak samotný rodinný kontext, ale také zkušenosti jednotlivých členů. Vzorce naší komunikace si utváříme již od dětství v naší primární rodině, proto pak do jisté míry ovlivňuje komunikaci v rodině, kterou jednou sami založíme. Rodiče nás učí, jak mluvit o intimitě či jak se vypořádat s konflikty a tento způsob komunikace je u každého z nás jiný. S takovou vlastní výbavou se pak setkávají partneři, kteří vychovávají své potomky a těm zase předávají nové vzorce komunikace. Ty jsou v určité míře ovlivněny také kulturou, ve které se rodina nachází (Galvin et al., 2016).

Komunikace umožňuje členům rodiny sdílet názory, nápady, potřeby a vzájemné city (Rago, 2016). Členy rodiny spojuje mezi sebou příbuzenský nebo milostný vztah. Komunikace vycházející z ideálu lásky by proto měla být otevřená, pozitivní, upřímná, respektující, věcná, naslouchající a angažovaná. Takový projev k druhému člověku může zabránit manipulaci, klamání či lhostejnosti ve vztazích (Zatloukal, 2013).

V komunikačním procesu mezi lidmi je také důležité, jaké významy dávají svým sdělením a jak si je příjemce sdělení sám interpretuje. Jedno slovo mohou oba pochopit jiným způsobem, což často může vést k nedorozuměním, či dokonce konfliktům. Proto je nutné ujišťovat se, jak je naše sdělení pochopeno. Může k tomu pomoci neverbální komunikace nebo nějaký dodatek jako „to jsem myslel ze srandy“ (Galvin et al., 2016). Ne vždy se však lidé mezi sebou dorozumívají jen tváří v tvář. Čím dál více komunikují voláním přes telefon, e-mailem nebo krátkou zprávou (Plaňava, 2005). Překážkou v komunikaci mezi členy rodiny mohou být také nevyřešené situace z minulosti, které se jednou staly, ale dále se o nich již nemluvalo. Ačkoliv to může být zprvu těžké, vhodné je udělat první krok a o nevyřešené situaci opět začít mluvit. Vyjasnění si vzájemných názorů a získání porozumění může být pro vztahy mezi členy rodiny ozdravné (Satirová, 1994).

Právě proto, že komunikace je častým důvodem vzniku problémů v rodině, existuje také několik psychologických směrů terapie a poradenství, které se rodinnou komunikací (i jejími problémy) zabývají. Jejich stručnou charakteristiku nabízí například Zatloukal (2013). Seznamuje čtenáře mimo jiné s přístupem humanistickým, narativním, behaviorálním nebo Milánským systemickým.

Dále bude popsána komunikace uvnitř jednotlivých subsystémů rodiny. **Komunikace mezi manželi** vychází stejně jako každá jiná z prostředí, ve kterém daní lidé vyrůstali. Kultura, prožité životní zkušenosti i rodinné poměry ovlivňují a utváří náš rámec pro vnímání a hodnocení světa (Plaňava, 2005). Pokud se manželé v tomto náhledu na svět shodují, i komunikace mezi nimi může probíhat ve větším souladu. Někteří manželé však mohou pocházet z odlišného jazykového či kulturního prostředí, a tak tím může být ovlivněna i komunikace mezi nimi (Galvin et al., 2016).

Kratochvíl (2009) rozděluje komunikaci mezi manželi do tří skupin. První je běžné povídání, které zahrnuje každodenní sdělování názorů na prožitý den v práci, blízké osoby, ceny v obchodě, zhlédnutý film apod. V této komunikaci se uplatňují všechny druhy emocí, ty pozitivní by však měly převažovat. Druhým typem komunikace je hovor o problémech. Ten zahrnuje nejen stěžování si, kritizování a hledání viníka v někom jiném, ale také samotné hádky, pokusy o jejich řešení či smířování se s problémem. Posledním typem je tzv. bytostný rozhovor. Jedná se o intimní sdělování, sebeodhalování nebo hluboké emoční prožívání ve vztahu k druhému. Takový rozhovor velmi posiluje vzájemný vztah, může však být v pozdějším konfliktu zneužit ke kritice a výtkám.

Komunikace se odehrává také v **subsystému rodič-dítě**. Podle Špaňhelové (2009) je významným pravidlem komunikace mezi dítětem a rodičem to, aby rostl jejich vzájemný vztah. Aby byla komunikace mezi nimi kvalitní, je potřeba jí věnovat dostatek času. Zároveň je potřeba mít na ni klid a soustředit se na ni. Pokud dítě nebo rodič přitom dělá jinou činnost a druhého téměř neposlouchá, lze si snadno odvodit, že taková komunikace nebude mít požadovaný výsledek. Dalším bodem, který autorka uvádí, je mluvit ke druhému ve smyslu „já a ty“. Měli bychom se vyvarovat používání obecných formulací, ale mluvit k dítěti nebo naopak k rodiči ze své vlastní pozice. „Mně se to líbilo.“ nebo „Byla jsem smutná, když jsi mi nevěnovala čas.“. Často se může stát, že rodič naslouchá dítěti, ale nedává mu příležitost, aby dítě naslouchalo jemu. Naslouchání by se však dle autorky mělo ve vztahu vyvažovat, protože když umožníme, aby dítě naslouchalo rodiči, často ho to může samotného rozpovídat. V komunikaci s dítětem by se měli rodiče vyvarovat tzv. dvojné vazbě, tedy vysílání informací souběžně ve dvou rovinách, jejichž obsah je však k sobě v nesouladu. To znamená, že rodič by neměl na dítě mluvit hezkými slovními výrazy a zároveň se na něj v neverbální rovině mračit či mu intonací řeči naznačovat opak. Taková forma komunikace je pro zdraví dítěte velmi nežádoucí (Vybíral, 2000).

Níže popsané studie se zabývaly také **komunikací mezi sourozenci**. Jedná se o vztahové vazby, které jsou jedinečné a dlouhotrvající. Sourozenci spolu sdílí rodinná témata, vyrůstají bok po boku, a tak právě i komunikace mezi nimi je důležitá nejen po dobu, co žijí v jedné domácnosti. Frekvence komunikace mezi sourozenci v adolescenci byla zkoumána jako ukazatel blízkosti mezi sourozenci. Ač si někteří sourozenci napsali či zavolali jen párkrát do měsíce, považovali svůj vztah za blízký a svého sourozence brali jako důležitý zdroj opory a pomoci. Frekvence komunikace byla dále také pozitivně asociována s well-beingem (LeBouef & Dworkin, 2021).

Komunikací mezi dospělými sourozenci se zabývali také Rocca et al. (2010). Ač nelze jejich výsledky zobecnit na celou populaci, ukázalo se, že ženy komunikovaly se sourozencem spíše z důvodu náklonnosti, starší sourozenci spíše z důvodu kontroly a mladší sourozenci z důvodu potěšení a odpočinku. Zajímavé bylo také porovnání mezi lidmi s jedním a několika sourozenci. Zatímco lidé s jedním sourozencem komunikují často plánovitě z důvodu získávání informací a praktických záležitostí, lidé s více sourozenci komunikují jen tak pro radost a potěšení. To může být dáno právě velikostí sociální sítě, která je u vícedětných rodin větší, a tak si může jedinec vybrat, s kým bude o čem komunikovat, kdežto jedinec s jedním sourozencem na výběr nemá.

Ač je komunikace v rodině významným faktorem dobrého fungování, není to faktor jediný. Důležitý je také společně strávený čas, který věnují členové rodiny jeden druhému. Může jít o společný oběd, večeri, hraní deskových her nebo procházku v přírodě (Segrin & Flora, 2011).

2 OD PARTNERSTVÍ K RODIČOVSTVÍ

Druhá kapitola diplomové práce přináší informace o zrodu rodiny. Jedním z výzkumných cílů práce je zmapovat motivaci rodičů pro rozhodnutí mít čtyři nebo více vlastních dětí. Proto se tato kapitola věnuje samotné motivaci pro rodičovství, období po narození dítěte a všem změnám, které po narození dítěte nastávají. Ty se mohou týkat jak rodičů, tak již starších sourozenců dítěte. Zasahují do různých oblastí života, do roviny sociální, psychické, pracovní či ekonomické.

V zahraničí se výzkumům spojenými s narozením dítěte věnovali Rago (2016), Stavdal et al. (2019) nebo Sussman (2022). Jednotlivé výzkumy a zkoumaná témata budou dále v textu představeny. V českém prostředí se tématům spojeným se vznikem rodiny a narozením dítěte věnoval například Matějček (1994), Pakosta (2009) či Skládalová (2018).

2.1 Motivace k rodičovství

K založení vlastní rodiny mohou vést partnery různé důvody. Stejně tak jiné motivy mohou mít páry pro narození prvního, druhého a případně i dalších dětí. Následující závěry studií představují přehled motivů a souvisejících faktorů pro založení vlastní rodiny.

Podle výzkumu Pakosty (2009), který pracoval s daty z výběrového šetření Hodnota dítěte 2006, je za rozhodnutím pro zplození dítěte především názor, že dítě je **přírozenou součástí života** a že je důležité pro zachování rodu a rodinné tradice. Na druhou stranu velká část respondentů zmínila, že narození dítěte je zároveň i určité omezení dosavadní svobody. Na otázky byli dotazováni lidé v průměru 30 let, tedy se jednalo o respondenty, kteří téma založení rodiny aktuálně řešili. Pro některé páry je při úvahách o založení vlastní rodiny zásadní i otázka finančního zabezpečení rodiny a dalších sociálních podmínek (Macháčková, 2008). S narozením dítěte je spojena také **změna dosavadního životního stylu** a spousta dalších jiných změn, které se po narození dítěte vyskytnou. Nicméně tato změna je největší hlavně při narození prvního dítěte, u narození dalších dětí už tento faktor nehraje při rozhodování rodičů tak podstatnou roli. Narození každého dítěte však přináší rodičům i pozitivní emoční obohacení, což je naopak důležitým faktorem při zvažování zplození dítěte (Matias & Fontaine, 2017).

Další studie se zaměřily na zkoumání **vlivu velikosti rodiny**, ve které vyrůstáme, na velikost rodiny, kterou sami založíme. Axinn et al. (1994) se ve svém výzkumu zabývali vztahem mezi plodností rodičů a preferencemi v počtu dětí u jejich dětí. Jinak řečeno zjišťovali, jaký vliv má rodičovské chování na děti již v raném věku. Informace získávali z longitudinální studie, která probíhala 23 let v sedmi vlnách. Data byla použita od 867 rodin. Autoři zjistili, že plodnost rodičů ovlivňuje preference jejich dětí na počátku dospělosti. Tyto preference se samozřejmě během dospívání mění, a právě i tato změna je chováním rodičů dle výzkumníků ovlivněna. V průběhu dospívání se preference počtu dětí přibližují preferencím právě jejich rodičů. Nicméně vliv rodičů na velikost vlastní rodiny není jediný. Zásadní roli hraje dle zjištěných údajů mimo jiné také počet dětí sourozenců. Mladí lidé, kteří mají více neterí a synovců si přejí více dětí než ti, kteří synovců a neterí mají méně.

O skoro třicet let později se podobným tématem ve Francii zabývaly také Beaujouan a Solaz (2019). Využily data z mezinárodního výzkumu French Family Survey, který proběhl v roce 2011 (Enquete famille et logements 2011, 2014). Zaměřily se však pouze na lidi narozené mezi lety 1922 a 1966 (N=136 736). Tématem jejich studie byl mezigenerační efekt, který byl po mnoho let velmi silný. Znamenalo to tedy, že rozhodnutí založit velkou rodinu souvisí s větším počtem vlastních sourozenců. Jinými slovy, lidé z větší orientační rodiny zakládali také větší rodinu prokreační. Společnost však mezitím přijala normu dvoudětné rodiny a třetí dítě se začalo stávat „dítětem navíc“. A tak se výzkumnice rozhodly zjistit, zda vliv orientační rodiny je stále platný i v dnešní době. Výsledky ukázaly, že ve Francii je tato vazba stále platná. Nicméně síla vztahu se snížila, a to především u lidí narozených od poloviny 50. let 20. století. Vliv původní rodiny se v posledních letech snížil a určitou roli může hrát také odsun rodičovství do pozdějšího věku. Čím jsou lidé starší, tím méně jsou pak svou původní rodinou ovlivňováni. Větší důraz na individualitu a svobodu člověka také zmenšil vliv rodinného zázemí. Faktory ovlivňující velikost rodin v současné době jsou však velmi rozmanité. Podle autorek mají dnes vliv spíše faktory ekonomické než velikost orientační rodiny.

Buhr et al. (2018) kvantitativně zjišťovali vliv počtu vlastních sourozenců na očekávanou velikost rodiny u mladých dospělých (věková kohorta 1990) v Německu (N=2332). Tento pozitivní vliv se podařilo dokázat i při kontrole vlivu socioekonomického statusu. Naopak se neodhalil žádný vliv počtu sourozenců na nejistotu, zda mít či nemít děti. Důležité je poznamenat, že v Německu také převládá norma dvoudětné rodiny.

Hašková a Pospíšilová (2020) se zabývaly plánováním bezdětnosti a plánováním mít pouze jedno dítě. Pro svou analýzu využily data z průzkumu Život a pracovní dráhy 2010, který zahrnuje informace o 4010 respondentech ve věku 25 až 60 let. Oba fenomény byly podpořeny změnou hodnotové orientace u lidí, která se týká především individualizace a kulturních proměn. Jak lidé považují rodičovství za důležité a nezbytné statisticky významně souvisí s plánováním jedináčka i s bezdětností. Potvrzen byl také vliv dospívání bez sourozence na plánování bezdětnosti.

Kromě vlivu počtu vlastních sourozenců může hrát roli v motivaci k rodičovství také **faktor religiozity**. Philipov a Berghammer (2007) tento vliv potvrdili ve své studii, do které zahrnuli data z 19 evropských zemí. Ukázalo se, že religiozita pozitivně souvisí s vyšším ideálním i skutečným počtem dětí i s vyšší pravděpodobností, že rodiče budou mít další dítě. Konkrétněji řečeno, lidé, kteří se považují za příslušníky některé z církví, mají vyšší počet zamýšlených i skutečných dětí. To bylo studií prokázáno ve většině evropských zemí. Dále byl také zjištěn silný vliv účasti na bohoslužbách, což výzkumníci popisují dokonce jako o něco relevantnější prediktor než samotnou příslušnost k náboženství. Ve Spojených státech amerických se souvislost mezi religiozitou a počtem plánovaných i skutečně narozených dětí potvrdila také. Ženy, které označily náboženství v jejich každodenním životě za velmi důležité, měly vyšší plánovanou i skutečnou plodnost než ženy, které uvedly náboženství jen jako trochu důležité nebo nedůležité. Lidé, kteří tvrdí, že je pro ně náboženství důležité, mají tradičnější rozdělení genderových rolí v domácnosti a také jiné rodinné postoje. Manželství a rodičovství považují za důležité a také jinak vnímají přijatelnost nemanželských sexuálních vztahů (Hayford & Morgan, 2008).

Holubek (2017) se zabýval motivací rodičů pro pořízení si druhého dítěte. Identifikoval **čtyři motivy**, které mohou být interpretovány jako „nezbytná část tradiční rodiny“ nebo jako „samozřejmost“ či „první sourozenec“ anebo jako „opakování prvního dítěte“. Rodiče tak mohou brát narození druhého dítěte jako určitou povinnost či samozřejmost, kterou je matka připravena naplnit, ať už má rodičovské zkušenosti s prvním dítětem jakékoliv. Nebo mohou plánovat narození druhého dítěte jako sourozence pro toho prvního, aby nebyl na světě sám, resp. byl šťastnější a spokojenější. Pokud je toto přesvědčení silné, může opět vést ke zplození druhého dítěte i za méně příznivých okolností. Pro poslední motiv je naopak pozitivní zkušenost s prvním těhotenstvím a rodičovstvím nezbytná. Rodiče zažili s prvním dítětem mnoho pozitivních emocí a zážitků, při narození druhého si to touží zopakovat.

Na rozhodnutí ohledně početí dítěte se podílí mnoho různých faktorů, které na každého působí jinou měrou. V dnešní době není nikomu tradiční model rodiny vnucován, pokud se však mladí lidé rozhodnou pro založení rodiny, měli by mít na paměti, že základem dobrého fungování je právě jejich **stabilní partnerský vztah** (Sobolewska-Popko, 2022). Ať už má každý z partnerů jiné rodinné zázemí a různé důvody proč mít a nemít děti, názor obou je důležitý a váha názorů obou partnerů při rozhodování o potomcích by měla být stejná (Matias & Fontaine, 2017).

2.2 Narození dítěte

Na narození dítěte by měla být rodina připravena. Protože právě prostředí, které mu již od samého začátku dává lásku a přijímá ho, kde chování rodičů je hezké a stimulující, je pro dítě a jeho vývoj to nejlepší (Matějček, 1994). Partneri by se tak předem měli připravit na **novou životní roli** – roli rodiče. Najednou jsou vystaveni novým úkolům, přijímají další zodpovědnost a interagují s jinými lidmi. Musí se naučit starat se o dítě a reagovat na jeho potřeby (Rago, 2016). Právě vzájemné uspokojování potřeb a přijetí dítěte je základním principem rodinného soužití. To vyvolává vzájemnou spokojenost, radost a pozitivní prožívání. Důležité je vytváření hlubokých a trvalých citových vztahů, které uspokojují základní psychickou potřebu životní jistoty (Matějček, 1993).

Narození dítěte je velkou událostí. Kromě přijetí nové životní role přichází pocity lásky, štěstí nebo také strachu či šoku. Každý na takovou událost reaguje jiným způsobem, ale pro každého je to okamžik, kdy se všechno mění (Sussman, 2022). U některých matek dochází po narození dítěte k rozvinutí poporodní deprese (Hughes et al., 2020), pro mnoho párů může být po narození dítěte náročnější návrat k intimnímu životu. Těhotenství a porod významně ovlivňují tělo ženy, což může pro některé z nich být důvodem k nespokojenosti se svým tělem po narození dítěte (Stavdal et al., 2019). Pro rodiče se mění také jejich prioritizace hodnot, dávají přednost dítěti a jeho potřebám než sobě samým (Hoegholt et al., 2022). Někteří muži mohou také pociťovat nedostatek pozornosti od své partnerky, která nyní věnuje velkou část pozornosti malému dítěti (Stavdal et al., 2019).

Dítě se v rodině rozvíjí v **oblasti duševní, fyzické i sociální** (Holá et al., 2014). Rodiče jsou zodpovědní jednak za fyzické přežití dítěte, ale také za jeho socializaci, výchovu a vzdělání (Rago, 2016). Musí se přizpůsobit vyžrávání dítěte, koupat ho, zajišťovat mu větší a větší oblečení, sledovat jeho pokroky v řeči, chůzi, komunikaci (Sussman, 2022). Výchova a starost o děti není jednoduchou věcí, proto by si měli být rodiče oporou a mít mezi sebou

stabilní vztah. Stejně jak u lidí bezdětných, tak i u rodičů se na každodenní sebeúctě a sebehodnotě podílí vnímaná kvalita partnerského vztahu (Willms et al., 2023). Spolupráce rodičů při výchově by měla zahrnovat vzájemný respekt, rovnost a diskuzi (Ranta et al., 2023).

Specifickým případem je narození **dvojčat či vícčetat**. Rodiče se musí připravit na větší zátěž a jiný způsob péče. Svou pozornost totiž musí dělit mezi více dětí a zároveň vnímat odlišné tempo vývoje každého z nich. Péče o děti zabírá také mnohem více času, proto je zde velmi důležitá pomoc nejen otce, ale také dalších členů rodiny či přátel. Některé matky dbají více na individuální potřeby každého dítěte, jiné spíše berou dvojčata jako pár a starají se o obě ve stejném řádu bez ohledu na jejich aktuální potřeby (Beránková a Lacinová, 2016).

Změny se po narození dítěte dotýkají také **roviny ekonomické**. Jeden z rodičů zůstává na rodičovské dovolené a zároveň se zvyšují výdaje rodiny v souvislosti s narozením nového člena rodiny. Finanční pomoc od státu představuje rodičovský příspěvek a přírůstek na dítě. Změna se často netýká jen zaměstnanosti rodičů, někdy také bydlení, kdy se rodina musí přestěhovat do většího bytu či domu. V oblasti sociální přichází změna v podobě kontaktů a zájmů, které se po narození dítěte mohou především u matek výrazně měnit. Starost o dítě neumožňuje naplňování vlastních zájmů jako dříve a některé matky dokonce pociťují sociální izolovanost. Na druhou stranu navázání nových kontaktů s matkami, které si prochází podobnými situacemi, je možné například v mateřských či rodinných centrech (Macháčková, 2008). Právě dobrá sociální opora se jeví jako důležitý faktor pro úspěšné zvládnutí nové životní situace (Hughes et al., 2020).

Pandemie COVID-19 však zasáhla i do této oblasti. Ženy, kterým se během pandemie narodilo dítě, byly izolované od okolního světa a mnohdy svůj přírůstek nemohly ukázat ani svému nejbližšímu rodinnému okolí. Tím pádem jim okolí nemohlo poskytnout pomoc a podporu, babičky se nemohly podílet na hlídání, maminky se nemohly scházet s kamarádkami a navzájem se v nové životní situaci podporovat. Na druhou stranu lockdown spojený s pandemií ocenili někteří tatínci, kteří mohli díky tomu zůstat doma na home office a vidět tak důležité milníky ve vývoji dítěte, o které by třeba jinak kvůli času strávenému v práci přišli. Také se mohli více podílet na výchově a trávit více času s rodinou (Sussman, 2022).

Narození dítěte do rodiny ovlivňuje také jeho **staršího sourozence**. Ten se vzdává své výsadní role jedináčka a najednou se musí dělit o domácnost, hračky, a především pozornost rodičů s někým dalším. Vhodné je, aby rodiče dítě na příchod mladšího sourozence předem připravili. Dítě se může těšit, dokonce si sourozence velmi přát, avšak realita je často velmi odlišná od očekávání a přání. Dítě by mělo být připraveno, že malé miminko bude potřebovat hodně péče a pozornosti, případně mu může být nabídnuto vzhledem k jeho věku, aby s péčí o miminko pomáhalo (Dumonteil-Kremer, 2015).

U staršího dítěte se může projevit žárlivost nebo regres do předchozího vývojového stádia. Některé děti mohou také prožívat negativní emoce a dožadovat se pozornosti. Časem se mezi sourozenci může rozvinout rivalita, která může mít vyústění až do trvalého sourozeneckého boje a nenávisti. Rodiče by měli být vnímaví, brát každé dítě jako jedinečné a nesrovnávat je mezi sebou (Skládalová, 2018). Pokud s některým z dětí řeší problém, měli by se obracet směrem na něj ve smyslu „ty“ a ne vůči všem dohromady jako „vy“, protože ostatní za to nemohou. Všechny děti by měly být bezpodmínečně milovány a každé dítě by mělo mít nárok na svůj čas s rodiči (Dumonteil-Kremer, 2015).

Sourozenecký vztah je jedinečný a celoživotní. Rozvíjí se již od samotného narození mladšího sourozence. Ač si jsou někteří sourozenci v mnoha věcech podobní, v jiných se mohou zcela odlišovat. Z malých dětí se postupně stávají dospělé osoby, jdou si svou vlastní životní cestou, ale zároveň můžou stále udržovat vzájemný vztah a být si v náročných chvílích oporou (Sohni, 2019).

3 RODINA VE 21. STOLETÍ

Třetí kapitola je věnována vzniku současné rodiny a faktorům, které ovlivňují její fungování. Ač je život rodin specifický v každém historickém období, výzkumná část diplomové práce se zabývá rodinami ve 21. století, a proto je i teoretická část zaměřena do současnosti. Aby šlo lépe pochopit situace, kterým čelí vícedětné rodiny z praktické části, je nutné se podívat nejprve na obecné aspekty, které ovlivňují život rodin v dnešní době. Jelikož jsou ve výzkumu diplomové práce zařazeny rodiny pouze z České republiky, věnuje se i teoretická část spíše kontextu českého prostředí. Některé aspekty jsou však univerzální, proto jsou níže zmíněny i některé zahraniční publikace. Jedna podkapitola je věnována také formám rodinného soužití, které jsou alternativními a v současné době hojně vyskytujícími se možnostmi uspořádání rodinného života.

Výše popsaným tématům se věnovali například Goody (2006), Cools et al. (2017) či Prime et al. (2020). V České republice se současnými rodinami výzkumně zabývají sociologové Tomášek (2006), Šťastná et al. (2017), Barvíková a Paloncyová (2019), Kuchařová, Barvíková, et al. (2019), Sloboda (2021) a Paloncyová (2022). Dále z demografického hlediska Nývlt (2019) a z psychologického Kimplová (2023). Informace jsou čerpány také z databází Českého statistického úřadu (2022, 2023b, 2023c).

3.1 Vývoj současné rodiny

Rodina prošla historickým vývojem, který nabral na intenzitě především v posledních desítkách let. Dříve typickou rodinu představoval manželský pár a několik jejich vlastních dětí. Vlastnili hospodářství, na kterém celý život pracovali. Právě i proto byla potřeba hodně dětí, které s prací pomáhaly, navíc také byly zárukou, že se bude mít kdo postarat o stárnoucí rodiče. Díky postupnému obsazování území a větší hustotě obyvatel se rozvinula řemesla, obchod a města. Jenže člověk městský, který se živí díky svému zaměstnání, najednou viděl jako největší výhodu **žít sám a na nikoho jiného se nevázat**. A taková proměna způsobila, že mít více dětí je v současném světě spíše na překážku (Sokol, 2017).

Jedním z faktorů přispívajících ke změně byla **proměna rolí muže a ženy** v domácnosti. Muž začal ztrácet své výsadní postavení živitele rodiny, ženy se emancipovaly a začaly se starat nejen o své děti, ale také o svou kariéru a finanční

zabezpečení. Muž se tak postupně stal jedním ze dvou živitelů rodiny, který zároveň pomáhá ženě v domácnosti a s výchovou dětí (Matoušek, 2003). Ač je stále starost o domácnost a péče o děti z velké části na matce, otec pomáhá například s nakupováním nebo se stará o menší opravy v domácnosti (Bierzová, 2006). Proměna rolí se netýká pouze rodičů, ale také jejich dětí. Ty dříve pomáhaly v domácnosti se spoustou aktivit již od útlého dětství, v současné době je zapojení dětí v domácnosti spíše na volbě rodičů. Nejčastěji zapojují děti do běžných činností jako je úklid, vaření či starost o domácí mazlíčky. Úkolem může být také pohlídání mladších sourozenců či pomoc na zahradě (Klein et al., 2009). Zapojení dětí samozřejmě záleží na jejich věku, nicméně účast na domácích pracích a budování si pracovních návyků se považuje za velmi důležité pro další vývoj. Pokud děti pomáhají dobrovolně a samy od sebe, je dobré je v tom podporovat, protože díky tomu si rozvíjí pozitivní vztah k pomáhání v budoucnu (Alcalá et al., 2014).

Další změnou, která způsobila podobu současné rodiny, je také **odsunutí zodpovědnosti a péče** o stárnoucí rodiče na státní instituce a jiné organizace. Dříve děti bydlely po celou dobu společně s rodiči až do jejich smrti, proto také starost o ně připadala na rodinné příslušníky. Všichni byli společně až do posledního okamžiku a úmrtí doma v kruhu blízkých bylo běžnou součástí každodenního života. Mrtvý navíc v domě zůstával po nějakou dobu i po své smrti, členové rodiny u něj sedávali a modlili se. Úmrtí se však netýkalo jen starých lidí, byla také vysoká dětská úmrtnost. Všichni členové rodiny včetně malých dětí tak brali téma smrti jako stále přítomné, očekávané už od narození malého miminka (Lenderová et al., 2017). Dnes je téma smrti však často tabuizováno a úmrtí se odehrávají za zdmi nemocnic či hospiců. Téma péče o stárnoucí rodiče a s ním související informace budou podrobněji rozebrány v další podkapitole 3.2.

V současné době již není obvyklé, aby manželské svazky vznikaly na základě dohody mezi rodiči, kvůli udržení hospodářství či získání majetku. Dnešní rodina drží pospolu převážně díky **citovým vazbám** a sdílení emocí, o to více je křehká (Holá et al., 2014). Dříve naopak projevování citů nebylo mezi manželi obvyklé, k dětem se láskyplné emoce nevyjadřovaly skoro vůbec (Lenderová et al., 2017). Na začátku dvacátého století došlo také k většímu **akceptování rozvodového zákonodárství**, což se na proměnách rodiny promítá až do současnosti (Krebs et al., 2015). Úroveň rozvodovosti však v posledních letech spíše klesá (Český statistický úřad, 2023c), pohybuje se v oblasti 44 až 50 % (Kimplová, 2023). V současné individualizované společnosti prochází rodina zásadními změnami. Mění svoji

strukturu a formu, proměňují se rodinné vztahy i funkce rodiny. Někteří autoři označují současnou rodinu jako **postmoderní** (Mendelová, 2014).

Jednou ze zásadních proměn je pokles počtu společných dětí rodičů. Palonciová (2022) upozorňuje, že lidé, kteří děti mít chtějí, sledují především **ideál dvoudětné rodiny**. To ukázal už výzkum Pakosty (2009), a sice, že mezi obyvateli České republiky platí preferovaný model dvoudětné rodiny, ale zároveň také negativní vnímání jedináčkovství a bezdětnosti. Důvody, proč je v Evropě pro rodiče ideální mít právě dvě děti (a ne pouze jedno), se zabývali Sobotka a Beaujouan (2014). Analyzovali výzkumy proběhlé v letech 1979 až 2012 z 37 evropských zemí. Jednak to bylo přání mít děti obou pohlaví a také mít pro první dítě společníka. U některých rodin také stále přetrvává stereotyp vnímat jedináčka jako rozmazlené dítě. Pro jiné rodiče je dvoudětná rodina brána jako pojistná strategie. Dříve tento motiv byl důležitý z hlediska vysoké dětské úmrtnosti, dnes je však brán spíše s ohledem na naplnění rodičovských očekávání. A posledním důvodem, proč mít místo jednoho dítěte děti dvě, je tendence rodin naplnit sociální normu, tedy ideál dvoudětné rodiny, který v současné Evropě převládá.

Ještě po roce 1945 byly rodiny se třemi a více dětmi poměrně časté, nicméně od 60. let 20. století se pod vlivem postojů mladé generace začínala podoba rodiny od tradičního uspořádání odchylovat (Krebs et al., 2015). Přitom Matějček (1992) ještě před 30 lety v rámci svého výzkumu rodin (N=220) zjistil, že 23 % matek plánovalo před svatbou mít tři a více dětí, ale jen 8,2 % sdělilo, že mít tři a více dětí je pro rodinu únosné. Na otázku, kolik dětí je dobré mít, aby to prospívalo dětem samotným, odpovědělo 54 % matek, že je to tři anebo více, přičemž 44,5 % z toho označilo děti tři. Podle výzkumu veřejného mínění (N=1039) v únoru 2022 považovalo za ideál model dvoudětné rodiny 66 % českých občanů, 23 % však uvedlo jako preferovanou rodinu s více dětmi (Čadová, 2020). Podobné data přinesl také pilotní průzkum Masarykovy univerzity (N=1327), ve kterém 57 % lidí mělo za osobní ideál dvě děti a 27 % lidí tři nebo více dětí (Slabá, 2021).

Pokles fertility není jen v průmyslově rozvinutých zemích. Ač je vyšší míra fertility charakteristická spíše pro vesnické prostředí a chudší vrstvy obyvatelstva, tak i zde došlo oproti minulosti k poklesu (Mareš, 2008). Největší pokles úhrnné plodnosti, což je průměrný počet dětí na jednu ženu, nastal v České republice po roce 1989. V roce 1999 byla zaznamenána nejnižší hodnota, a to sice 1,13. Od té doby plodnost opět začala růst až do roku 2011, kdy byla zjištěna hodnota 1,43. Po tomto roce plodnost opět rostla, od roku 2018 je však trend počtu narozených dětí spíše stagnující. Výjimka se stala roku 2021, kdy se

úhrnná plodnost dostala až na hodnotu **1,83**, což je nejvyšší hodnota od roku 1992 (Český statistický úřad, 2022). Je to však stále pod hodnotou **2,1** dítěte, která udává předpoklad prostého zachování reprodukce populace (Key figures on the EU in the world, 2023). V roce 2022 došlo opět k poklesu úhrnné plodnosti, snížila se na hodnotu 1,62. V tomto roce se v České republice živě narodilo celkem 101,3 tisíce dětí, což je o 10,5 tisíce méně než v roce 2021 (Český statistický úřad, 2023b).

Hora (2008) se ve svém výzkumu zabýval faktory, které ovlivňují u české společnosti tzv. **child gap** – tedy problém „chybějících dětí“ neboli nízké porodnosti. Z dat nasbíraných v roce 2006 zjistil, že tento fenomén je ovlivněn například změnou hodnotové orientace, která směřuje více k individualismu a u žen k větší hodnotě vlastního zaměstnání. Dalším faktorem je také proměna partnerských vztahů, přičemž stoupl podíl lidí žijících bez partnera. Velký vliv má také snaha partnerů o zajištění bydlení a ekonomické jistoty, přičemž finanční náklady na dítě jsou vysoké.

Driák (2020) uvádí, že dokud se pro mladé páry nezlepší ekonomické podmínky, bude zřejmě tvar demografické pyramidy stagnovat, nebo se dokonce prohlubovat. Také onen nesoulad mezi kariérním a rodinným životem může vést k rozhodnutí mít pouze jedno dítě. Ač je tedy na jedné straně vyšší ekonomické postavení rodičů faktorem pozitivně přispívajícím k většímu počtu dětí, na straně druhé přílišný důraz na kariéru může založení rodiny bránit. Situace matek samoživitelek je ještě více alarmující, protože ty bez dostatečného výživného ze strany otce pravděpodobně žádné další dítě mít nebudou (Nývtl, 2019).

Další fenomén, který se v současné době vyskytuje, je **odkládání rodičovství do pozdějšího věku**. Dříve matky otěhotněly v pozdějším věku především proto, že nebyly dostupné antikoncepční metody a to už většinou měly několik porodů za sebou (Krebs et al., 2015). Někteří manželé o určitých kontraceptivních metodách povědomí měli, ale tyto metody byly považovány katolickou církví za hříšné (Lenderová et al., 2017). V druhé polovině 20. století přinesla změna zákonu o potratech jejich větší liberalizaci. Počet interrupcí tak byl velmi vysoký, nyní však s dostupností různých druhů antikoncepce již počet potratů a nechtěných těhotenství klesl (Krebs et al., 2015).

Na ženy není vyvíjen silný sociální tlak, většinou předem plánují mít dětí méně a první porod odsouvají do věku kolem 30 let. To je však doba, kdy již plodnost sama o sobě klesá. Ideálním obdobím z hlediska biologie je pro otěhotnění věk 20 až 25 let, kdy dozrávají

k ovulaci nejkvalitnější vajíčka (Driák, 2020). Odložením narození prvního dítěte se však odsouvá také doba narození dětí dalších, čímž se porody matek odehrávají stále ve vyšším věku. Věk matek při narození prvního dítěte je v posledních letech téměř stejný v Česku i na Slovensku. V 90. letech 20. století to bylo průměrně 22,5 roku (Šťastná, 2019), v roce 2022 28,8 let (Cieslar, 2022). Analogicky se zvýšil také průměrný věk matek při narození dítěte. V roce 2011 to bylo 29,7 let, v roce 2021 i 2022 už **30,4** (Český statistický úřad, 2022, 2023b).

Existuje několik faktorů, které vedou matky k odsouvání rodičovství do pozdějšího věku. Roli zde hraje již zmíněná vzdělanost a zaměstnanost žen. Podle Hory (2008) je důvodem pro odklad narození prvního dítěte snaha ženy zajistit si své pracovní místo a vybudovat si kariéru. Vyšší socioekonomické postavení ženy sice může zvýšit šanci pro založení vícedětné rodiny, jelikož má rodina více finančních prostředků, nicméně silný důraz na kariéru tomu spíše brání (Nývlt, 2019). Z výzkumu Šťastné et al. (2017), kteří využili data od 1222 žen, vyplynuly jako faktory ovlivňující odsunutí mateřství do pozdějšího věku absence vhodného partnera, delší čas potřebný k otěhotnění, než ženy očekávaly, a zdravotní stav žen či jejich partnerů. Finanční či kariérní důvody nebyly u zkoumaných žen příliš často zastoupeny, zmiňovaly je spíše ženy z nejmladší sledované generace (narozené po roce 1982).

Souhrn vývoje současné české rodiny předkládá Kimplová (2023). Viditelné jsou zejména dvě tendence, a to **odkládat sňatky a rození dětí** a také tendence **zakládat rodinu beze sňatku**. Dále vidíme tendenci **omezovat počet dětí v rodině** a naopak prodlužovat dobu, po kterou žijí děti s rodiči v domácnosti.

3.2 Aspekty související s fungováním současné rodiny

Rodina je v současné době vystavena rizikům, ať už se jedná o sféru ekonomickou, sociální, nebo také psychologickou. Změny ve společnosti i změny demografické činí rodinu čím dál **závislejší na společnosti a státu**. Tím se otevírá otázka, jak moc je rodina svébytná sociální skupina a jak moc ji můžeme brát jako instituci, která by měla být veřejným zájmem (Kuchařová, Barvíková, et al., 2019). Matoušek (2003) již na začátku 21. století píše, že rodina se považuje za nenahraditelné výchovné a podpůrné prostředí pouze u dětí předškolního věku.

V současné době je bezesporu důležitá **ekonomická situace rodin**, která je právě často důvodem pro vyhledání pomoci od státu. Informace o výdajích rodin nám přináší Statistika rodinných účtů, která je v nejaktuálnější podobě dostupná z roku 2021. Výdaje jsou spojené především s nákupem potravin, bytového vybavení, výdaji na dopravu a kulturu a rekreaci. Největší podíl peněz však připadá na bydlení, především hrazení nájemného a energií (Český statistický úřad, 2023a).

Velké nároky jsou kladeny již dlouhou dobu na matky, které pod vlivem emancipace nechtějí být pouze ženou v domácnosti, ale chtějí se také vzdělávat a následně pracovat. V současné době je však zaměstnání matky často nutností, protože bez jejího platu by si rodina finančně nevystačila. To však na mnohé z matek klade více povinností a starostí, když se snaží skloubit výchovu dětí a péči o domácnost s docházkou do zaměstnání (Goody, 2006). Nesoulad mezi ideálními představami a reálnými možnostmi je tak potenciálním zdrojem napětí. Jak již bylo výše rozebíráno, s úkoly v domácnosti může ženě pomáhat také její muž. Svou roli zde tedy hraje i jeho postoj a jeho časové možnosti. Stejný názor partnerů na rozdělení domácích povinností a rodinné uspořádání je z jedním důležitých aspektů dobrého rodinného fungování (Mendelová, 2014).

Větší zátěž pro rodinu představuje také **více vlastních dětí**. Větší počet dětí totiž znamená delší mateřskou dovolenou, a tím nejen méně financí pro rodinu, ale také komplikovanější umístění matek na trhu práce. Touto problematikou se zabývali Cools et al. (2017), kteří využili data z norských statistických registrů, ve kterých vyhledávali informace o rodinách s minimálně dvěma dětmi. Zjistili, že právě narození více dětí snižuje pravděpodobnost zaměstnání žen v lépe placených firmách a také jejich výdělkové postavení uvnitř zaměstnávající firmy. U mužů nebyl vliv velikosti rodiny na výsledky na trhu práce prokázán v krátkodobém ani dlouhodobém horizontu. Výzkum probíhal v Norsku, kde je taktéž norma dvoudětné rodiny, nicméně výsledky nelze jednoduše zobecňovat na jiné populace.

Zmírnit finanční problémy rodin se snaží stát pomocí možnosti čerpání **rodičovského příspěvku**. Nastavení systému jeho čerpání je pro rodiny velmi důležité, protože i podle něj mohou plánovat dobu narození svých dětí. Novela zákona o státní sociální podpoře z roku 2021 umožňuje jednorázové vyplacení zbývajících rodičovského příspěvku v situaci, kdy se rodičům narodí další dítě před vyčerpáním celé jeho částky (Český statistický úřad, 2022). Zavedení flexibilního čerpání se nejvíce projevilo u matek se středoškolským vzděláním s maturitou. Mohl být pro ně impulsem k využití maximálních

výhod, které rodičovský příspěvek přináší. Nové nastavení systému dokázalo reflektovat zvyšující se důraz kladený na sladění práce a rodiny. Zároveň by mohlo motivovat část matek ke zkrácení meziporodních intervalů (Šťastná, 2019). Ty se v současné době v průměru pohybují mezi prvním a druhým porodem kolem 4 let (Český statistický úřad, 2022).

Kromě finančního zabezpečení vlastní rodiny může dělat rodině v současné době těžkosti také **starost o své nemohoucí rodiče**. Pro mnohé se tvoří dilema, zda dát rodiče do nějaké ústavní péče či se o něj starat doma, ale zároveň se tím vzdát svého zaměstnání a tím i finančních prostředků. Na rodiče se tak klade vedle starostí s péčí o vlastní potomky, také zátěž plynoucí z péče o vlastní rodiče (Opatrný, 2017). Lidem ve věku 40 až 60 let, kteří se potýkají právě se starostmi o starší i mladší rodinné příslušníky se říká sendvičová generace (Šindelář, 2016). Aby se zabránilo odsouvání starých a nemocných lidí do ústavů či nemocnic, zřídila se řada organizací, které pečují o lidi v domácím prostředí. Pracovníci charit či hospiců přijíždějí za nemocnými lidmi domů a snaží se jim poskytnout co nejvyšší péči. V rámci služeb Charity České republiky pomáhají pracovníci lidem například se základní hygienou, sebeobsluhou a zdravotnickým ošetřením (Charita Česká republika, 2023). V rámci paliativní péče je především snaha poskytnout umírajícímu člověku co největší komfort a zmírnit jeho bolest. Rodinám je tak odlehčeno od jejich starostí a zároveň je nemocnému či umírajícímu člověku umožněno zůstat co nejdéle doma (Potyšová, 2022).

Do života rodiny se významně promítá také přítomnost **technologií** a dostupnost internetu. Nejde jen o to, že na telefonu či počítači tráví lidé svůj volný čas pro zábavu, ale také skrze něj pracují, což může mít negativní efekt ve chvíli, kdy si rodiče přináší svou práci domů a ovlivňují tím původně zamýšlený volný čas s ostatními členy rodiny. Na druhou stranu moderní technologie umožňují rodičům pracovat pouze z domu, což má také své klady i zápory. Rodiče sice nemusí dojíždět do práce a mají tak více času na sebe nebo své potomky, nicméně je pak pro ně mnohdy těžké oddělit pracovní a rodinný svět od sebe a věnovat se pořádně jen jedné činnosti (Fraenkel, 2003). Přítomnost technologií v rodinách ovlivňuje každodenní fungování. Může usnadňovat komunikaci mezi členy, pokud nejsou zrovna spolu, ale také ji omezovat, pokud členové rodiny spolu jsou a každý se věnuje svému zařízení. Podstatné je také odlišit, zda technologie využívá každý sám pro sebe nebo slouží ke společně strávenému času, jako je například sledování televize či společné hraní her (Villegas, 2013). Velké množství stráveného času rodiči na mobilním zařízení, může

zasahovat do rodinných vztahů a interakcí. Ve chvílích, kdy se rodiče věnují svému smartphonu, jsou odpojeni od okolního dění, což má negativní dopad na interakci s dětmi. Mobilní zařízení odvádí jejich pozornost a oni tak méně vnímají své sociální okolí (Kushlev a Dunn, 2019).

Diskutovaným tématem je také dětmi strávený čas u obrazovek mobilů, tabletů či počítačů. Někteří rodiče tento čas dětem omezují, jiní nechávají dětem volnost. Ukazuje se, že čas, který děti u obrazovek tráví, souvisí s časem, který u nich tráví jejich rodiče. Pokud tedy sami rodiče věnují svůj volný čas aktivitám na mobilu, tabletu, notebooku či televizi, jejich děti tak tráví volný čas také a rodiče to akceptují. Pokud jsou rodiče k používání moderních technologií spíše skeptičtí, nevedou k jejich používání ani své děti nebo jim čas strávený na nich výrazně regulují (Lauricella et al., 2015).

Těžkým obdobím pro mnoho rodin byla také **pandemie COVID-19** a všechny důsledky z ní plynoucí. Kvůli uzavření škol, mnoha pracovišť a vyhlášení karantény musely zůstat rodiny spolu doma. Už samotná nutnost zůstat uzavřen s ostatními členy domácnosti v jednom domě, či dokonce malém bytě, vyvolávala různé druhy situací, emocí, či dokonce konfliktů. Ovlivněny byly vztahy mezi členy domácnosti, ať už v dyádě rodič-dítě, či mezi sourozenci. Rodina se také musela přizpůsobit práci z domova, domácí výuce a celkově změněnému dennímu režimu (Prime et al., 2020). V některých rodinách mohlo dojít k posílení vzájemných vztahů, například otcové trávící více času doma se začali intenzivněji zapojovat do výchovy a péče o děti. Naopak v jiných rodinách vzrostlo napětí, či dokonce násilí (Fisher et al., 2020). U některých rodičů byl také pozorován nárůst stresu a depresivních stavů, což ovlivnilo jak rodiče samotné, tak i jejich děti a fungování rodiny jako celku (Feinberg et al., 2022). Jako velmi důležitá se projevila resilience rodiny založená na již dobře fungujících vztazích v rodině. Také využití sociální opory či pomoci odborníků napomohlo k lepšímu zvládnutí náročného období (Prime et al., 2020).

Současná rodina čelí mnoha výzvám a její fungování ovlivňuje mnoho faktorů. Jak již bylo nastíněno v podkapitole 1.3, v České republice je průběžně obnovována **koncepce rodinné politiky**, kterou vytváří Ministerstvo práce a sociálních věcí. Tato koncepce se snaží analyzovat situaci rodin a poskytovat optimální podmínky pro kvalitní rodinné fungování. V roce 2023 vyšlo její nové vydání pod názvem Strategie rodinné politiky 2024-2030 (Ministerstvo práce a sociálních věcí, n.d.). Vytváření prorodinných aktivit se realizuje často na krajských a obecních úrovních, proto byla vypracována metodika, která poskytuje realizátorům teoretickou podporu při přípravě těchto aktivit (Metodika rodinné politiky na

krajské a místní úrovni, n.d.). Důkazem o hodnotě rodiny pro český stát je také vyhlášení významného dne 15. května, na který připadá **Den rodiny** (Zákon č. 245/2000 Sb.).

3.3 Formy rodinného soužití

Jako typický obraz rodiny si většina lidí představí nejspíše manžele a jejich společné děti. Nicméně po boku této standardní rodiny vznikají i jiné formy rodinného soužití, jako je např. nesezdané soužití, singles, složené rodiny, neúplné rodiny, rodiny homosexuálních partnerů ad. Vznik některých alternativních forem rodinného fungování lze vztahovat k proměnám hodnot ve společnosti, které směřují spíše k individualismu (Bauman, 2001). Vícedětné rodiny popisované v této diplomové práci naopak vyznávají prorodinné hodnoty a stávají se tak zajímavou paralelou k alternativním formám rodinného soužití.

Zejména v posledních desetiletích se čím dál více objevuje fenomén zvaný **singles**. Jedná se o lidi, kteří se již osamostatnili od své původní rodiny, ale ještě stále nezaložili rodinu vlastní. Jedná se nejčastěji o dvacátníky či třicátníky žijící ve vlastní domácnosti bez partnera (Holá et al., 2014). Takový stav považuje většina z nich za přechodný, což znamená, že časem si partnera plánují najít a mít s ním případně i potomky. Část lidí považujících sama sebe za singles dokonce i partnera na přechodnou dobu má či provozuje vztah na dálku, vyhledává tzv. „nárazovky“ nebo vyznává „otevřené vztahy“ (Tomášek, 2006). Také ale existuje skupina lidí, u kterých se tento stav stane trvalým a vlastní rodinu nikdy nezaloží (Holá et al., 2014). Významnou část obyvatelstva tvoří **bezdětní lidé**, ať už žijí sami, s partnerem, či ve svazku manželském. Velká část z nich (především lidé mladí) si přeje mít v budoucnu dítě, někteří však o dětech vůbec nepřemýšlí či je mít nemohou. Pokud se jedná o bezdětnost nedobrovolnou, hlásí se k ní hlavně ženy a singles (Paloncyová et al., 2021).

Další skupina lidí nežije sama, ale s partnerem. Takovému rodinnému uspořádání se říká **nesezdané soužití**. Partneri bydlí spolu, sdílí společnou domácnost, nicméně zatím nevstoupili do manželského svazku. Zda se v budoucnu manželé přeci jen stanou, zůstává většinou otevřeno. S nárůstem nesezdaných soužití pak roste také počet dětí narozených mimo manželství (Vítečková & Brabcová, 2010). Při samotném rozhodování, zda vstoupit do svazku manželského, hrají roli různé faktory. Není to jen otázka právní a výhody z ní vyplývající, jako např. dědictví či společné jmění, ale také uvažování nad samotnou svatbou, která pro mnohé mladé páry představuje nemalé finanční náklady (Kuchařová, Barvíková, et al., 2019).

Plaňava (2000) uvádí také několik faktorů, které mohou znesnadňovat budoucí manželské soužití. Patří mezi ně například velmi odlišné prostředí původních rodin, ze kterých partneři pochází, nebo pokud je určujícím motivem uzavření manželství přání co nejrychleji odejít od rodičů či nechtěná gravidita. Potíže také může činit věkový rozdíl mezi partnery větší než 15 let, nebo pokud jeden z partnerů vykazuje přetrvávající emoční závislost na jednom ze svých rodičů. To potvrzuje také Opatrný (2017), který píše, že pokud má jeden z partnerů jako svého nejbližšího stále svého rodiče, tak nikdy nebude moci plně přilnout ke svému partnerovi a jejich vzájemný vztah neohrožovat.

Vedle manželského svazku je důležité zmínit také **registrované partnerství**, do kterého mohou vstoupit osoby stejného pohlaví. Počet uzavřených registrovaných partnerství se postupně stále zvyšuje, což může být z části vysvětleno i tím, že společnost tento institut více přijímá. U homosexuálních párů je však otázka rodičovství mnohem složitější, jelikož stále není v České republice dostatečně právně upravená. Registrované partnerství sice může pomoci při realizaci rodičovství, na druhou stranu také ale jiné věci zkomplikovat. Výzkumy týkající se homoparentality a rodinného soužití homosexuálních párů sice již probíhají, nicméně prozkoumat tuto problematiku více do hloubky je stále nezbytné. Právní změny jsou v tomto směru stále očekávány (Sloboda, 2021).

Dalším typem rodinného soužití je **rodina složená**, znovusložená neboli patchworková. Za tu je považována taková forma rodiny, kdy jeden z rodičů dítěte je biologický a druhý cizí, nevlastní. Na základě vyšší rozvodovosti stoupá počet složených rodin. Partneři si po rozvodu hledají nové vztahy, a tak pro dítě vznikají noví nevlastní rodiče (Matějček, 1994). Uspořádání vztahů v takových rodinách je často komplikované, pro dítě v některých případech nepřichází totiž jen nový rodič, ale také noví sourozenci. Už samotný rozpad biologické rodiny je pro dítě zátěží, příchod nových členů rodiny je pak dalším stresem (Němcová, 2020). Dítě by proto mělo být na příchod nového partnera, případně sourozenců předem připraveno a pokud se mu s nimi podaří navázat dobrý vztah, mohou být pro dítě obohacením (Barvíková & Paloncyová, 2019).

A posledním typem je **rodina neúplná**. Jedná se o rodiny pouze s jedním rodičem, který zůstal nejčastěji po rozvodu či rozchodu sám bez partnera na výchovu svých dětí. V některých případech partneři před narozením dítěte spolu vůbec nežili. Historicky vznikaly neúplné rodiny hlavně z důvodu úmrtí jednoho rodiče (Vobecká, 2006). Rodiny samoživitelů patří dlouhodobě k těm nejohroženějším, nejčastěji se jedná o matku s jedním nebo více dětmi. I mezi samoživiteli převládá ideál dvoudětné rodiny. Pomoc hledají rodiny

převážně u rodiny či přátel. Velké procento rodin přijímá výživné od druhého rodiče. Podle nejnovější studie samoživitelé neočekávají vyšší míru pomoci od státu než jiné rodiny (Paloncyová et al., 2019).

4 RODINY S VÍCE DĚTMI

Poslední kapitola teoretické části se zabývá již samotným tématem vícedětných rodin. Výzkumným problémem této práce je popsat psychologické aspekty fungování rodin s více dětmi, proto tato kapitola přináší základní přehled o životě a fungování vícedětných rodin nejen v České republice. Nejprve je popsána charakteristika, způsob vzniku a početní zastoupení těchto rodin. Další podkapitola se věnuje nárokům, které musí vícedětné rodiny v současnosti zvládat, a poslední část je věnována výzkumům zabývajícím se tématem rodin s více dětmi. V zahraničí se o toto téma zajímali například Bradshaw et al. (2006), Forma (2012), Cranney (2017), či Derakhshanpour et al. (2020). V České republice psycholog Matějček (1994), a sociologové Svobodová (2007), Hora (2008), Rabušic a Chromková Manea (2013) a Kuchařová, Höhne, et al. (2019). Sociodemografická data jsou získávána z výsledků sčítání lidu z roku 2021 (Český statistický úřad, 2021a, 2021b; Sčítání 2021, n.d.) a z Eurostatu (Eurostat, 2023).

4.1 Charakteristika vícedětných rodin

Rodiny s více dětmi neboli rodiny vícečetné či vícedětné můžeme charakterizovat jako **rodiny s třemi a více dětmi**. Jsou to převážně rodiny úplné a rodiči jsou většinou manželé. Ti považují za ideální vyšší počet dětí než ostatní lidé. Vztahy mezi rodiči a dětmi jsou ve vícedětných rodinách hodnoceny v naprosté většině kladně, spokojenost se projevuje také v oblasti dělby práce mezi partnery. Mezi hlavní potíže, které budou dále rozebrány, patří finanční potíže a nedostatek času na společné aktivity. V oblasti hodnotové a postoje se tyto rodiny významně neodlišují od zbytku populace (Kuchařová, Höhne, et al., 2019).

Výsledky sčítání lidu (Sčítání 2021, n.d.) v roce 2021 ukazují, že v roce 2001 bylo matek tří a více dětí 786 954, v roce 2011 to bylo 710 452 matek a v roce 2021 jen **693 283**, což je 15,4 % z celkového počtu matek. Souhrnný přehled ukazuje tabulka 1. Tento podíl lze dále rozebrat podle konkrétního počtu dětí. Matek, které měly v roce 2021 tři děti, bylo z toho 12 %, čtyři děti mělo 2 % matek a pět dětí 1 %. Matek, které mají více než pět dětí, je méně než jedno procento, proto je pro přehlednost uveden jejich počet. Matek šesti dětí bylo 8 407, sedmi dětí 3 312, osmi dětí 1 479, devíti dětí 726 a matek deseti a více dětí bylo celkem 706 (Český statistický úřad, 2021a).

Tabulka 1: Ženy ve věku 15 a více let podle počtu živě narozených dětí v letech 1991 až 2021

V roce 1991 a 2001 podle trvalého pobytu, v roce 2011 a 2021 podle obvyklého pobytu

Česká republika

Rok sčítání	Ženy ve věku 15 a více let	v tom podle počtu živě narozených dětí						
		0	1	2	3	4	5 a více	nezjištěno
1991	4 245 295	855 338	814 966	1 679 762	588 865	152 292	89 456	64 616
2001	4 440 630	819 407	797 805	1 762 831	577 350	138 879	70 725	273 633
2011	4 586 090	995 900	831 827	1 876 181	547 155	114 700	48 597	171 730
2021	4 512 181	993 155	822 489	1 906 429	543 154	108 271	41 858	96 825

Zdroj: Sčítání 2021. (n.d.). *Plodnost žen*. Získáno 12. září 2023 z <https://www.scitani.cz/plodnost-zen>

Výsledky sčítání lidu z roku 2021 (Sčítání 2021, n.d.) poskytují také informace o podílu žen ve věku 15 a více let se třemi a více živě narozenými dětmi v krajích České republiky. Nejmenší podíl žen, které mají tři a více dětí, žije v kraji Hlavním městě Praze. Jedná se o 8,3 % žen z celkového počtu matek se třemi a více dětmi. Naopak největší zastoupení matek tří a více dětí je v kraji **Vysočina**, tvoří 21,2 %. O něco méně je v kraji Zlínském (18,8 %) a kraji Pardubickém (18,1 %). Český statistický úřad (2021b) přináší informace o velikosti místa bydliště žen s více dětmi. K roku 2021 žilo v obcích do 10 000 obyvatel 58 % matek tří a více dětí. V obcích nad 10 000 obyvatel žilo 42 % matek tří a více dětí. Lze tedy konstatovat, že vícedětné rodiny žijí častěji na menších městech či vesnicích, nicméně rozdíl není příliš velký oproti rodinám žijících v městech větších.

Na základě údajů ze sčítání lidu v roce 2021 lze získat informace také o výši dosaženého vzdělání matek třech a více dětí. Nejvíce žen, které mají tři a více dětí uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání **střední školu včetně vyučení bez maturity** (35,3 %). Dále měly matky středoškolské vzdělání s maturitou (24,9 %) a základní vzdělání včetně neukončeného (21,9 %). Pouze 10,8 % matek mělo vysokoškolské vzdělání a jen 1,2 % vyšší odborné či konzervatoř. Bez vzdělání bylo 1,1 % matek. U 4,8 % nebylo dosažené vzdělání zjištěno (Český statistický úřad, 2021a).

Informace o podílu počtu domácností se 4 a více dětmi poskytuje Eurostat (2023). Od roku 2014 (kdy bylo 1,9 %) byl sledován v České republice klesající trend. V roce 2020 bylo pouze 0,9 % domácností se čtyřmi a více dětmi, nicméně v roce 2021 to bylo 1,2 % a v roce 2022 **1,6 % domácností**. Lze tedy nyní uvažovat o rostoucí tendenci. Oproti zemím v Evropské unii je to však výrazně menší procento. V roce 2021 bylo zaznamenáno v 27 zemích EU 2,6 % domácností se čtyřmi a více dětmi, v roce 2022 to bylo 2,7 %. Od roku

2019 sledujeme v EU **rostoucí trend**. Dlouhodobě nejvyšší zastoupení ze zemí EU je ve **Finsku**, v roce 2022 to bylo 5,5 % domácností. V tomto roce bylo vyšší zastoupení zjištěno také v Chorvatsku (4 %) a na Slovensku (4 %). Naopak nejmenší zastoupení je v Itálii (0,8 %) a na Maltě (1,1 %). U některých zemí EU však nejsou data dostupná, navíc data nevypovídají o tom, jakým způsobem vícedětné rodiny vznikly, tedy zda mají rodiče všechny děti vlastní či jsou to rodiny složené apod.

Před více jak patnácti lety mapovala situaci vícedětných rodin v České republice Svobodová (2007). Zaměřovala se na demografickou, ekonomickou i sociální stránku fungování těchto rodin. Zjistila, že rodiny s více dětmi většinou žijí v malých obcích, čím je totiž obec větší, tím se také snižuje podíl vícedětných rodin v ní žijících. Ženy, které mají více dětí, se většinou hlásí k některému z náboženských vyznání. Nejčastěji k církvi římskokatolické či českobratrské evangelické. Větší počet dětí se dle jejího výzkumu rodí rodičům s nižším dosaženým vzděláním. Výsledky zkoumání také ukázaly, že finanční a sociální situace těchto rodin je podstatně horší, což se potvrdilo z pohledu objektivního i subjektivního.

V rodinách, které mají čtyři nebo více dětí, jsou jiné především **sourozenecké vztahy**. Při větším počtu dětí už totiž můžeme uvažovat spíše o skupině se skupinovou mentalitou. Matějček (1992) dále píše, že takové rodiny v jeho době využívaly poradenskou péči velmi málo. Takové rodiny totiž vznikají hlavně z vnitřní motivace a jsou na děti zaměřené. Potomci jsou plánovaní a pozitivně přijímaní. Zajímavostí spíše je, že takové děti mají podle autora méně rozvinutou verbální inteligenci. V rodině totiž mluví většinou všichni najednou, rodiče nemají příliš času na jednotlivé děti zvlášť, a tak ty se baví hlavně s dalšími dětmi než s dospělými. Tím pádem mohou mít chudší slovník a menší znalost abstraktních pojmů.

Forma (n.d.) na základě svého výzkumu popsala několik důležitých úkolů vícedětné rodiny, které plynou z její **socializační funkce**. Jedná se o úkoly kognitivní, které souvisí například s vhodným chováním, dále úkoly emocionální, sociální, protektivní a organizační. Pak jsou to také úkoly přípravné, které zahrnují přípravu dětí na budoucí život, a úkoly stimulující schopnosti a zájmy dětí. V rodinách s více dětmi vzniká více vzájemných vztahů. V rodinách se dvěma dětmi je to vztahů šest, ale v rodinách se třemi dětmi už vztahů deset (Matějček, 1992).

Tradičním způsobem vzniku vícedětných rodin je rozhodnutí páru mít několik dětí biologických. Partneri tedy mají všechny děti, ať už plánovaně, nebo neplánovaně **vlastní**. Vychovávají je spolu, přičemž mohou být manželé, nebo také nemusí. U některých rodin je vyšší počet dětí plánovaný nebo je mu rodina minimálně otevřena. V jiných rodinách je větší počet dětí neplánovaný, buď z důvodu nečekaného početí, či vícečetného porodu (Svobodová, 2007). Skupinou vícedětných rodin, které mají všechny děti vlastní, se zabývá také praktická část této diplomové práce.

Vícedětné rodiny mohou vzniknout také díky tomu, že si rodiče vzali další dítě či děti do **náhradní rodinné péče**. V tomto případě se jedná především o formu pěstounství či osvojení. Příchod dalšího dítěte do rodiny výrazně zasahuje do rodinného fungování. Proto by na jeho příchod měly být připraveny kromě rodičů i jejich biologické děti. Ty se sice mohou na nového sourozence těšit, nicméně po jeho příchodu mohou být zaskočeny a pociťovat negativní emoce či nedostatek pozornosti, na kterou byly doposud zvyklé (Marsh, 2016). Tímto tématem se zabývala již řada výzkumů, například Younes a Harp (2007), Njøs a Seim (2018), v českém prostředí Sapáková (2012). Velkým přispěním k poznání fungování a specifík pěstounských rodin v České republice byla publikace Sobotkové (2003).

A posledním způsobem vzniku vícedětných rodin je soužití partnerů, kteří mají vlastní děti ze svých předchozích vztahů a případně další mají také spolu. Jedná se o již výše popsané **složené rodiny** (Němcová, 2020). Vícedětná rodina vzniká tedy buď díky tomu, že partner nebo/i partnerka mají děti z předchozího vztahu a ještě k tomu mají další děti dohromady, nebo mají děti pouze z předchozích vztahů (Rago, 2016). Takové rodiny jsou v současnosti častější kvůli vyšší rozvodovosti oproti minulosti. Může se však jednat také o ženy ovdovělé, které si po zániku manželství najdou nového partnera a mají s ním další děti (Svobodová, 2007).

Vícedětná rodina se jeví dle Formy (2012) jako **důležitá společenská jednotka** napříč různými obory. Vstupuje do systému pedagogiky, demografie, sociální politiky, sociologie, ekonomie a nepochybně lze dodat také psychologie. Rodinu s více dětmi můžeme považovat za jeden z pilířů zaručujících kontinuitu společnosti.

4.2 Fungování vícedětných rodin

Každodenní život vícedětných rodin je vzhledem k počtu jejich členů specifický. Fungování rodin se mění také v závislosti na věku dětí a na jejich potřebách. Pro většinu vícedětných rodin je náročné sladit **rodinné a profesní role**. Jelikož jsou finance jedním z největších problémů vícedětných rodin, rodiče se často dostávají do situace, kdy chtějí rodinu finančně zabezpečit, ale tím pádem tráví více času v práci na úkor času s dětmi nebo partnerem. A to přispívá k neuspokojivému naplnění představy o rodičovské roli. Míra zaměstnanosti matek tří a více dětí je nižší než u matek s méně dětmi, ale i u nich převládá návrat do zaměstnání po dosažení věku tří let dítěte (Kuchařová, Höhne, et al., 2019).

Nicméně i mezi vícedětnými rodinami existují velké **rozdíly v socioekonomickém zázemí**. Ač se může velký počet dětí jevit jako větší finanční zátěž, je nutné si uvědomit, že rodina s vysokým socioekonomickým statutem bude zvládat situaci nejspíš lépe než rodina, která trpí chudobou či nezaměstnaností. Finanční zabezpečení rodiny je pro její fungování nezbytné, nicméně podílí se na něm také jiné faktory (Forma, 2012).

Každá vícedětná rodina se svou mírou funkčnosti liší a obecně žije v jiných podmínkách. Stejně tak se liší názory lidí na vícedětné rodiny, které již nejsou v současné době tolik obvyklé. **Škálu na měření těchto postojů** vytvořili na Slovensku Babincak a Kacmarova (2022). Na základě faktorové analýzy identifikovali tři faktory, a to dobrý život ve vícedětných rodinách, nedostatečnou životní úroveň a negativní charakteristiky členů vícedětných rodin. Tyto faktory dle očekávání souvisí s požadovaným, optimálním a skutečným počtem dětí v rodině. Lidé z početných rodin si více cení dobrého života, naopak méně často uvádí, že by vnímali nedostatečnou životní úroveň vícedětných rodin. Různá zkušenost s vícedětnými rodinami tak ovlivňuje způsob, jakým je na tyto rodiny pohlíženo. Skutečnost, zda člověk sám vyrůstal ve vícedětné rodině, tak může být rozhodujícím faktorem v pohlížení na jiné vícedětné rodiny.

Pro rodiče několika dětí je náročné **rozdělovat svou pozornost** mezi všechny své potomky stejným dílem (Dumonteil-Kremer, 2015). To je však svým způsobem i nereálné a nežádoucí, protože každé dítě potřebuje jinou míru pozornosti. Novorozenec jí potřebuje více než dítě pětileté, a to zase více než dítě dvanáctileté. Důležité však je, že dítě ví, že tam pro něj rodič je a může se na něj spolehnout. Každé dítě by mělo mít alespoň chvíli ze dne vyhrazenou u rodičů jen samo pro sebe, kdy se mu rodiče věnují a dělají s ním aktivity, které ono samo chce (Markhamová, 2017).

Velkým tématem vztahujícím se k fungování vícedětných rodin je **pomoc**, kterou jim může okolí poskytnout. Vzhledem k výše zmíněnému dilematu mezi pracovním a rodinným životem je pro vícedětné rodiny důležitá bezprostřední pomoc od **nejbližších příbuzných**. Dobré mezigenerační vztahy jsou v tomto případě velkou výhodou. Na možnosti poskytnutí pomoci se podílí i vzdálenost bydlišť, kterou mezi sebou příbuzní mají. Výhodou je pro rodiny blízkost bydliště prarodičů, kteří tak mohou děti vyzvedávat ze školy či je na chvíli pohlídat. Pomoc od prarodičů se uskutečňuje dále i ve formě materiální a finanční (Kuchařová, Höhne, et al., 2019).

Ohlauson a Nilsson (2020) se ve své studii zabývali pomocí pro rodiče s více než jedním dítětem. Zaměřili se konkrétně na **skupinu pro rodiče** více dětí ve Švédsku, která již funguje přes 20 let. Účastníky výzkumu se stali rodiče, kteří měli dvě nebo tři děti a kteří do skupiny dlouhodobě docházeli. Pomocí pěti skupinových interview bylo zjištěno, že rodiče mohou do skupiny docházet, pokud se mají teprve stát rodičem více dětí či jím už jsou. Rodiče si tak mohou navzájem sdílet své zkušenosti, navzájem si pomáhat a především mít kolem sebe lidi, kteří jsou ve stejné situaci jako oni samotní. Jako nejčastější témata diskuzí byly uváděny vztahy mezi sourozenci, nová rodinná situace, rodičovství nebo osamostatňování dětí. Skupina rodičům tak může být nápomocná v přípravě na novou životní situaci či v adaptaci na ni. Někteří rodiče zůstali v kontaktu i po skončení skupiny a navázali dlouhodobější vztahy.

Podpory vícedětným rodinám by se mělo dostat ze strany státu. I aktuální Strategie rodinné politiky 2024-2030 (Ministerstvo práce a sociálních věcí, n.d.) prosazuje za jeden ze svých cílů podporování rodin ve všech fázích vývoje a také ve specifických situacích. Mezi rodiny se specifickými potřebami jsou řazeny mimo jiné i rodiny se třemi a více dětmi. Ty tato Strategie považuje za **významné pro ekonomickou a společenskou budoucnost České republiky**. Jsou klíčové pro demografický vývoj, výchovu dětí i společenskou soudržnost. Koncepce rodinné politiky pro všechny generace 2020/2030 (Jihomoravský kraj, 2020) na základě SWOT analýzy mapující silné a slabé stránky podpory rodin v Jihomoravském kraji zařadila podporování rodin s více než dvěma dětmi do slabých stránek. Problematická je například oblast **rodinného vstupného**, které většinou zahrnuje pouze dvě děti. Na to myslí právě i nová Strategie rodinné politiky 2024-2030, která kromě rodinného vstupného zařazuje do oblasti nutné podpory také sladování rodinných a pracovních rolí, dostupnost bydlení, finanční stabilitu těchto rodin nebo dostupnost služeb péče o děti (Ministerstvo práce a sociálních věcí, n.d.). Tyto oblasti se jeví jako nejvíce

problematické dle respondentů výzkumu Kuchařové et al. (2019), ze kterého částečně Strategie vychází.

4.3 Výsledky výzkumů

Počet vícedětných rodin za poslední desítky let výrazně klesl, stejně tak **chybí dostatek studií**, které by se těmito rodinami zabývaly. Existují pouze výzkumy starší (Svobodová, 2007), které však pracují s daty deset a více let starými a v dnešní době tak již nejsou aktuální a nepokrývají současná témata vyvolaná celospolečenskými změnami. Další výzkumy probíhají v rámci absolventských prací (Novozámská, 2013; Ševčíková, 2022; Vojáčková, 2022) a zaměřují se nejčastěji na obecné fungování vícedětných rodin či na výchovu v těchto rodinách. V roce 2019 proběhla v rámci **Komplexního výzkumu o situaci rodin a seniorů** studie Kuchařové et al. (2019), která se rodinami se třemi a více dětmi zabývá. Sama nedokáže pokrýt tak složitý fenomén, jako jsou právě rodiny s více dětmi. Tato práce je však nejaktuálnější a nejucelenější studií, která v nedávné době byla publikována, proto je i v této diplomové práci již několikrát citována. Níže jsou rozepsány poznatky, které ještě v teoretické části popsány nebyly.

Kuchařová, Höhne, et al. (2019) provedli svůj výzkum na úplných i neúplných rodinách se třemi a více nezaopatřenými dětmi ve věku do 26 let. Kvantitativního šetření se zúčastnilo celkem 1 095 respondentů, což byli pouze rodiče, děti ve výzkumu dotazovány nebyly. Součástí výzkumu však byla i jeho kvalitativní část, kterou tvořil polostrukturovaný rozhovor. Zúčastnilo se celkem 12 rodin, konkrétně 18 rodičů z úplných rodin, s každým byl veden rozhovor zvlášť, u některých párů se výzkumu zúčastnil pouze jeden rodič. Jednalo se o rodiny se třemi a čtyřmi dětmi, pouze jedna rodina měla dětí pět. Rodiče měli všechny děti společně.

Respondenti byli nejprve dotazováni na důvody pro tři a více dětí. Počet dětí rodiče většinou **předem neplánovali**, ale měli představu vyššího počtu dětí. První tři děti byly většinou chtěné, čtvrté spíše už neplánované. Výzkumníci objevili ve svém malém souboru také jistou spojitost mezi počtem sourozenců v orientační a prokreační rodině. Limity pro narození dalšího dítěte spatřovali rodiče především ve **financích, velikosti bydlení či autě**. Další oblast výzkumu se zaměřovala na neshody v rodině. Rodiče se shodovali velmi dobře v otázkách výchovy, určité napětí ale bylo zaznamenáno v rozdělování domácích prací a v názorech na pracovní povinnosti a hospodaření s financemi. Výzkumníci dále uvádějí, že každý pátý dotázaný někdy uvažoval o rozchodu či rozvodu. Výsledky kvalitativního

výzkumu nepotvrdily hypotézu, že by rodiny s více dětmi měly finanční potíže, pokud se jednalo o úplné rodiny. Obecně jako nejčastější problémy uváděli respondenti trávení velkého množství času na počítači či mobilu u dětí a také problémy zdravotního charakteru u rodičů. Nicméně dotazníkové šetření ukázalo, že rodiny s více dětmi jsou **častějšími příjemci sociálních dávek** než rodiny s jedním nebo dvěma dětmi. Jedná se především o příspěvek na dítě, na bydlení, dávky hmotné nouze či podporu v nezaměstnanosti. Největší potíže s financemi mají samoživitelé, případně nesezdané páry.

Další studie zabývající se vícedětnými rodinami probíhaly v různých státech napříč kontinenty – ve Velké Británii, Polsku, USA, Jižní Koreji, Brazílii či Íránu. Jejich zájmem bylo zkoumání rozmanitých aspektů souvisejících s větším počtem dětí. Jednalo se například o finance, zaměstnání rodičů, sociální dovednosti a školní výkony dětí, religiozitu či osamělost. Tři zmíněné české sociologické studie se pak zaměřují na preferovaný počet dětí a motivaci žen ke zplození tří a více dětí.

V **Polsku** sledovala situaci vícedětných rodin ve své práci Forma (2012). Zjistila, že podpora těchto rodin různými institucemi se zdá být velmi nedostatečná a více než 50 % rodin není schopno fungovat bez další vnější podpory. V roce 2012 vyčlenilo Polsko pouze 0,4 % HDP (hrubého domácího produktu) na rodinné dávky, což je podstatně méně proti průměru v Evropské unii, který v té době činil 1,8 %. Výzkum navíc ukázal, že rodiny s více dětmi v Polsku žijí **převážně na venkově**, úroveň vzdělání rodičů je nižší a rodiče (většinou otcové) bývají zaměstnáni ve veřejném sektoru. Sami členové vícedětných rodin sdělují, že nejdůležitější je pro ně získat finance na vzdělání a poskytovat členům rodiny pocit bezpečí. Dle jejich názoru v Polsku není žádná prorodinná politika. V závěru však autorka dodává, že přeci jen lze sledovat určité změny v přístupu k vícedětným rodinám a také je patrný jejich mírný nárůst především v městských oblastech. Zdá se také, že se zvyšuje povědomí o roli dítěte v rodině a rodiče si tak stále více uvědomují i úlohu vícedětných rodin.

Ve **Velké Británii** se dětmi z vícedětných rodin zabývali Bradshaw et al. (2006). V sekundární analýze dat z několika národních výzkumů se zaměřili především na chudobu těchto dětí, která je výraznější než u dětí, kteří sourozence nemají. Děti se dvěma sourozenci mají 50% až 180% pravděpodobnost, že budou chudší než jedináčci. A děti se třemi a více sourozenci mají tuto pravděpodobnost vyšší dokonce mezi 280 a 800 %, pokud ostatní proměnné mají stejné.

Pitilin et al. (2013) ve své kvalitativní studii vedli polostrukturované rozhovory s 15 **brazilskými** ženami, které mají čtyři a více dětí. Věkový průměr dětí byl 10,3 roků. Odpovědi matek přinesly přehled o jejich fungování v každodenním životě. Jednak se ukázal velmi silný zdroj pomoci ve vlastní rodině a také důležitý aspekt kultury a religiozity, který ženám pomáhá zvládat různé životní situace, jako je například narození dalšího dítěte a změna každodenního režimu. Více dětí v rodině zabraňuje pocitům osamělosti a bezmoci, matky navíc věří, že péče, kterou nyní do dětí vkládají, se jim od nich ve stáří vrátí. Rozdělení rolí v domácnosti bylo u těchto žen tradiční, matka zodpovídá za domácnost a péči o děti, otec za finance.

Park (2022) zkoumala vícedětné rodiny v **Jižní Koreji**. V posledních šedesáti letech tam totiž došlo k velkému poklesu fertility a rodinná politika státu se tak znovu obrátila k podporování vícedětných rodin. Těmi jsou v tomto článku myšleny rodiny se dvěma a více dětmi. Autorka se zabývala především zobrazováním těchto rodin v médiích, procházela tedy internetové a novinové články, analyzovala televizní spoty. Zjistila, že vyobrazování vícedětných rodin médii je značně rozpolcené. Některá média zobrazují tyto rodiny jako sociálně slabé, dysfunkční a finančně závislé na státní pomoci. Dávají je do jedné kategorie s rodinami multikulturními či s rodinami s nízkými příjmy. Spojování vícedětných rodin s chudobou bylo součástí dřívější rétoriky státu, která se snažila porodnost co nejvíce snížit. Nyní je však realita jiná a o vícedětných rodinách je tak často podáván mylný obrázek.

Derakhshanpour et al. (2020) se zabývali ve své studii tématem sociálních dovedností. Vycházeli z předpokladu, že děti vyrůstající se sourozenci mají lepší sociální dovednosti než děti vyrůstající bez sourozenců. K výzkumu využili Gershamův a Elliottův dotazník sociálních dovedností, který vyplňují jednak rodiče, tak i učitelé (N=336). Výzkumníci zjistili signifikantní rozdíl mezi dětmi vyrůstajícími bez sourozenců a se sourozenci. Sociálními dovednostmi dětí z vícedětných rodin se zabývala také Forma (2015). Zkoumala již vydané literární zdroje a provedla také svůj menší výzkum (N=166). Děti, které vyrůstaly s několika sourozenci, obzvláště různého pohlaví, vykazovaly **lepší sociální dovednosti**. Zkoumané děti také vykazovaly optimální sebevědomí s tendencí spíše se přeceňovat než podceňovat. Měly rozmanité zájmy a velmi dobře se jim dařilo mezi svými vrstevníky.

Tímto tématem se zabývali také Downey a Condron (2004). Informace získávali konkrétně od rodičů, učitelů a dětí, přičemž průměrný věk dětí byl 6 let a 2 měsíce (N=20 649). Výsledky ukázaly, že děti, které mají alespoň jednoho sourozence, vykazují

lepší sociální a interpersonální dovednosti než děti, které sourozence nemají. Výzkumníci zároveň ale upozorňují, že děti se sourozenci mohou mít lepší sociální vlastnosti ne díky sourozencům, ale rodičům, od kterých se sociálním dovednostem také učí. Autoři totiž zmiňují možnost, že rodiče, kteří mají jen jedno dítě, jsou v průměru méně sociálně zdatní než rodiče více dětí. Výsledky zároveň přinesly zjištění, že děti s jedním nebo žádným sourozencem dosahují lepších výsledků ve standardizovaných testech matematických a čtenářských dovedností než děti se dvěma či více sourozenci. Taljūnaitė (2020) dodává, že rodiče mohou ovlivnit své děti i v oblasti profesní. Na základě životních příběhů několika rodin s dětmi zjistila, že čím vyšší je úroveň vzdělání matky s více dětmi, tím **pestřejší jsou profesní dráhy a aktivity jejich dětí**. Jelikož byly ale výsledky získávány pomocí analýzy životních příběhů, nelze je dále zobecňovat.

Downey (1995) přišel ve své kvantitativní studii spíše na negativní dopad života ve velké rodině. Jeho výsledky získané na datech 24 599 žáků osmých tříd podpořily již předešlé studie, ve kterých se ukázalo, že děti s více sourozenci mají **horší školní výkony**. Pro toto zjištění hledal důvody v ekonomických a sociálních zdrojích rodičů, které můžou dítěti nabídnout. V analýze se také objevil lineární vztah mezi počtem sourozenců a skutečností, zda rodiče znají kamarády dítěte a rodiče těchto kamarádů. Dále skutečností, jaké mají rodiče očekávání od školních výstupů dítěte a časem, který mohou s dětmi strávit povídáním si. V těchto případech se jedná o vztah negativní, tedy více sourozenců znamená méně času k povídání, menší očekávání a větší neznalost kamarádů a jejich rodičů. Výsledky výzkumu se však musí brát v současnosti s rezervou, jelikož výzkum byl prováděn na datech z roku 1988, a to pouze u studentů osmých ročníků. Podobně starými daty se však zabýval i Cáceres-Delpiano (2006), který negativní dopad (např. na výši dosaženého vzdělání) života ve vícedětné rodině nezaznamenal. Uvádí, že rodiče si vždy najdou způsob, jak přerozdělit své zdroje tak, aby negativní dopady na děti byly co nejmenší.

Cranney (2017) zkoumal roli religiozity jako moderátoru vztahu mezi štěstím a počtem dětí. Využil k tomu data získávána v letech 1972 až 2012 (N=28 956), která podrobil statistické analýze. Jeho výsledky podpořily hypotézu o signifikantním vztahu mezi identifikováním se jako silně věřící a počtem dětí. Podle autora je však důležité sledovat také vztah mezi plánovaným a skutečným počtem dětí. Jeho výsledky podpořily již předešlé výzkumy, konkrétně hypotézu, že **věřící lidé tíhnou k tomu mít více dětí**. Naopak novým podnětem pro výzkum se objevil výsledek sdělující, že lidé, pro které jsou děti velkou hodnotou, jsou více šťastní ze svých dětí než lidé, pro které hodnota mít vlastní dítě tolik

neznamená. Autor se domnívá, že náboženské komunity si vysoce cení plození a výchovy dětí, a tedy i ideální rodina je ta s více dětmi. A tak právě příslušníci různých církví budou mít zřejmě kladný vztah k dětem a pozitivnější vazbu mezi dětmi a štěstím.

Tématem dětí z vícedětných rodin se zabývali také Mirhosseini a Javid (2013). Konkrétně se zaměřili na aspekty osamělosti, zodpovědnosti a tolerance nejednoznačnosti, které porovnávali mezi dětmi bez sourozenců a dětmi z vícečetných rodin. Celkem 281 dětí ze základní školy vyplnilo tři dotazníky, které autoři vyhodnotili pomocí statistických metod. Nenalezli však statisticky významné rozdíly v těchto aspektech mezi porovnávanými skupinami dětí. Jak sami uvádí, vliv na tyto faktory nemá jen rodina, ale také společenské normy, učitelé a především vrstevníci, což jsou vlivy prostředí, které působí stejně jak na děti bez sourozenců, tak i na děti s několika sourozenci.

Průzkumem ideálního počtu dětí v České republice se zabýval Hora (2008). Pracoval s daty z výzkumu „Hodnota dítěte“ z roku 2006, které využil k sekundární analýze. Zajímaly ho především dvě otázky, a to konkrétně: „Kolik dětí byste chtěl(a) mít celkem?“ a „Kdybyste se nemusel/a ohlížet na žádné okolnosti a záleželo by pouze na Vás, kolik dětí byste chtěl/a mít celkem?“ Důležité je poznamenat, že tato data byla sbírána na věkové kohortě 1972 až 1978 (N=2010), tedy respondentům v této době bylo 28 až 34 let. Na první otázku, kolik dětí by chtěli mít respondenti celkem, odpovědělo **pouze 2,2 % lidí**, že by chtěli mít více než čtyři děti. Na druhou otázku, tedy na chtěný počet dětí v ideálním světě, odpovědělo už 11,2 % lidí, že by chtěli mít čtyři a více dětí. Přičemž v obou případech nejvíce procent lidí odpovědělo, že by chtěli mít děti dvě.

Rabušic a Chromková Manea (2013) se podobným tématem zabývali o pět let později. Data sbírali od respondentů ve věku 40 až 55 let, tedy na věkové kohortě 1955 až 1971 (N=2321). Jako první je zajímalo, co si představují pod pojmem malá a velká rodina. 35 % respondentů uvedlo, že jako velkou rodinou rozumí rodinu se čtyřmi dětmi, a 33 % uvedlo, že je to rodina s pěti a více dětmi. Přes 25 % respondentů ale také uvedlo, že za velkou rodinu považují již rodinu s třemi a více dětmi. Takovou odpověď udávali především lidé ve věku 40-47 let. Jelikož dotazovaní respondenti již byli sami rodiči či byli bezdětní, ukázalo se, že **představa o velikosti rodiny souvisí s počtem vlastních dětí**. Pro bezdětné respondenty byla velká rodina s průměrem 3,86 dětí, kdežto respondenti se čtyřmi vlastními dětmi považovali za velkou rodinu v průměru se 4,78 dětí. Zajímavé je i porovnání počtu chtěných dětí za ideálních podmínek a reálného počtu dětí. Když si měli respondenti představit naprosto příznivé ideální podmínky, muži si přáli v průměru 2,09 dětí a ženy 2,22

dětí. Skutečný průměrný počet dětí u mužů byl 1,74 dětí a u žen 1,86 dětí. I z výsledků této studie lze vyčíst, že **přáním rodičů je mít více dětí, nicméně v reálném životě jich mají méně.**

Hamplová et al. (2003) zkoumali české ženy a jejich motivaci ke zplození tří a více dětí. Jejich analýza dat z roku 1997 (N=1735) ukázala, že chtěný počet dětí souvisel s matčíným dosaženým vzděláním a stoupajícím věkem. Zatímco ženy se základním vzděláním preferovaly se stoupajícím věkem tři nebo i čtyři děti, matky vysokoškolačky naopak chtěly děti dvě nebo jen jedno. Přitom ženy ve věkovém rozmezí 18 až 29 let chtěly stejně často jako ženy se základním vzděláním tři a více dětí. Lze tedy vyvodit, že vysokoškolačky plánují v mladém věku tři a více dětí stejně jako ostatní ženy, ale mají mnohem menší pravděpodobnost, že se jim třetí dítě reálně narodí. Výzkum dále směřoval právě k motivaci mít skutečně tři děti. Ze sledovaných proměnných mělo největší vliv jednak vzdělání matky a fakt, zda je praktikující věřící. Signifikantní vliv byl také nalezen u velikosti orientační rodiny. Pokud žena vyrůstala jako jedináček, je mnohem méně pravděpodobnější, že se jí narodí třetí dítě, než ženě, která pochází z pěti a více sourozenců.

Jak lze z výše uvedených výzkumů naznat, oblast zkoumání vícedětných rodin je široká a vyžadovala by mnohem více detailnějších studií. Dále popsaná výzkumná část se bude snažit přispět k poznání psychologických aspektů fungování těchto rodin.

VÝZKUMNÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

V následující kapitole bude popsán výzkumný problém práce a z něj vyplývající cíle výzkumu. V poslední části kapitoly je stanoveno pět výzkumných otázek, na které hledá diplomová práce odpovědi.

5.1 Výzkumný problém

Výzkumným problémem diplomové práce je popsat **psychologické aspekty fungování rodin se čtyřmi a více dětmi**. Jak bylo popsáno v teoretické části, rodin se čtyřmi a více dětmi je v České republice čím dál méně, a proto je důležité zabývat se tím, jak takové rodiny fungují a proč vůbec mají partneři zájem zakládat velkou rodinu, když současným trendem je mít děti pouze dvě. Poslední kapitola teoretické práce také ukázala, že aktuálních zdrojů týkajících se vícedětných rodin mnoho není, a tak se tuto problematiku snaží diplomová práce prozkoumat alespoň z psychologického hlediska. Současná doba, která klade výzvy v různých oblastech většině rodinám, ovlivňuje život i vícedětných rodin. Proto se práce snaží zjistit, jakým náročným situacím je vícedětná rodina vystavována a co ji činí odolnou všechny krize a náročná období zvládnout. Jaké jsou způsoby, díky kterým rodiny s tolika členy ustály období krize COVID-19, domácí výuku, bytovou krizi atd. V neposlední řadě se zaměřuje na každodenní fungování vícedětné rodiny, které je dozajista větším počtem dětí ovlivněno.

Zkoumání zdravě fungujících rodin je důležitou součástí výzkumu a přináší poznatky pro prevenci rodinných problémů (Sobotková, 2012b). Díky zkoumání života fungujících vícedětných rodin je možné prozkoumat všechny důležité mechanismy, které dobré rodinné fungování zabezpečují. Nabízí se tak příležitost nahlédnout do prostředí rodin, kterých neustále ubývá, které mohou narážet na nepochopení okolí, a přesto zvládat každodenní život jako rodiny s méně dětmi.

5.2 Cíle výzkumu

Diplomová práce má tři hlavní cíle výzkumu, které vyplývají z definovaného výzkumného problému.

1. Zjistit, jaké motivy vedou k založení vícedětné rodiny

První cíl práce směřuje k důvodům, proč se rodiny v dnešní době, kdy převládá model dvoudětné rodiny, rozhodují mít čtyři a více dětí. Důvody se samozřejmě mohou během života měnit, proto se práce snaží retrospektivně zmapovat, jaké představy o rodině měli partneři před tím, než ji založili.

2. Zjistit, jak vícedětná rodina funguje v každodenním životě

Tento cíl vyplývá nejvíce již ze samotného názvu práce. Každá rodina je jedinečná a stejně tak je k ní přístupováno i v této práci. Cílem výzkumu je popsat, jak každá vícedětná rodina zvládá výzvy každodenního života a co ji v tom nejvíce pomáhá. Mezi oblasti každodenního života jsou vybrány především fungování členů v domácnosti, rozdělení úkolů a povinností, těžkosti, se kterými se rodiny potýkají, a zdroje pomoci, ze kterých rodina s více dětmi může čerpat.

3. Zjistit, jaké jsou psychologické aspekty partnerského soužití rodičů více dětí

Skoro žádné studie zabývající se rodinami s více dětmi nepopisují život rodičů a dopad vychovávání několika vlastních dětí. Proto se mezi cíle této diplomové práce řadí i zmapování partnerského života rodičů čtyř a více dětí. Práce se snaží popsat dopady přibývajících počtu dětí na vztah mezi partnery, dále situace, které jsou pro partnery náročné, a také zdroje opory, které mohou rodiče v případě potřeby využít.

5.3 Výzkumné otázky

Na základě stanovených cílů výzkumu vzniklo také pět výzkumných otázek.

VO1: Jaké důvody mají partneři pro založení vícedětné rodiny?

Tato otázka se týká především motivace, se kterou se partneři rozhodnou založit vícedětnou rodinu. Jak bylo popsáno v teoretické části, rodin s více než dvěma dětmi ubývá, a proto se diplomová práce snaží zjistit, co vede lidi v dnešní době k tomu, aby z tohoto nastavení vystoupili a dětí měli více.

VO2: Jak funguje vícedětná rodina v každodenním životě?

Druhá otázka mapuje, jaká je náplň všedních dní vícedětných rodin, jak tráví volný čas o víkendech či prázdninách, zda dodržují nějaké rodinné tradice a rituály. Snaží se zjistit, jak rodiče zvládají spojovat zaměstnání s výchovou tolika dětí, jak si členové rodiny rozdělují a organizují úkoly a jak hledají volný čas pro odpočinek a relaxaci. Zda děti

navštěvují zájmové kroužky či jak se rodina angažuje ve společenském životě. Zkoumá také to, jak na rodinu s více dětmi pohlíží její okolí.

VO3: Jaké jsou zátěže pro vícedětnou rodinu?

Třetí výzkumná otázka míří na obtížná období v životě rodin s více dětmi. Snaží se odhalit, které momenty jsou pro takovou rodinu těžké, s jakými problémy se rodina setkává v každodenním životě a jaké výzvy jí předkládá současná doba. Zjišťuje tedy obtíže, se kterými se rodina setkala během svého vývoje, ale také ty, kterým čelí v současnosti. Zároveň se také zabývá tím, v jakých oblastech se velká rodina cítí být znevýhodněna.

VO4: Jaké jsou zdroje vícedětné rodiny?

Čtvrtá výzkumná otázka je v podstatě doplňkem otázky předcházející. Když se práce snaží zjistit, jaké má rodina obtíže, potřebuje také prozkoumat, kde rodina hledá pomoc a oporu při jejich řešení. Snaží se jít i více do hloubky a zjistit, kam konkrétně se rodina obrací pro pomoc, když ji potřebuje a jakým způsobem členové rodiny řeší problém, který se u nich vyskytne. Copingové zdroje jsou velmi důležité pro správné fungování, a proto práce hledá odpověď na otázku, co rodinám s více dětmi nejvíce pomáhá a co konkrétně takové rodiny potřebují, aby se jim lépe fungovalo.

VO5: Jaký je partnerský život rodičů více dětí?

Poslední otázka se zabývá životem partnerů více dětí. Ten je totiž větším počtem dětí velmi ovlivněn, a proto je důležité zjistit, co je pro takový pár nejvíce obtížné a zároveň co mu pomáhá. Protože počet dětí se u rodin zvětšuje postupně, otázka mapuje i to, v čem se měnil partnerský život s přibývajícím počtem dětí.

6 METODOLOGICKÝ RÁMEC

V následující kapitole je popsán zvolený typ výzkumu a také metody získávání dat. Poslední podkapitola popisuje metody zpracování a analýzy dat.

6.1 Zvolený typ výzkumu

Výzkumná část se uskutečnila pomocí **smíšeného výzkumu**. Jedná se o typ výzkumu, který obsahuje jak kvalitativní, tak kvantitativní část. Díky tomu mohou být nasbírána pestřejší data, než kdyby byl využit pouze jeden typ výzkumu. Využívá se zároveň výhod obou přístupů a získané informace jsou komplexnější, což umožňuje získat větší podporu pro vytvářenou teorii (Hendl, 2016). Tato diplomová práce klade **důraz především na kvalitativní část**. Ač jsou v práci použity dvě standardizované dotazníkové metody, k jejich výsledkům se přihlíží převážně kvalitativně bez jakékoliv možnosti zobecnění na celou populaci.

Designem výzkumu je **vícečetná případová studie**, která zaměřuje detailní pozornost na každý případ z výzkumného souboru. Minimálním počtem případů jsou dva, ideální počet se pohybuje mezi šesti až deseti. Případy musí být pečlivě vybírány, aby bylo možné provést jejich srovnání. Používají se zde proto metody nenáhodného výběru (Chrastina, 2019). Zkoumané případy reprezentují v této práci vícedětné rodiny.

6.2 Metody získávání dat

K získání dat byly využity metody klinické i testové. Mezi klinické patří návštěva v rodině, metoda časové osy a polostrukturované interview. Mezi testové metody patří dotazník Family Crisis Oriented Personal Evaluation Scales (F-COPES) a Škála rodinného prostředí. Na začátku výzkumu vyplnili rodiče také anamnestický dotazník. Nyní budou jednotlivé metody více rozebrány.

6.2.1 Návštěva v rodině

Veškerý sběr dat se uskutečnil v domácím prostředí rodin. Měla jsem tak možnost nahlédnout do rodinného prostředí respondentů. U sedmi rodin byly rozhovory nebo jeho

části přítomny také všechny děti nebo alespoň některé z nich. Dětem žádné otázky pokládány nebyly, měla jsem ale možnost vidět jejich interakci s rodiči. Návštěvy v rodinách se uskutečnily většinou v odpoledních nebo večerních hodinách. Rodina si sama určila, v jaké místnosti se bude rozhovor odehrávat, ve všech případech se jednalo o obývací pokoj. Ve všech rodinách jsem byla mile uvítána, dostala jsem pití, případně i malé pohoštění.

Návštěva v rodině umožňuje poznat rodinu v jejím přirozeném prostředí a je tedy nenahraditelnou metodou. Prohlubuje navíc důvěru mezi výzkumníkem a respondenty, čímž vytváří příjemnější atmosféru. Nejde však jen o pozorování účastníků při samotném výzkumu, ale také o sledování jejich vzájemné interakce a komunikace, úpravy a uspořádání prostředí. Poskytuje navíc vhodný rámec pro aplikaci dalších metod (Sobotková, 2012b).

Sobotková (2012b) dále popisuje čtyři roviny, ve kterých je možné data získaná návštěvou v rodině sumarizovat. Pod rovinu A spadá **regulace přístupu**. To znamená především utváření hranic vůči návštěvníkovi, míru sblížení se s ním a celkovou otevřenost rodiny. Každá rodina se svou mírou otevřenosti liší, nicméně se nesmí zapomínat na fakt, že tato rovina nepopisuje pouze chování rodiny jako takové. Chování rodiny je totiž reciproční, a tak reaguje na osobnost a projevy návštěvníka, které se samozřejmě mohou u různých lidí odlišovat. Rovinu B utváří **sociálně-psychologická atmosféra**. To jsou pocitové a dojemové aspekty. Některé rodiny si zakládají na vstřícnosti a pohostinnosti, v jiných rodinách je atmosféra spíš napjatá až nepříjemná. Výzkumník si zaznamenává své vlastní dojmy z přítomné atmosféry, také však může odpozorovat pocity příslušníků rodiny z jejich neverbální nebo i verbální komunikace. **Styl bydlení** se týká roviny C. Výzkumník si všímá zařízení bytu, ale také chování rodiny v něm – zda návštěvníka sama vybízí k prohlídce, kdo prohlídku vede či zda rodina nemá zájem svůj domov ukazovat. Důležité je všimnout si věcí, které nám rodina ukazuje, stejně tak těch, které sama od sebe neukazuje. Výzkumník by si měl také povšimnout uklizenosti či stylu zařízení domácnosti. Poslední rovina D se týká **hranic osobních teritorií**. Popisuje míru propustnosti hranic jednotlivých členů rodiny. Zvažovat zde můžeme také kompatibilitu členů rodiny a rodinnou kohezi, tedy soulad v rodinných interakcích a citovou soudržnost.

6.2.2 Anamnestický dotazník

Tento dotazník byl vytvořen na základě potřeby získat od rodin anamnestické údaje v jednoduché a časově nenáročné podobě. Skládal se z celkem **13 otázek**, které byly otevřené i uzavřené. První strana byla rozdělena zvlášť na část pro matku a pro otce, druhá

strana byla pro oba rodiče společná. Otázky se týkaly především věku rodičů, dětí, délky partnerského vztahu, dosaženého vzdělání nebo velikosti obce, v níž rodina žije. Anamnestický dotazník je součástí třetí přílohy diplomové práce.

6.2.3 Metoda časové osy

Tato metoda byla zařazena před samotným polostrukturovaným interview, aby bylo možné na případné zmíněné okamžiky s respondenty v průběhu rozhovoru navázat. Všem respondentům byla nejprve přečtena jednotná instrukce, na základě které pak měl pár společně nakreslit na papír svou časovou osu. Na ni pak měl zaznamenat pozitivní i negativní okamžiky, které se staly v době **od seznámení po současnost**. Ke každému okamžiku měli partneři připsat dobu, ve kterém se odehrál. Respondenti se mohli také o zmíněných milnících rozpovídat, případně na ně bylo doptáváno v průběhu výzkumu. Při vytváření časové osy byla ponechána každému páru jejich vlastní kreativita a dostatek času. S podobným konceptem pracuje také Miovský (2006) či Chvála (1995), který metodu využívá v rámci psychosomatického přístupu. Časové osy rodin jsou přiloženy v podkapitole 9.2.

6.2.4 Polostrukturované interview

Hlavní částí kvalitativního výzkumu bylo polostrukturované interview. Skládalo se z celkem **16 otázek**, které byly ve stejném pořadí položeny všem respondentům. Jejich seznam je součástí čtvrté přílohy diplomové práce. O průběhu rozhovoru byli respondenti informováni předem v informovaném souhlasu, ve kterém bylo také sděleno, že rozhovor bude po celou dobu nahráván. Informovaný souhlas je přiložen v druhé příloze diplomové práce. Rozhovoru se účastnili oba rodiče dohromady, otázky byly pokládány tedy oběma současně. Kdo s odpovědí začne či se k ní vůbec vyjádří, bylo ponecháno na samotných respondentech. Otázky byly záměrně formulovány **otevřeně**, aby měli respondenti možnost se o daných tématech rozpovídat. Pokud byla některá témata obzvlášť zajímavá, bylo na ně dotazováno více dopodrobna.

Právě tato flexibilita je výhodou polostrukturovaného interview. Umožňuje si předem vytvořit seznam otázek, ale zároveň se respondentů doptávat na více informací a přizpůsobovat průběh rozhovoru jim samotným. Takový způsob vedení rozhovoru umožňuje získání bohatých dat, která jsou strukturovaná a získávána od respondentů partnerským přístupem (Mišovič, 2019).

Šestnáct otázek polostrukturovaného interview bylo vytvořeno na základě výzkumných otázek. Rozhovor se tedy týkal **pěti oblastí** – motivace pro založení vícedětné rodiny, fungování rodiny v každodenním životě, zátěže a zdrojů vícedětné rodiny a v neposlední řadě partnerského života rodičů.

6.2.5 Family Crisis Oriented Personal Evaluation Scales (F-COPES)

Jako první dotazníková metoda bylo rodinám administrováno F-COPES. Jedná se o dotazník, který v roce 1981 vytvořili McCubbin, Olson a Larsenová. Mapuje **oblast strategií zvládnání rodiny**, tedy její schopnosti zvládat náročné či problematické situace. Konkrétně se snaží identifikovat strategie řešení problémů (McCubbin et al., 1996). Obsahuje celkem **30 položek**, které doplňují větu: „Když se v naší rodině vyskytnou těžkosti nebo problémy, reagujeme tak, že...“ Respondenti odpovídají na pětibodové škále v rozsahu nikdy – zřídka – někdy – často – vždy, podle toho, jak je uvedené chování u nich frekventované. Dotazník vyplňuje každý rodič sám za sebe.

Celkové skóre se získá sečtením bodů u všech položek. Nejprve je však nutné obrátit bodové hodnocení u reverzních položek 12, 17, 26 a 28. Položka číslo 18 se do celkového součtu nezapočítává, protože neprojevila dostatečný faktorový náboj (McCubbin et al., 1996). Faktorová analýza dotazníku odhalila celkem pět subškál:

1. Využití nejbližší sociální podpůrné sítě – získávání podpory od rodiny, přátel a známých.
2. Přerámování – schopnost rodiny přeformulovat si stresující událost tak, aby se jevila jako zvládnutelná.
3. Duchovní podpora – schopnost rodiny získat duchovní pomoc.
4. Mobilizace rodiny k přijetí pomoci – aktivita rodiny hledat pomoc u neziskových organizací, svépomocných skupin, společnosti ad.
5. Pasivní hodnocení – tendence rodiny reagovat na stres vyhýbáním a únikem před problémy.

Právě položky páté subškály jsou reverzní a jejich vysoké skóre tak ve skutečnosti znamená aktivitu rodiny. Proto Sobotková (2003) tuto škálu přejmenovala na Aktivní přístup a v souladu s autorkou tak bude používán i v této práci. Vnitřní reliabilita dotazníku je 0.86 a test-retest reliabilita vyšla 0.81. Validita dotazníku byla ověřena na souboru 2 740 lidí (McCubbin et al., 1996).

6.2.6 Škála rodinného prostředí

Druhou dotazníkovou metodou byla zvolena Škála rodinného prostředí. Jedná se o metodu, kterou do tehdejšího československého prostředí převedli Hargašová a Kollárik (1986). Originální znění vytvořili Moos, Insel a Humphrey v roce 1974 pod názvem Family environment scale. Škála se nesoustředí na osobnost jedince, ale na rodinu jako systém. Jak její název napovídá, pomocí tří dimenzí lze sledovat rodinné prostředí specifické pro každou rodinu. Dotazník vyplňuje každý člen rodiny samostatně.

Škála obsahuje celkem **90 výroků**, na které respondent odpovídá, zda dle něj pro jeho rodinu platí či neplatí. Důležité je, aby respondent odpovídal dle svého vlastního uvážení, nikoliv podle názorů ostatních členů rodiny. Po vyhodnocení lze sledovat **deset subškál**, které spadají do **tří dimenzí**:

I. Vztahová dimenze

1. Soudržnost (S) – do jaké míry se členové rodiny jeden o druhého zajímají, jak se navzájem podporují a pomáhají si.
2. Expresivnost (E) – do jaké míry jsou členové rodiny k sobě otevření a jak upřímně projevují svoje city.
3. Konfliktovost (K) – do jaké míry jsou pro členy rodiny charakteristické otevřené projevy hněvu či agresivity.

II. Dimenze osobnostního růstu

4. Nezávislost (N) – do jaké míry se členové rodiny podporují v samostatnosti a v řešení svých problémů.
5. Orientace na úspěch (OÚ) – do jaké míry se zdůrazňuje soutěživost a dosahování stále lepších výsledků.
6. Intelektuálně-kulturní orientace (IKO) – do jaké míry se členové rodiny věnují kulturním, sociálním či intelektuálním aktivitám.
7. Aktivní rekreační orientace (ARO) – do jaké míry se rodina zapojuje do sportovních a rekreačních aktivit.
8. Morálně-světónázorová orientace (M) – do jaké míry se členové rodiny věnují etické a světónázorové problematice.

III. Dimenze udržování systému

9. Organizace (O) – do jaké míry je v rodině pořádek, jak jsou formulována pravidla a povinnosti.
10. Kontrola (KL) – do jaké míry je v rodině nastavena kontrola, tedy stupeň dohledu člena rodiny vůči jinému.

Každou z deseti subškál sytí devět položek, znění některých je však pro dnešní dobu zastaralé. Využita proto byla **změna znění položek 8, 28 a 78** dle Sobotkové (2003). Položka č. 8 v původním znění: „Někdo z naší rodiny se angažuje ve společensko-politické práci.“ byla nahrazena zněním: „Někdo z naší rodiny se angažuje ve společensky prospěšné činnosti.“ Dále položka č. 28 v původním znění: „Často mluvíme o politickém významu různých událostí, státních svátků a výročí.“ byla formulována jako: „Mluvíme doma o morální stránce různých událostí a toho, co se stalo.“ A položka č. 78 původně znějící jako: „Členové rodiny denně čtou noviny.“ byla Sobotkovou nahrazena za: „Členové naší rodiny se denně dívají na Televizní noviny (Události) nebo poslouchají zprávy v rozhlase.“ I toto znění je však pro dnešní dobu neadekvátní, v práci proto bylo použito znění nové: „Členové naší rodiny se denně dívají na Televizní noviny (Události) nebo si čtou zprávy na internetu.“

Po vyhodnocení škály získáváme informace o míře **rodinné inkongruence**, tedy míry neshody ve vnímání rodinného prostředí mezi členy rodiny. To, že se někteří členové rodiny neshodují v pohledu na své rodinné prostředí však ještě neznamená, že je rodina disharmonická či naopak. Proto nesmíme skóru rodinné inkongruence zaměňovat za míru rodinné harmonie (Sobotková, 2003). Dle příručky Hargašové a Kollárika (1986) lze také ze skóru jednotlivých subškál sestavit profil rodin. Kromě výzkumných účelů lze škálu použít také v oblasti předmanželského, rodinného či rozvodového poradenství.

6.3 Metody zpracování a analýzy dat

Jako metoda analýzy polostrukturovaného interview byla zvolena **tematická obsahová analýza**. Její použití je vhodné pro kvalitativní data, ve kterých se snažíme identifikovat několik významných témat. Používá se proto u výzkumů, které mapují méně probádané oblasti nebo pokud je potřeba se v datech detailně zaměřit na jednu konkrétní oblast (Hendl, 2016). V případě této diplomové práce je využití tematické analýzy v souladu s prvním bodem. Na život vícedětných rodin se v poslední době v oblasti psychologie mnoho výzkumů nezaměřuje, proto se pomocí tematické analýzy snaží práce v přepsaných

rozhovorech s participanty odhalit důležitá témata, která fungování vícedětných rodin popisují.

Data byla analyzována v souladu s šesti kroky, které stanovily Braun a Clarke (2006). Nicméně samy upozorňují, že proces analýzy dat není lineární proces postupující krok za krokem, ale jedná se spíše o prolínání jednotlivých fází, ve kterých se průběžně vracíme tam a zpět. Šest kroků, kterými dle autorek proces analýzy prochází, jsou následující.

Nejprve se výzkumník seznamuje se svými daty. Přepíše si je do psané podoby, opakovaně si je pročítá a případně si zapisuje první myšlenky. Druhou fází je vytváření prvních kódů. Výzkumník systematicky kóduje zajímavé celky a hledá relevantní údaje pro každý kód. V rámci třetího kroku hledá témata. Shromažďuje kódy do potenciálních témat, která vznikají právě překryvy a podobnostmi mezi kódy. Čtvrtá fáze je o revizi vzniklých témat. Výzkumník kontroluje, zda vzniklá témata odpovídají kódům a celému data setu. Na základě své analýzy pak vytváří tematickou mapu. Další fáze umožňuje upřesnit specifika jednotlivých témat a také celého příběhu, který vznikl na základě analýzy. Témata dostávají své definice a pojmenování. Posledním krokem je výběr vypovídajících úryvků z kódovaného textu a sepsání odpovědí na výzkumné otázky.

Všemi zmíněnými fázemi prošla také analýza dat této diplomové práce. Rozhovory s respondenty byly nejprve přepsány do textové podoby a následně pročítány. Následovalo kódování dat a hledání důležitých témat.

Dotazník **Family Crisis Oriented Personal Evaluation Scales** byl vyhodnocován dle postupu McCubbina et al. (1996). Nejprve byly sečteny odpovědi na položky jednotlivých respondentů, čímž vzniklo celkové skóre respondenta, ale také skóre v jednotlivých subškálách. Následně byly výsledky zaneseny do tabulky v programu MS Excel, což umožnilo porovnání skóre mezi jednotlivými respondenty, rodinami a také s normami, které v knize popisují právě McCubbin et al. (1996). Analýza dotazníků byla přesto spíše kvalitativní, jelikož normy jsou již zastaralé a vytvořené na souboru adolescentů, kteří byli léčeni s deviací a poruchami sociálního přizpůsobení, což znemožňuje přímé porovnávání s výsledky získanými na osmi rodinách v českém prostředí. Normy jsou tak brány pouze orientačně pro základní uchopení. Pro práci jsou důležitější samotné skóre jednotlivých vícedětných rodin.

Škála rodinného prostředí byla analyzována pomocí příručky od Hargašové a Kollárika (1986). Nejprve byl po přiložení šablony k záznamovému archu spočítán hrubý skór jedince, který byl dále dle norem A převeden na vážený skór. Kromě skóru jednotlivých respondentů byl také spočítán průměrný hrubý a vážený skór páru. Vážené skóry byly zakresleny do profilu. V neposlední řadě bylo zjišťováno také pásmo kongruence partnerů dle norem E. Zjištěné vážené skóry byly přeneseny do přehledných tabulek v programu MS Excel.

Nalezená témata, výsledky dotazníkových metod a odpovědi na výzkumné otázky jsou popsány v kapitole 9.

7 VÝZKUMNÝ SOUBOR

V sedmé kapitole jsou nejprve popsány metody sběru dat a následně kritéria výběru výzkumného souboru. Třetí podkapitola zahrnuje charakteristiky výzkumného souboru.

7.1 Metody výběru výzkumného souboru

Výzkumný soubor byl získáván z populace vícedětných rodin, které mají čtyři a více dětí. S ohledem na zvolený design diplomové práce byli respondenti získáváni **nepravděpodobnostními metodami**.

Jako první byl zvolen **záměrný výběr**, jelikož jednu vícedětnou rodinu autorka práce již znala a rodina souhlasila se svou účastí. Na to pak navázala metoda **sněhové koule**, protože právě tato rodina předala kontakt na další vícedětnou rodinu. Výzkum s ní sice nakonec uskutečněn nebyl, nicméně byl díky tomu vytvořen letáček, který shrnoval nejdůležitější informace o výzkumu, především podmínky pro účast a kontakt na autorku a vedoucí práce. Tento letáček byl pak kromě zmíněné rodiny rozeslán také dalším lidem, kteří mohli vícedětné rodiny znát. O pomoc byla požádána také paní učitelka ze základní školy a místní Centrum pro rodinu. Kontakt byl navázán s celkem asi jedenácti rodinami, z nichž s osmi se výzkum uskutečnil.

7.2 Kritéria výběru výzkumného souboru

Každá rodina, která do výsledného výzkumného souboru byla zařazena, musela splňovat následující podmínky, aby byl získaný výzkumný soubor co nejvíce homogenní.

Partneři mají všechny děti spolu

První kritérium bylo ustanoveno proto, aby práce mohla sledovat život rodiny s více dětmi již od samého narození jednotlivých dětí. Určitou skupinu vícedětných rodin tvoří rodiny takové, kde si pár některé z dětí adoptoval či je má v náhradní rodinné péči. Taková motivace partnerů je však velmi specifická a zaslouží si, aby byla zkoumána podrobně zvlášť. Do výzkumného souboru zároveň nemohly být zařazeny ani tzv. doplněné rodiny, které vznikly tím, že partneři již měli děti z předchozího manželství. Takové rodiny sice

mohou mít tím pádem více dětí, ale nemohou u nich být zkoumány takové oblasti, jaké byly popsány výše.

Dětem je méně než 18 let

Druhé kritérium bylo pro výběr rodin značně limitující, na druhou stranu také potřebné. Výzkumné otázky se týkají aktuální situace v rodinách, snaží se zjistit, jaké problémy, potřeby a silné stránky má rodina nyní. Proto také bylo potřeba vybrat rodiny, které mají stále všechny děti doma a rodiče se stále podílí na jejich výchově. Jako hranice bylo určeno 18 let, kdy se již děti stávají dospělými a mnohdy odchází na internát nebo na vysokoškolské koleje či privát, a proto již netráví tolik času doma.

Rodina aktuálně neprožívá velkou krizi

Poslední kritérium se týká aktuální situace v rodině. Rodina zařazená do výběrového souboru by neměla právě prožívat velkou krizi ve smyslu rozvodu rodičů, vážného onemocnění některého z členů rodiny apod., protože takovou krizí je fungování rodiny velmi ovlivněno a její potřeby a starosti se výrazně liší. Rodiny, které se potýkají např. s vážným onemocněním svého dítěte, bývají předmětem jiných diplomových prací.

7.3 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor tvoří celkem osm rodin, z čehož čtyři rodiny mají 4 děti a tři rodiny 5 dětí. Jedna rodina měla v době sběru dat 4 děti a páté se narodilo pár měsíců po rozhovoru. Výzkumu se účastnili pouze rodiče. Věkový průměr v době sběru dat matek je **37,5 let** a věkový průměr otců **41 let**. Věkové rozpětí dětí se napříč rodinami pohybovalo od 4 měsíců do 16 let.

Všichni respondenti jsou vyznání **katolického**. Sedm rodin žije v rodinném domě a jedna rodina v bytě. Šest rodin žije v obci do 10 000 obyvatel, jedna rodina v obci do 50 000 obyvatel a jedna ve městě nad 50 000 obyvatel. Rodiny pochází ze Zlínského a Jihomoravského kraje. Pět matek bylo v době sběru dat na mateřské dovolené, dvě již pracovaly, jedna byla s dětmi doma, i když na mateřské dovolené byl otec. Do anamnestického dotazníku však klasicky uvedli matku na mateřské dovolené a otce jako pracujícího. Ostatní otcové pracovali všichni. Rodiče ze všech rodin jsou ve svazku **manželském**. Nikdo z rodičů nemá děti z předchozích vztahů. Níže přiložená tabulka 2 shrnuje základní anamnestické údaje o jednotlivých rodinách.

Tabulka 2: Anamnestické údaje rodin

		Věk	Vzdělání	Ekon. aktivita	Délka vztahu	Počet dětí	Věk dětí
R 1	M	32	SŠ s maturitou	mateřská			
	O	41	VŠ magisterské	IT			
					17 let	5	9, 7, 5, 3, 0
R 2	M	42	VŠ magisterské	mateřská			
	O	50	VŠ magisterské	lékař			
					22 let	5	16, 14, 12, 9, 2
R 3	M	30	VŠ magisterské	mateřská			
	O	37	VŠ magisterské	lékař			
					10 let	4	7, 5, 2, 0;7
R 4	M	41	SŠ s maturitou	office manager			
	O	44	SŠ s maturitou	technolog			
					25 let	4	13, 11, 8, 5
R 5	M	46	SŠ s maturitou	učitelka, asistentka			
	O	46	SŠ s výučním listem	řidič			
					12 let	4	11, 8, 7, 5
R 6	M	33	VŠ magisterské	mateřská			
	O	32	SŠ s výučním listem	elektrikář			
					12 let	4	10, 8, 6, 2
R 7	M	42	VŠ magisterské	mateřská			
	O	42	VŠ magisterské	učitel			
					28 let	5	16, 13, 7, 5, 1
R 8	M	34	VŠ bakalářské	mateřská			
	O	36	VŠ magisterské	technolog			
					10 let	5	8, 6, 4, 2, 0;4

8 ETICKÉ PROBLÉMY A ZPŮSOBY JEJICH ŘEŠENÍ

S respondenty byla před samotným zahájením výzkumu vedena telefonická nebo mailová komunikace. V ní byli seznámeni s průběhem výzkumu a také jeho účelem. Pokud měli zájem vědět více informací, vše jim bylo sděleno a vysvětleno. U všech rodin byla domluva vedena pouze s matkou, ta pak předala informace otcí a on potvrdil svou účast. S rodinou pak byl dohodnut termín, ve kterém se návštěva měla uskutečnit, a ještě jednou byla připomenuta nutná účast obou rodičů.

Po úvodním seznámení se s rodinou byl účastníkům přečten **informovaný souhlas**. Rodiče následně podpisem potvrdili svou účast. Děti se hlavních výzkumných metod neúčastnily. Pouze pokud byly přítomny, byly zahrnuty do pozorování rodinné interakce, o čemž byla rodina ústně informována. V souhlasu byli rodiče znovu seznámeni s účelem výzkumu, jeho strukturou a především s následným uchováním dat. Jelikož součástí výzkumu bylo také polostrukturované interview, bylo potřeba kvůli přepisu rozhovoru tuto část zaznamenat na nahrávací zařízení. O nahrávání a jeho zapnutí i vypnutí byla rodina předem informována a také jí bylo sděleno, že části z rozhovoru mohou být v práci po anonymizování citovány. Pokud se tedy v práci vyskytnou jména respondentů či názvy měst, jedná se o zcela náhodně přidělená pojmenování. **Anonymně** jsou také prezentovány výsledky dotazníkových metod.

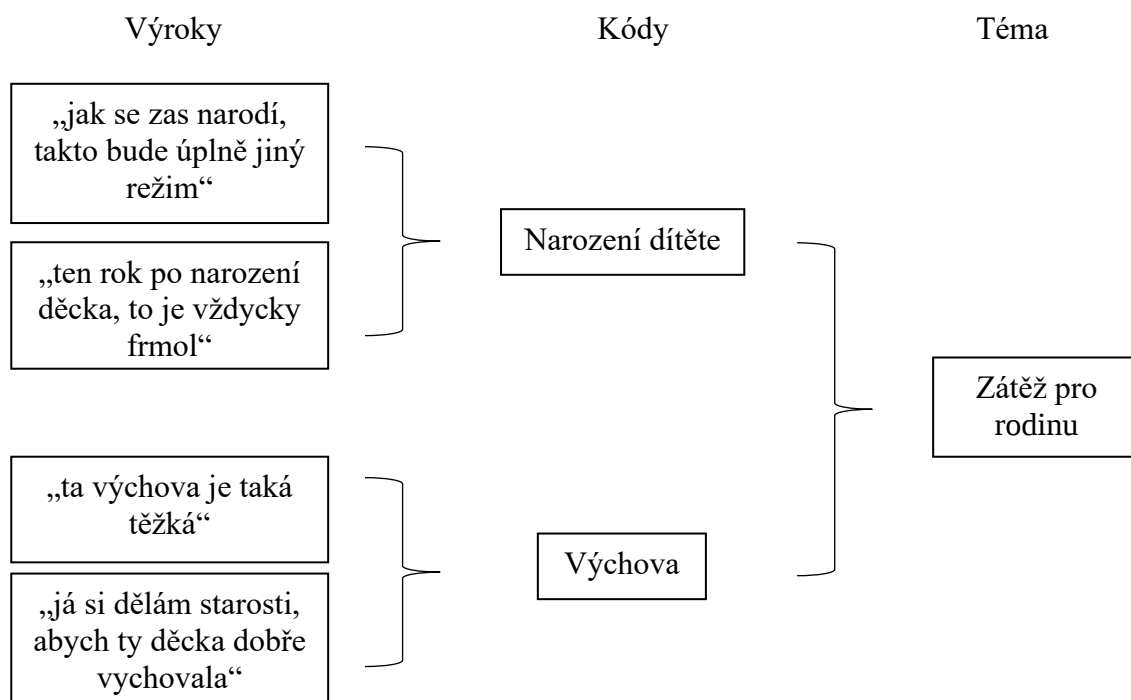
Na konci informovaného souhlasu byl také napsán kontakt na autorku i vedoucí práce. Na něj se mohli respondenti v případě dotazů po skončení návštěvy obrátit. Všichni respondenti vstoupili do výzkumu **dobrovolně** a kdykoliv z něj měli možnost odstoupit. Tuto možnost nikdo z účastníků nevyužil, data v práci prezentována jsou tedy od všech rodin, které se výzkumu účastnily.

9 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V této kapitole bude popsáno, jaké výsledky byly zjištěny na základě uskutečněných návštěv ve vícedětných rodinách. Nejprve bude nastíněn samotný postup analýzy dat a následně budou krátce představeny jednotlivé rodiny, které se zúčastnily výzkumu. V další kapitole bude popsána souhrnná analýza, ve které se představí nejdůležitější témata zjištěná na základě tematické analýzy. Samostatná kapitola obsahuje výsledky dvou dotazníkových metod, které byly rodinám administrovány. V poslední kapitole bude zodpovězeno na výzkumné otázky.

9.1 Analýza rozhovorů

Jak již bylo napsáno v šesté kapitole, analýza rozhovorů probíhala v souladu se šesti kroky tematické analýzy. Rozhovory byly nejprve přepsány do textové podoby a následně vytištěny. Analýza probíhala formou tužka-papír především z důvodu opakovaného pročítání rozhovorů. K významným oblastem byly postupně připisovány kódy, které se následně díky svým překryvům začaly shlukovat do témat. Témata byla definována a pojmenována. Tento postup kódování a tvorby témat je znázorněn níže.

Na základě této analýzy bylo nalezeno několik témat, která jsou detailně popsána v podkapitole 9.3.

9.2 Seznámení s jednotlivými rodinami

Níže jsou krátce popsány jednotlivé rodiny, se kterými byl uskutečněn sběr dat. Každá rodina je popsána na základě pozorování v přirozeném prostředí, to znamená při návštěvě v rodině. Dle Sobotkové (2012) jsou rodiny popsány podle 4 rovin, které byly podrobněji rozepsány v metodologické části v podkapitole 6.2.1. Pro připomenutí se jedná o rovinu A – regulace přístupu, rovinu B – sociálně-psychologickou atmosféru, rovinu C – styl bydlení a rovinu D – hranice osobních teritorií. Dále jsou informace o rodinách čerpány z anamnestického dotazníku a polostrukturovaného interview. Věnována je také část popisu časových os. Pod popisy jednotlivých rodin jsou přiloženy obrázky jejich časových os v grafické podobě. Znázornění i názvy událostí jsou co nejbližší reálné podobě na papíru, kterou vytvořily páry při výzkumu. Pozměněn byl pouze někde horizontální způsob vedení osy na vertikální kvůli jednoduchému a úspornějšímu znázornění. Popisy os jsou samozřejmě anonymizovány. Výsledky z dotazníkových metod jsou popsány v samostatné kapitole. Hlavní témata jsou popsána v souhrnné analýze.

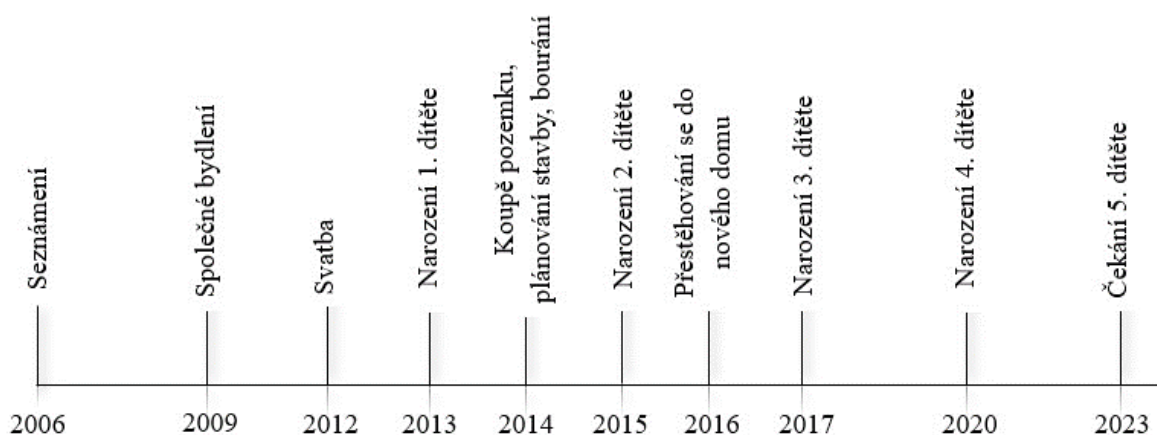
9.2.1 Rodina 1

Návštěva první rodiny se uskutečnila na začátku února 2023. Manželé mají v době návštěvy **čtyři děti a páté dítě čekají**. Nejstarší dceři je devět let, další sedm let, syn je pětiletý a momentálně nejmladší dcera má tři roky. Všechny děti mají společné. Žijí na vesnici v rodinném domě, který si sami postavili. Matce je 32 let a otci 41. Matka je momentálně na mateřské dovolené a otec pracuje. Oba manželé uvedli své vyznání jako katolické. Přijetí výzkumnice rodinou bylo velmi vstřícné a atmosféra v rodině byla příjemná a pohostinná. Bydlení rodiny je moderní, matka se hned v úvodu omlouvá za nepořádek, dokonce plánovala rozhovor kvůli tomu zrušit. Nicméně v domácnosti je uklizeno tak, jak je jen při tolika dětech možné. Při rozhovoru byly v místnosti s rodiči i všechny děti, dívaly se na pohádku v televizi. Občas přišly za rodiči a ti se jim aktivně věnovali. Vzali si je na klín a kreslili si s nimi. Také rodiče mezi sebou hezky komunikovali, navzájem se poslouchali, hodně mezi sebou sdíleli pocity z vyplňování dotazníků.

Jako důležité okamžiky na své časové ose (obrázek 1) uvedli začátek společného bydlení a svatbu. Kromě narození všech dětí považují za důležitý okamžik také koupi

pozemku, stavbu domu a přestěhování se do něj. Jelikož v době rozhovoru čekají další dítě, připravují se nyní především na jeho narození. Počet dětí manželé předem neplánovali, rodina je hodně společensky aktivní. S negativními názory na počet dětí se nesetkávají, spíše se dle nich okolí takovému počtu v dnešní době diví. Pomoc hledají hlavně u své rodiny, např. v rodičích, kteří jsou ochotní děti pohlídat. Jako náročné období uvádí hlavně narození dalšího dítěte, kdy se změní už zaběhnutý režim a matka se věnuje více novorozenci. Žádný velký problém rodina neměla, pokud se ale objeví nějaký menší, snaží se ho řešit hlavně manželé společně. Pro pár je náročné si při tolika dětech najít čas pro sebe, nicméně žádnou jinou velkou změnu ve svém partnerském životě s přibývajícím počtem dětí nevidí. To, co plánovali dříve jen pro sebe, nyní plánují pro celou rodinu a snaží se s dětmi jezdit i na dovolenou a různé výlety.

Obrázek 1: Časová osa rodiny 1

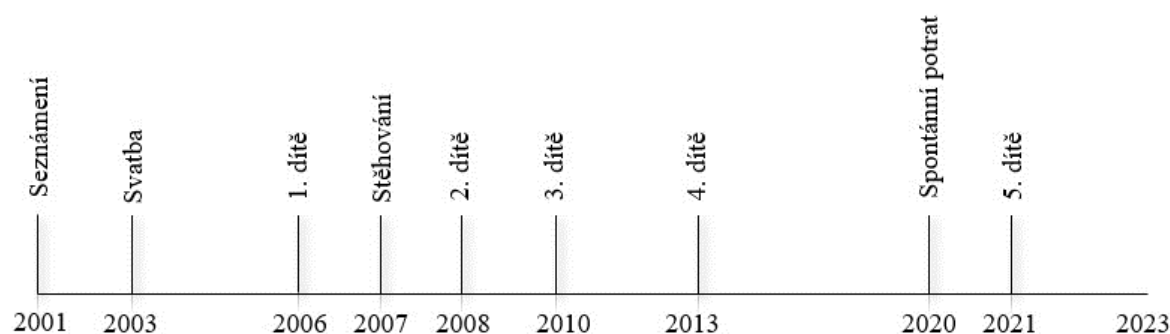

9.2.2 Rodina 2

Druhá rodina žije ve městě v rodinném domě. Matce je 42 let a otci 50, jejich vyznání je římskokatolické. Děti mají celkem **pět**, čtyři syny a jednu dceru. Synové mají šestnáct, čtrnáct, dvanáct a devět let. Dcera je dvouletá. Matka je tedy s dcerou na mateřské dovolené a otec pracuje jako lékař. Přijetí rodinou bylo velmi přátelské a milé, stejně tak jako atmosféra uvnitř domácnosti. Při rozhovoru byla s rodiči pouze nejmladší dcera, synové se mezitím sami zabavili a ke konci návštěvy sestru pohlídali. Rodiče při rozhovoru spolu interagovali a dávali si navzájem čas na odpovědi. Domácnost byla uklizená a čistá, dominovala jí velká knihovna se spoustou knih.

Kromě narození všech dětí uvádí rodiče na své časové ose (obrázek 2) jako důležité milníky svatbu a stěhování do jiného kraje. Před početím posledního dítěte došlo u matky ke spontánnímu potratu, což rodinu také velmi ovlivnilo. Počet dětí rodiče neplánovali, ale oba si přáli mít více dětí. Děti navštěvují po škole různé zájmové kroužky a rodina společně podniká různé výlety a dovolené. Rodina se cítí být ve svém okolí přijímána. Zátěžové období bylo pro rodiče narození tří synů brzy po sobě, ti však teď už rodičům pomáhají a mohou pohlídat své mladší sourozence. Pokud se v rodině vyskytne problém, snaží se o něm rodiče hlavně komunikovat. Pomoc hledají u přátel a také ve své víře. Manželé se mají stále rádi a narození každého dítěte berou jako velké obohacení.

Obrázek 2: Časová osa rodiny 2

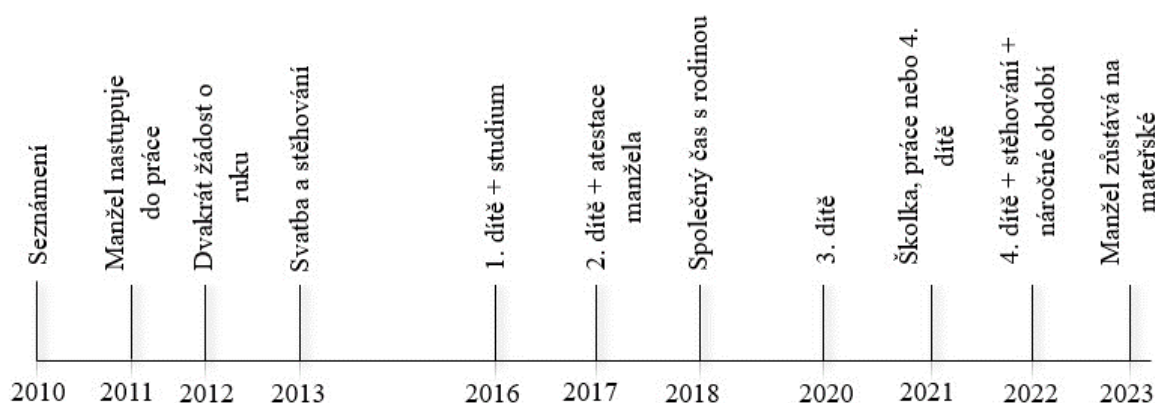
9.2.3 Rodina 3

Třetí rodina žije v bytě na sídlišti ve velkém městě. Matce je 30 let a otci 37. Společně mají **čtyři děti**, nejstarší dceři je sedm let, další dceři pět, synovi dva a půl roku a nejmladšímu 17 měsíců. Oba rodiče jsou vyznání římskokatolického. Otec pracuje jako lékař, s dětmi ale zůstává na mateřské dovolené. Přijetí rodinou bylo vstřícné, dokonce sama nabídla výzkumníci oběd. Atmosféra v domácnosti je rodinná, rozhovoru se účastní nejmladší dvouletý syn, kterého si střídavě matka s otcem předává v náručí. Dvě dcery občas za rodiče přichází a rodiče se jim hned věnují. Rodiče při výzkumu spolupracují a poskytují si prostor při odpovídání. Nejvíce se rodiče rozpovídají při vytváření časové osy (obrázek 3). Zařízení bytu odpovídá jeho velikosti, obývacímu pokoji dominuje klavír a akvárium s rybičkami.

Za významné okamžiky ve svém vztahu považují manželé otcovo dokončení vysokoškolského studia, žádost o ruku a přípravu na manželství u kněze. Následně svatbu, přestěhování do bytu a postupné narození všech dětí. Matka během těhotenství dokončovala

také vysokoškolské studium a otec dokončoval atestaci. Během minulého roku se rodina přestěhovala do většího bytu, kde nyní žije. Počet dětí rodiče předem neplánovali, otec si ale přál velkou rodinu a matka sama pochází z pěti dětí. Oba ale věděli, že chtějí mít děti věkově blízko k sobě. Okolí vnímá počet jejich dětí pozitivně, nachází se totiž v okruhu lidí, kteří mají také více dětí. Rodině pomáhá hlavně společně strávený čas a pokud se objeví problém, důležitá je pro ně komunikace. Obrátit se pro pomoc mohou také na své přátele. Pro manžele je důležité umět si najít čas i pro sebe navzájem, což je však při více dětech náročnější.

Obrázek 3: Časová osa rodiny 3

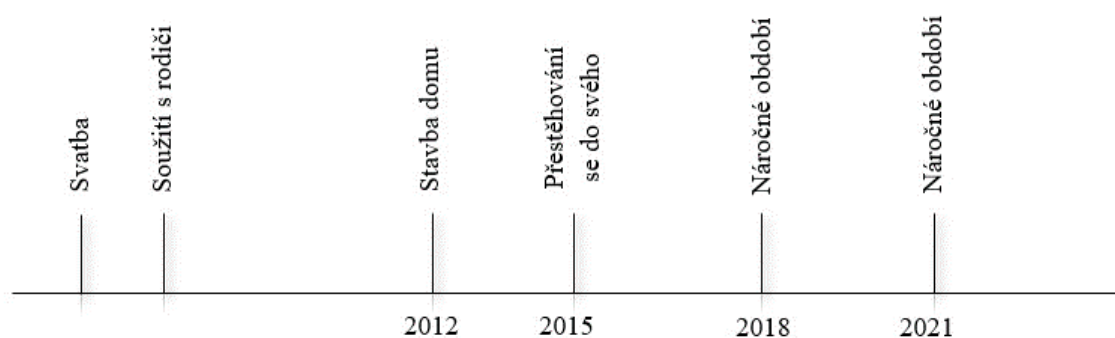
9.2.4 Rodina 4

Čtvrtá rodina bydlí v rodinném domě na vesnici. Matce je 41 let a otci 44, jejich vyznání je katolické. Oba rodiče pracují, matka jako office manager a otec jako technolog. Mají **čtyři syny**, nejstaršímu je třináct let, dalším jedenáct let, osm let a nejmladšímu je pět let. Rozhovor se uskutečňuje pouze v přítomnosti rodičů, děti se přichází podívat až na konci a nesměle zdraví. Atmosféra v rodině je poklidná, přijetí od rodiny je vstřícné. Z počátku od rodičů panuje obava, aby nemuseli sdělovat své soukromé záležitosti, ale po ujištění, že ne, se rozpovídají a na konci si výzkum chválí. Z počátku mluví především matka, otec se ozývá spíše až v druhé polovině rozhovoru. Rodiče spolu během výzkumu příliš nekomunikují a při vyplňování dotazníků spolu dojmy nesdílí. Zařízení domu je velmi moderní a prostorné, všude je pečlivě uklizeno a čisto.

Jako důležité okamžiky na časové ose (obrázek 4) uvádí manželé svatbu, soužití s rodiči a především stavbu svého rodinného domu, ve kterém nyní žijí. Představu o velké rodině měli manželé vždy, chtěli, aby děti měly k sobě nějakého partáka a mohly si být pro sebe navzájem vzorem. Zároveň pro ně bylo důležité, aby byly děti věkově blízko k sobě.

Děti jsou hodně samostatné, mají mnoho zájmových kroužků a také pomáhají doma. Rodiče jsou společensky aktivní a zapojují se do několika akcí na vesnici. Okolí počet dětí přijímá jako normál zejména proto, že na vesnici je několik rodin, které mají stejný nebo i vyšší počet dětí. Náročné období jsou pro rodinu první dva roky od narození dítěte, největší znevýhodnění vidí rodiče hlavně ve škole dětí. Všechny informace o známkách a akcích jsou v online žákovské knížce a rodiče nemají sílu ani čas sledovat informace o každém dítěti. Pro pomoc se rodina může obrátit na babičku, jinak se ale snaží vše zvládnout sama, hodně jim v tom pomáhá také společná víra. Kdyby si rodiče mohli přát něco, co by jim pomohlo nejvíce, bylo by to více společného času pro rodinu.

Obrázek 4: Časová osa rodiny 4

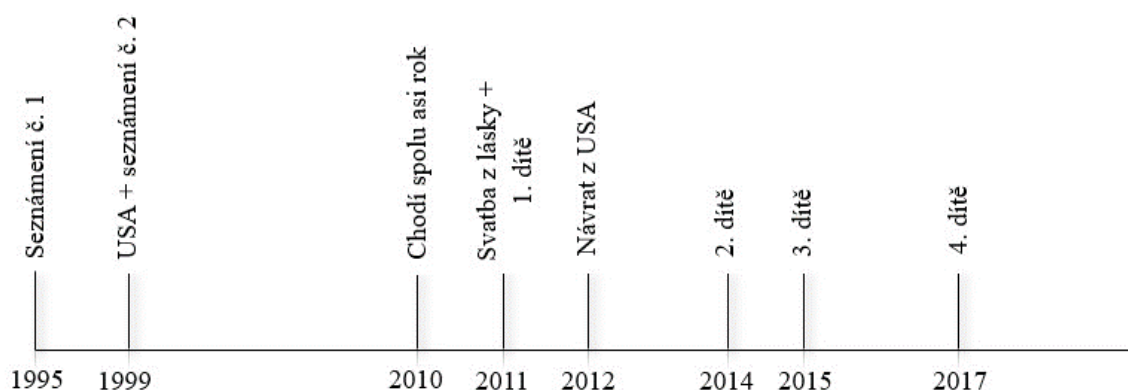

9.2.5 Rodina 5

Pátá rodina bydlí také v rodinném domě na vesnici. Oba rodiče pracují, matka jako asistentka učitele a otec jako profesionální řidič. Matce i otci je 46 let, jejich vyznání je římskokatolické. Ani pro jednoho z rodičů nynější partnerský vztah není jejich první, všechny **čtyři děti** však mají společné. Nejstarší dceři je jedenáct let a nejstaršímu synovi osm let. Další dcera má sedm let a nejmladší syn je pětiletý. Přijetí rodinou je velmi vřelé a přátelské. Oba rodiče ihned nabízí tykání a povídají o sobě, vyptávají se na studium, práci apod. Po skončení rozhovoru se ani nechtějí loučit, nabízí další setkání. Atmosféra v domácnosti je veselá a uvolněná, rozhovoru se účastní také nejmladší syn, který hodně vyžaduje pozornost rodičů. Ti se mu věnují a hrají si s ním. Nejstarší dcera si hraje sama v pokoji, ostatní děti doma nejsou. Na konci rozhovoru chce ukázat syn svůj pokoj, uskutečňuje se tedy prohlídka domu. Vše je hezky zařízeno, děti mají pro sebe celé horní patro.

Mezi důležité milníky na časové ose (obrázek 5) uvedli rodiče své seznámení, svatbu a pobyt v USA. Tam se také narodila jejich první dcera, se kterou se již přestěhovali do České republiky. Počet dětí rodiče neplánovali. Nejstarší dcera se narodila, když bylo rodičům už 34 let, a tak jsou vděční za každé dítě, které se jim narodilo. Děti po škole navštěvují různé kroužky, také hodně času tráví se svými kamarády. Vzájemná přátelství mezi sousedy na vesnici rodině hodně pomáhá, protože se vždy najde někdo, u koho děti mohou trávit čas. Okolí se většímu počtu dětí nediví, protože na vesnici je několik rodin, které mají také více dětí. Jako zátěž manželé vnímají větší finanční výdaje a náročnější cestování. Rodině velmi pomáhají blízcí rodinní příslušníci a společně strávený čas. Manželé berou narození každého dalšího dítěte jako velké obohacení a jsou rádi, že mají jeden druhého.

Obrázek 5: Časová osa rodiny 5

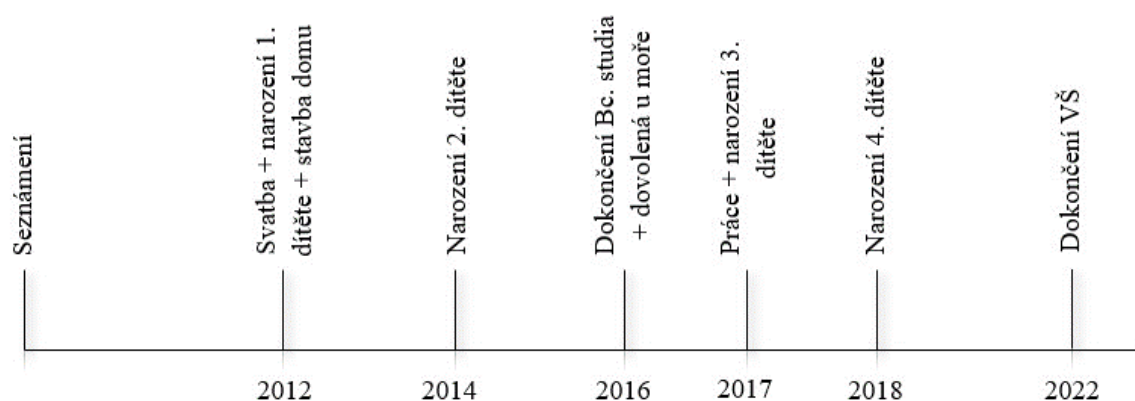

9.2.6 Rodina 6

Šestá rodina žije v malé obci v rodinném domě. Matce je 33 let, momentálně je na mateřské dovolené. Otec má 32 let a pracuje jako elektrikář. Vyznání obou rodičů je římskokatolické. Mají společně **tři dcery a jednoho syna**. Nejstarší dceři je deset let, druhé osm let a nejmladší šest let. Synovi jsou dva roky. V domácnosti panuje klidná atmosféra, doma jsou pouze rodiče bez dětí. Až na konci rozhovoru přivádí prarodiče syna, kterému se rodiče ihned věnují. Mezi sebou komunikují otevřeně, dávají si dostatek prostoru a při vyplňování dotazníků naopak spolu nesdílejí žádné dojmy. Vybavení domu je moderní, místnosti jsou prostorné a čisté. Obývací pokoj obsahuje rodinné fotografie a hudební nástroje. Přijetí rodinou bylo velmi vstřícné.

Kromě narození všech dětí uvádí manželé na časové ose (obrázek 6) svatbu a stavění rodinného domu. Zátěžové období se týkalo především matčina dokončení magisterského studia, které bylo při tolika dětech pro celou rodinu náročné. Největší starosti dělá rodině momentálně financování hypotéky, které je v současné době nejisté. Otec se proto snaží rodinu dobře finančně zabezpečit, aby si mohli dovolit i společnou dovolenou a rozvíjení svých dětí v různých kroužcích. Reakce nejbližšího okolí na počet dětí nejsou moc pozitivní, s pomocí se na vlastní rodinu také moc spoléhat nemohou. Obrací se proto spíše na přátele a známé. Zároveň také zmiňují, že rodinám by měl více pomáhat stát. Jako náročnější období hodnotí rodiče narození dětí a jejich nástup do školy. O případném problému se rodiče snaží komunikovat a velkou pomocí je pro ně společně strávený čas.

Obrázek 6: Časová osa rodiny 6

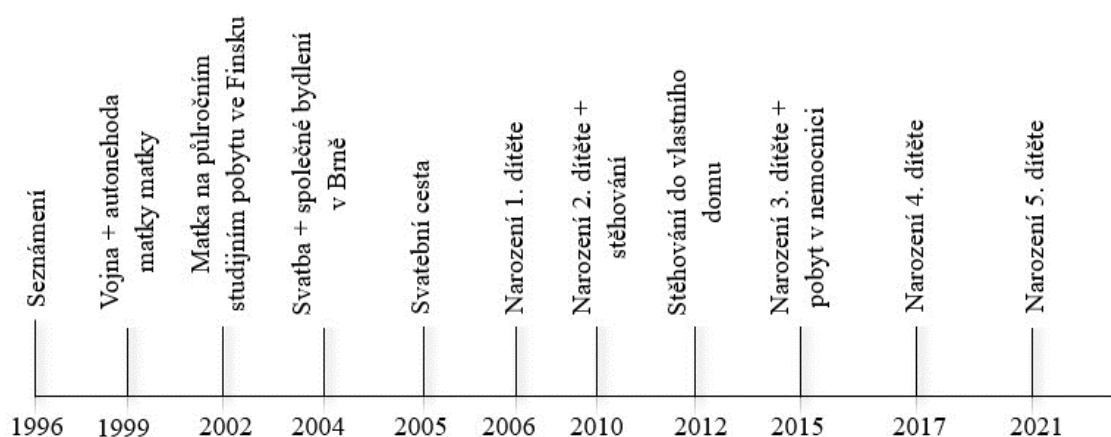
9.2.7 Rodina 7

Sedmá rodina bydlí v rodinném domě na vesnici. Matce je 42 let a je na mateřské dovolené. Otcí je také 42 let a pracuje jako učitel. Vyznání rodičů je katolické. Společně mají **pět dětí**, dva syny a tři dcery. Nejstaršímu synovi je šestnáct, nejstarší dceři třináct. Dalším dcerám je sedm a pět let. Nejmladšímu synovi je rok. Uvítání rodinou je milé, v domě se momentálně nachází spousta lidí. Kromě rodičů a dětí také jejich sestřenice a strýc. Děti běhají kolem, hrají si, nejmladšího syna má matka v náruči. Atmosféra je velmi rodinná a příjemná, rodiče velmi hezky komunikují s dětmi i mezi sebou. Při rozhovoru nejsou příliš sdílní, ale reagují na sebe navzájem a dávají si prostor. Zařízení domu je prostorné a moderní, všude je čisto a uklizeno.

Od seznámení považují manželé za důležité okamžiky (obrázek 7) půlroční studijní pobyt matky ve Finsku a její dokončení studia na vysoké škole. Dále svatbu, bydlení u rodičů

a stěhování se do vlastního rodinného domu. Při jeho stavění počítali s tím, aby se do něj čtyři děti vešly, přesný počet ale nikdy neplánovali. Okolí rodinu dobře přijímá, vícedětných rodin na vesnici je několik. Za náročné období považují manželé rok po narození dítěte, nemoci a začátky školního roku. Pro pomoc se nejčastěji obrací na svou rodinu a blízké lidi, zároveň velkou oporu spatřují jeden v druhém. O potížích se snaží komunikovat a velmi jim pomáhá také víra. Každé své dítě považují za velké obohacení, protože jim dává spoustu nových podnětů a jiný náhled na svět.

Obrázek 7: Časová osa rodiny 7

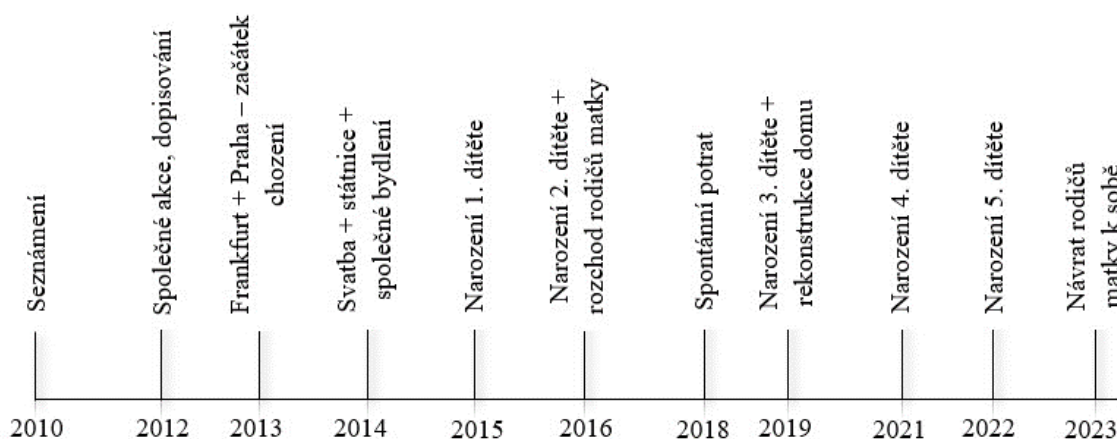
9.2.8 Rodina 8

Poslední rodina žije v menší obci v rodinném domě. Matka je na mateřské dovolené, je jí 34 let. Otcí je 36 let a pracuje jako technolog. Vyznání obou je katolické. Mají **pět dětí**, čtyři dcery a jednoho syna. Nejstarší dceři je osm let, synovi šest. Dalším dcerám jsou čtyři a dva roky, nejmladší čtyři měsíce. Přijetí rodinou je vstřícné, matka hned na začátku nabízí tykání. Děti si během rozhovoru hrají, rodiče je občas odchází zkontrolovat. Nejmladšího syna chová matka v náručí. Rodiče vytváří velmi podrobně časovou osu, dokonce si ji i fotí. Při rozhovoru jsou spíše stručnější a k vyplňování dotazníků je otec mírně skeptický. Z rozhovoru i zařízení domu velmi vystupuje křesťanské založení rodiny. Na konci rozhovoru se rodiče sami doptávají na předběžné výsledky práce.

Mezi důležité okamžiky na časové ose (obrázek 8) zařadili rodiče narození svých dětí, svatbu a státnice manžela. Dále také společné bydlení a postupnou rekonstrukci domu. Oba rodiče chtěli mít vždy více dětí, rozhodovali se ale především podle svých možností a zdraví. Matka učí děti doma, také mají ale různé kroužky a tráví hodně času venku. Za náročné období považují nemoc kohokoliv z rodiny a první rok po narození dítěte. Rodině

nejvíce pomáhá víra a rodina. Uvítali by více času pro sebe, pro děti, zároveň si ale uvědomují, že s takovou situací počítali. Narození pěti dětí jim pomohlo vypěstovat si mezi sebou větší důvěru a jejich vztah se ještě více prohloubil. V horizontu pár let zvažují početí šestého dítěte.

Obrázek 8: Časová osa rodiny 8

9.3 Souhrnná analýza rozhovorů

V následující podkapitole je popsáno osm hlavních témat, která se objevila napříč rozhovory při tematické analýze. Tato témata byla identifikována jako důležitá pro popis fungování vícedětných rodin v současné době. První nalezené téma se týká prvního výzkumného cíle, a to sice motivů, které vedou k založení vícedětné rodiny. Dalších šest témat sytí druhý výzkumný cíl, tedy fungování vícedětné rodiny v každodenním životě. Spadají sem společné aktivity, rozdělení úkolů v domácnosti, názory okolí, zátěžové situace a milníky, podpůrná síť a potřeby rodin. Poslední nalezené téma se týká třetího výzkumného cíle, a to psychických aspektů partnerského soužití rodičů více dětí.

Témata jsou prezentována nadpisem jednotlivých částí podkapitoly. Dále jsou v textu tučným písmem zvýrazněna **subtémata**, která se jeví u vícedětných rodin jako významná. Za každým subtématem je v závorce uvedeno číslo, které reprezentuje počet rodin, kterých se dané subtéma týká. Text je také doplněn *výroky respondentů*, ty jsou zvýrazněny kurzívou. Témata se částečně překrývají s položenými výzkumnými otázkami, na které bude zvlášť zodpovězeno v další podkapitole.

9.3.1 Představy o velikosti vlastní rodiny

Prvním tématem, které je důležité zmínit, je představa partnerů o tom, kolik dětí by asi jednou chtěli mít. Někteří respondenti odpovídali, že přesný počet dětí **neplánovali** (n=2) a někteří partneři se o počtu dětí ani nikdy moc nebavili. „*To se tak samo...*“, zasmála se matka z první rodiny. Nicméně většina respondentů sdělila, že si přáli mít spíš více dětí nebo byli **většímu počtu dětí otevření** (n=6). Většinou si představovali dvě a více dětí. „*Jeden až tři sú málo, takže čtyři*“, uvedl otec čtvrté rodiny. Někteří respondenti sami **z vícedětných rodin pochází** (n=3), jako například otec páté rodiny, který pochází ze sedmi sourozenců. „*On chtěl dvě, já dvě, tak máme čtyry*“, řekla jeho žena s úsměvem na rtech při rozhovoru.

Mezi hlavní důvody, které rodiče vedly k založení vícedětné rodiny, patřilo přání rodičů, aby **neměli jedináčka** (n=3), který by se mohl cítit sám. Dvě rodiny nezávisle na sobě sdělily, že plánovaly mít **děti věkově blízko k sobě** (n=3). „*Že oni potom jsou jeden s druhým, ale ne mět čtyři jedináčky, že jako zvlášť (...) takto se jim ti kamarádi prolínají a mají k sobě blíž a aj toho starání je míň*“, uvedla matka čtvrté rodiny. Jedna rodina mezi důvody uvedla také její **křesťanské vyznání** (n=1), díky kterému rodiče zastávají názor, že dítě jim dává Bůh a je to pro ně velký dar. Proto by se nenarozeného dítěte nikdy nevzdali. Některé rodiny se také vyjadřovaly k tomu, že svým počtem dětí v podstatě **zachraňují budoucí generace** (n=3). „*Každá rodina by měla mít 2,1 dítěte, takže my tak zachraňujeme*“, řekl s pousmáním otec páté rodiny. S podobným názorem se s nadsázkou podělil i otec šesté rodiny: „*My musíme zachraňovat ty důchody nebo tam půjdeme dva roky po smrti*.“

Ať už ale měly rodiny k většímu počtu dětí důvody jakékoliv, většina se shodla na tom, že je ve skutečnosti těžší mít jedno dítě než tři, neboť **v tom počtu už takový rozdíl není** (n=4). Sdělovaly, že jednomu dítěti se člověk musí stále věnovat a dávat mu mnoho pozornosti, když už má ale člověk dětí víc, dokáže se navzájem zabavit samy a také se navzájem pohlídat. „*Tak mnohem náročnější je mít jedno než tři. Protože tomu jednomu se furt musíte věnovat, furt mu volat kamarády*“, popisovala matka čtvrté rodiny.

9.3.2 Společné aktivity

Společné aktivity vícedětných rodin vychází částečně z jejich křesťanského založení. Všechny zmínily, že se společně **večer modlí** (N=8) a některé také společně **uspávají děti** (n=5) a čtou jim pohádky. Většina z nich se také snaží večer **sejít společně u večeře** (n=5)

a sdílet mezi sebou, jak den prožili jednotliví členové. „*Určitě je to ta společná modlitba, kdy si sedneme, poděkujeme za ten den a každý řekne za sebe, za co chce poděkovat...*“,“ popsal společný rodinný rituál otec druhé rodiny.

Skoro všichni otcové zkoumaných rodin odchází každý všední den **do práce** (n=7) a matky, kromě dvou, které již opět pracují, jsou s dětmi na **mateřské dovolené** (n=5). Jedna matka zůstává s dětmi doma, ač na mateřské dovolené je otec. Děti odchází do školky, do školy, ty nejmladší zůstávají doma s matkou. Pouze osmá rodina vyučuje děti doma.

Děti ze všech rodin navštěvují různé **zájmové kroužky** (N=8), ať už se jedná o hraní na hudební nástroj, tanec, skaut, scholu nebo dramaťák. Rodiče děti v rozvíjení různých dovedností velmi podporují a snaží se dbát na jejich samostatnost nebo využívají možností volnočasového zapojení v místě, kde bydlí. Také se snaží trávit s dětmi čas venku nebo si děti hrají s kamarády. „*Odpoledne třeba nějaké kroužky děti mají nebo jsme venku. Když to jde, tak jsme venku – na dvoře, na procházkách,*“ popsala matka osmé rodiny.

Všechny rodiny navštěvují pravidelně **nedělní mši** (N=8), některé také páteční dětskou. „*To máme takový jako docela rituál, že vlastně ten pátek jako tak společně jdeme na tu dětskou mši a pak jdeme společně domů, že se tak jako potkáme,*“ řekla matka šesté rodiny. Neděli si většina rodin vyhrazuje jako **den pro rodinu** (n=5), kdy sdílí čas hlavně spolu, u nedělního oběda nebo někde na výletě. Rodiny se také snaží jezdit na společnou **rodinnou dovolenou** (n=5), i když je to pro ně větší finanční zátěž. Děti v létě také jezdí na tábory nebo rodiny odjíždí na dovolenou ještě hromadně s dalšími rodinami s dětmi.

Rodiny dále uváděly, že společně slaví **křesťanské svátky** (n=6), jako Vánoce nebo Velikonoce. Některé také chodí v kroji na pouti nebo na hodech. Ač je pro vícečlennou rodinu těžší se na takovou akci připravit, protože výprava několika dětí zabere mnohem více času, snaží se tradice dodržovat a trávit je jako rodina společně. Některé rodiny také zmínily, že dbají na slavení narozenin dětí nebo se schází celá širší rodina při **oslavách** (n=4) kulatých narozenin některého z členů rodiny. „*My jsme hodně myslím taková společensky aktivní. Až někdy moc. Někdy si říkám, musíme všechno dělat, musíme být všude,*“ sdělila matka první rodiny.

Umožnit všem dětem účastnit se výletů, táborů, exkurzí nebo jet společně dvakrát ročně na dovolenou je pro rodiny finančně náročné. Nicméně se snaží, aby každé dítě mohlo zažít alespoň něco a nebylo kvůli **většímu počtu sourozenců výrazně omezováno** (n=6). Matka druhé rodiny si z možného vzájemného omezování sourozenců dělala starosti. „*Ale*

pak jsem to v sobě přehodnotila, že právě to, že jako musí brát na někoho ohled, že to je ohromnej vklad do života pro ně. “ Mít více sourozenců může přinášet benefit také v tom, že se dítě necítí samo a má si s kým hrát. Společné rodinné aktivity proto mohou přispívat k rozvíjení dobrých **vztahů mezi sourozenci** (n=5). *„Já si myslím, že je to hrozně důležité, aby ty děcka měly mezi sebou vztah. Oni pak nemají problém mít ty vztahy i v těch prostředích, do kterých potom dojdú,*“ podělila se se svým názorem matka čtvrté rodiny.

9.3.3 Rozdělení úkolů v domácnosti

Při více dětech je úkolů v domácnosti mnohem více. Musí se uvařit více jídla, umýt více nádobí, vyprat více oblečení atd. Rodiče sami na tolik úkolů nestačí, proto se snaží zapojovat co nejvíce i děti. Buď požádají o pomoc toho, **kdo je zrovna po ruce** (n=3), nebo mají vytvořený **systém** (n=3), kdo jakou činnost doma dělá. Zapojení je samozřejmě dle možností a věku dětí, nicméně rodiče sdělovali, že mladší děti častěji pomůžou více ochotněji než ty starší. *„Většinou to funguje tak, že koho pověřím zrovna, né že bysme měli nějak rozepsané ty služby, co kdo jako pravidelně dělá,*“ sdělila matka druhé rodiny, přičemž navázala na to, že děti mají po škole hodně kroužků a domácích úkolů, takže se snaží udělat spíše jeden den úklidový, kdy nějakým způsobem zapojí všechny děti. Ve většině rodin si mají děti uklidit vždy své hračky a věci a udělat nějakou společnou věc – například vyklidit myčku, vynést koš nebo umýt nádobí.

Rodiče si samozřejmě rozdělují úkoly i mezi sebou. Některé páry přímo sdělily, že jejich rozdělení úkolů v domácnosti je podle **tradiční mužské a ženské role** (n=3), u dalších to z rozhovoru samo vyplynulo. Žena se stará o domácnost a o děti, muž spíše o zahradu a technické věci. Zároveň také podotýkaly, že je velmi důležité **umět se zastoupit** (n=3), pokud třeba jeden z nich onemocní. To popsala matka osmé rodiny: *„Když su třeba nemocná nebo musím někam, třeba s dcerou jsme byly týden v nemocnici, tak to bylo všechno na něm. Čtyři děti malé relativně a celý chod domácnosti, tak si to vyzkoušel.*“

9.3.4 Názory okolí

Jak již bylo popsáno v teoretické části, mít čtyři a více dětí není v dnešní době už zcela běžné. Rodiny se tak setkávají s různými pohledy a názory lidí. Ty jsou naštěstí ve většině případů **kladné** (n=5) nebo neutrální, nicméně některé rodiny se potýkají i s nepochopením nebo **názory negativními** (n=2). Nejen od lidí cizích, ale také od kolegů nebo vlastní rodiny. *„Jako moje tchýně říká: ,Tak teď jste měli děcko a už jste dojezdili na výlety.‘ jakože to*

nebudeme zvládat a teď máme čtvrté a furt jezdíme na výlety,“ svěřila se matka šesté rodiny. Její manžel dodal, že do něj rýpou i kolegové v práci, ale on se snaží z toho udělat naopak přednost.

Někteří lidé se spíše většímu počtu dětí **diví nebo nechápou** (n=4), že je mají všechny oba rodiče společně. *„Tak jako teď když někomu řeknu, že čekám páté dítě, tak se diví, že jací jsme odvážní, že v dnešní době, že to je nezvyklé. Ale my jsme se nedávno shodli na tom, že právě v dnešní době to jde, šak všechno máme, pračky a tak jako. Že dřív to muselo být těžší,*“ smála se matka první rodiny. Naopak partneři sedmé rodiny si nepamatují, že by v jejich mládí byly v okolí rodiny s více dětmi, ač sama matka pochází ze sedmi sourozenců. To bylo podle nich výjimečné i tehdy. Hodně rodin ale také sdělilo, že i dnes **mají mezi sousedy rodiny s mnohem více dětmi** (n=7), než mají oni sami, proto se na ně nikdo ani neohlíží. *„Když jsme třeba byli včera v kostele a tam byla rodina, kteří mají devět dětí, tak se nad tím asi nepozastaví,*“ sdělil otec čtvrté rodiny. Právě u křesťanských rodin je větší počet dětí více běžný. *„V těch křesťanských kruzích to úplně pozornost nebudí, mně připadá právě, že u těch křesťanů je to takové trochu typičtější asi,*“ uvažovala matka sedmé rodiny. Pokud však rodiny vezmou všechny děti například s sebou na nákup nebo do restaurace, cítí, že se na ně ostatní lidé dívají. Obecně se ale rodiny cítí být ve svém okolí dobře přijímány.

9.3.5 Zátěžové situace a milníky

Velmi důležitým tématem, na které se práce snažila zaměřit, jsou situace, které jsou pro vícedětnou rodinu nejvíce zátěžové. Část rodičů uvedla, že náročné období je **těhotenství** (n=2) a období **po narození každého dítěte** (n=5). Matka se musí věnovat hodně novorozenci, pořádně se nevyspí a její tělo se teprve dává po zátěži do pořádku. První rok nebo dva, než dítě začne samo chodit a potřebuje neustálou pozornost rodičů, je pro rodinu s více dětmi náročným obdobím. U některých dětí se také vyskytne žárlivost na mladšího sourozence a celkově přichází o určitý díl pozornosti rodičů. *„Ale nejhorší je, když mluví všichni naráz, nemože se člověk rozčtvrtit a kór, když je u toho malého, úplně prťavého,*“ sdělila matka první rodiny. Ta v době rozhovoru čekala páté dítě a obávala se chvíle, kdy se zase po narození změní režim celé rodiny.

Jiné rodiny uváděly, že náročný bývá také **nástup dětí do školy** (n=4) a především **nemoc** (n=2) některého člena rodiny. V tu chvíli se musí ostatní přizpůsobit a více pomáhat. *„Náročnější je, když vypadne jeden z nás, a pak když jsou nemocné tři nebo čtyři děti naráz,*“

řekla matka osmé rodiny. Náročné je také období, pokud musí být matka s jedním dítětem v nemocnici a o ostatní se stará sám manžel.

Žádná rodina neuvedla, že by na tom byla přímo špatně finančně, ale **velké výdaje** (n=4) pociťují. „*Když chceme jít na nějakou kulturní akci, tak už to jde poznat, že nemáme dvě, no. Jak začnou platit všichni, tak to bude poznat,*“ řekla matka první rodiny. Pro rodiny je finančně obzvlášť náročné, pokud ještě splácí hypotéku, jejíž financování je v dnešní době dost nejisté. Na financích jde také dost poznat, když se platí všem dětem kroužky, kupuje se oblečení nebo se dělá rodinný nákup. Matka páté rodiny s humorem vyprávěla: „*Manžel mně volá a říká: ‚Tys jako kupovala celé uličce boty nebo co?‘ a já říkám: ‚Máš čtyři děti, tak se nediv jako.*““ Na financích se také dost projevuje rodinná dovolená. Na tu však rodiny jezdí opravdu jen tehdy, když ví, že si to mohou dovolit. Většina rodin však také sdělila, že dovolená není pro rodinu s více dětmi zátěžová jen finančně, ale také **logisticky** (n=6). Největší problém je s ubytováním, protože je těžké najít dostatečně velký pokoj, aby se rodina nemusela dělit do dvou. Jisté znevýhodnění spatřují vícedětné rodiny také v **rodinném vstupném** (n=5), které bývá většinou jen pro rodiny do tří dětí. K tomu se smíchem řekl otec čtvrté rodiny: „*Takže my nejsme rodina asi. My jsme rodina plus jedno dítě.*“ Co se týče cen vstupného, vidí to rodiny jako oblast, ve které by jim stát mohl více pomáhat. Na druhou stranu matka druhé rodiny poznamenala, že někde požadují na prohlídku větší počet návštěvníků a to oni jako velká rodina zvládnou sami obsáhnout.

Čtvrtá rodina se také hodně rozpovídala o systému školství. Jako velkou zátěž totiž vidí online vedení žákovských knížek. Při čtyřech dětech by museli strávit na internetu velké množství času, aby dokázali všechny informace přechytit, což jim vadí jednak proto, že se místo dětem věnují po večerech počítači, ale také proto, že zodpovědnost je kladena na rodiče a ne na samotné děti. „*Ale vezměte si, že to má i ta zuška, teď ty kroužky, jako my jsme asi ve 28 skupinkách na messengeru, takže mně tam v práci furt něco cinká,*“ postěžovala si matka.

Za náročné považují rodiče také **výchovu** (n=4) svých dětí, protože se obávají, aby je vychovávali správně. „*Před každým klobouk dolů, kdo má dvě a více dětí, tak to až docenit ide, až když se člověk ocitne v té situaci, že ty děti má on,*“ řekl otec šesté rodiny. Starosti si také hodně rodin dělá se **současnou situací ve státě** (n=4) a s bezpečím o svou rodinu (během sběru dat probíhala válka na Ukrajině). Rodiny také potřebují **vícemístné auto** (n=4), aby mohli jezdit společně jako jedna rodina. To je samozřejmě také finančně náročnější. Rodiče déle zmiňovali, že právě **dlouhá absence druhého platu** (n=3) v době

mateřské dovolené jde hodně poznat. Matka třetí rodiny také zmínila, že na sobě pociťuje tlak veřejnosti a stále se snaží, aby děti chodily slušně oblečené, aby dle jejích slov nepůsobily jako sociálka. Obecně k fungování vícedětné rodiny poznamenala: „*Jakože je to složitější, ale není to jako limitující.*“

9.3.6 Podpůrná síť

Jak bylo výše popsáno, vícedětné rodiny se potýkají s různým druhem zátěží a starostí. Mít proto kolem sebe lidi, kteří jsou rodině ochotní pomoci, je velmi důležité. Většina rodin zmínila, že jim nejvíce pomáhá **nejbližší rodina** (n=6), tedy rodiče, případně sourozenci. „*My si vypomáháme, když někdo potřebuje tam nebo tam odjet, tak dá děti k nám nebo my zase k nim,*“ sdělila matka páté rodiny. Některé rodiny se však na vlastní rodiče obrátit nemohou. Například z důvodu jejich časových možností, protože ještě sami pracují nebo mají více vnoučat, a tak musí dělit čas mezi všechny. Některí jsou naopak už starší nebo je trápí nějaká nemoc, proto je rodina nechce hlídáním zatěžovat. Matka třetí rodiny řekla k místu, kam se obrací pro pomoc: „*Já teda jednoznačně do toho svého okolí, do té naší komunity, kde jsme se sešly rodiny podobného ražení, pět dětí a tak. A potom jako farnost.*“ Druhá rodina se přestěhovala do jiného kraje, proto v blízkosti žádné rodinné členy nemá. Obrací se proto v případě potřeby na **přátele** (n=5), také jí ale velmi pomáhá **víra** (n=4). „*My máme ten život založený dost na víře, bych řekla. Jakože takový ten pocit, že jsme v Božích rukou,*“ dodala matka. Život ve víře velmi pomáhá i osmé rodině. „*Kdybychom neměli kde čerpat, tak bysme sami ze sebe nedokázali nic dobrého vydat. Ani pro ty děti,*“ uvedla matka, která dále sdělila, že pro duchovní pomoc se obrací na místního kněze. Ten jim radí a vede nejen manžele, ale i celou rodinu.

Nápomocné pro rodinu s více dětmi je i to, že už se starší děti dokáží **postarat o své mladší sourozence** (n=5). To umožňuje manželům najít si čas i pro sebe samotné a chvíli si v klidu popovídat. Rodiny víceméně sdělovaly, že s nějakým velkým problémem se ještě nesetkaly, nicméně právě **komunikace** (N=8) a vzájemné naslouchání pomáhá vyřešit problémy, které se občas naskytanou. Také **společně strávený čas** (N=8), stejné hodnoty a společné soužití jsou pro velkou rodinu velmi nápomocné. To sdělila i matka sedmé rodiny: „*Potom si myslím, že máme jak kdyby podobný náhled na život, z toho hodně čerpáme.*“ Dále také dodala, že jí velmi pomáhá psychologická podpora.

Rodiny zmiňovaly, že je pro ně nápomocné i **pochopení v zaměstnání** (n=3) nebo ve škole či školce, kam vodí své děti. Například první rodina má možnost využívat

vícemístné pracovní auto i pro své osobní účely a setkání s pochopením je i ve školce, kam matka občas přivádí své děti později, protože výprava s více dětmi je časově náročnější. Pro matku šesté rodiny je vždy velmi nabízející ujištění, že to, co dělá, dělá dobře, nebo když jsou její děti někým pochváleny či oceněny. Matka páté rodiny je šťastná z pěkných slov svých dětí. „*Zas ty děti to vrací jinak, když tě ráno obejmou nebo večer řeknou: „Mami, ty jsi úplně nejlepší.“, tak to se zas nedá vyčíslit.*“

9.3.7 Potřeby vícedětných rodin

Téměř všechny zkoumané rodiny se shodly převážně na jedné největší potřebě, a to **více času** (n=6). „*Mně chybí čas, úplně strašně mi chybí čas. Úplně hrozně, ale to mně nikdo nepomože,*“ smála se matka sedmé rodiny. Rodiny by si přály být více jako rodina spolu a dávat dětem více pozornosti a péče, místo toho, aby se člověk vracel pozdě domů z práce. I když je u většiny zkoumaných rodin matka ještě na mateřské dovolené, otec o to musí více pracovat, někdy brát i práci navíc, aby zvládl v podstatě sám rodinu uživit. O to méně času pak může strávit společně s rodinou. Absenci druhého platu většina rodin pocítuje, na druhou stranu matka čtvrté rodiny, která již pracuje, zvažuje, že **kratší úvazek** (n=4) by byl pro čas s rodinou mnohem příjemnější. „*Právě proto, že jsou ty děcka malé, tak člověk by rád byl s nima než jenom hrnul osmičky,*“ posteskla si. Pracovat ideálně pět hodin denně by si přál i otec osmé rodiny. Jeho žena dodala: „*Nebo ještě jedny ruky navíc. Že jako někdy opravdu nevíme, kam ty ruky dát dřív.*“ Na druhou stranu oba přikyvovali, že to k tomu patří a že to tušili, věděli.

Otec druhé rodiny sdělil, že vlastně nic konkrétního, co by potřebovali, jej nenapadá. Řekl: „*Podle mě je to rozhodnutí a odpovědnost každého rodiče v té velké rodině a my jsme v té výhodě, že je to naše svobodné rozhodnutí, ta velká rodina (...) Málokdo si řekne, že je šťastný člověk, já to o sobě můžu říct.*“

9.3.8 Manželský pár

Větší počet dětí ovlivňuje také život manželského páru. Jelikož byly zkoumány rodiny, které tvoří od počátku stabilní manželský pár, bylo zjišťováno, jak se život páru s přibývajícím počtem dětí proměnil. Co partnerům dělá starosti a co jim naopak nejvíce pomáhá. Všechny páry kromě jednoho sdělily, že jim se zvyšujícím se počtem dětí chyběl nebo chybí **společný čas pro sebe** (n=7). Mít chvíli na to si popovídat, zajít do divadla nebo si spolu vypít kafe, je pro partnery při více malých dětech v podstatě nemožné. Přitom právě tento **společný čas**

(n=4) je pro manželský pár také to nejvíce nápomocné. „*Ten čas na sebe, třeba někam zajít do kina, do divadla, to vyžaduje strašně moc organizace, sehnat hlídání,*“ vysvětloval otec sedmé rodiny.

Na druhou stranu čtvrtá rodina popisovala, že všechen čas se snaží věnovat dětem. „*Pak už si užijeme bez nich, ale teď dokud to jde, tak se snažíme být s nima,*“ řekl otec. Čas pro sebe jako pár si vytváří spíše až večer, kdy si třeba pustí film a chvíli nemusí nic dělat. Stejně jako pro celou rodinu, tak i pro manžele je důležitá **víra** (n=3) a jejich společné hodnoty. Vzájemná podpora a povzbuzení. I když se během partnerského vztahu vyskytnou nějaké problémy, důležité je, umět je společně vyřešit a vytrvat. „*My celou dobu žijeme spolu a ne vedle sebe a nepřestáváme za to děkovat,*“ řekl otec druhé rodiny. Se ženou se snaží hodně si povídat, **věci spolu sdílet** (n=3) a mít také společné zájmy.

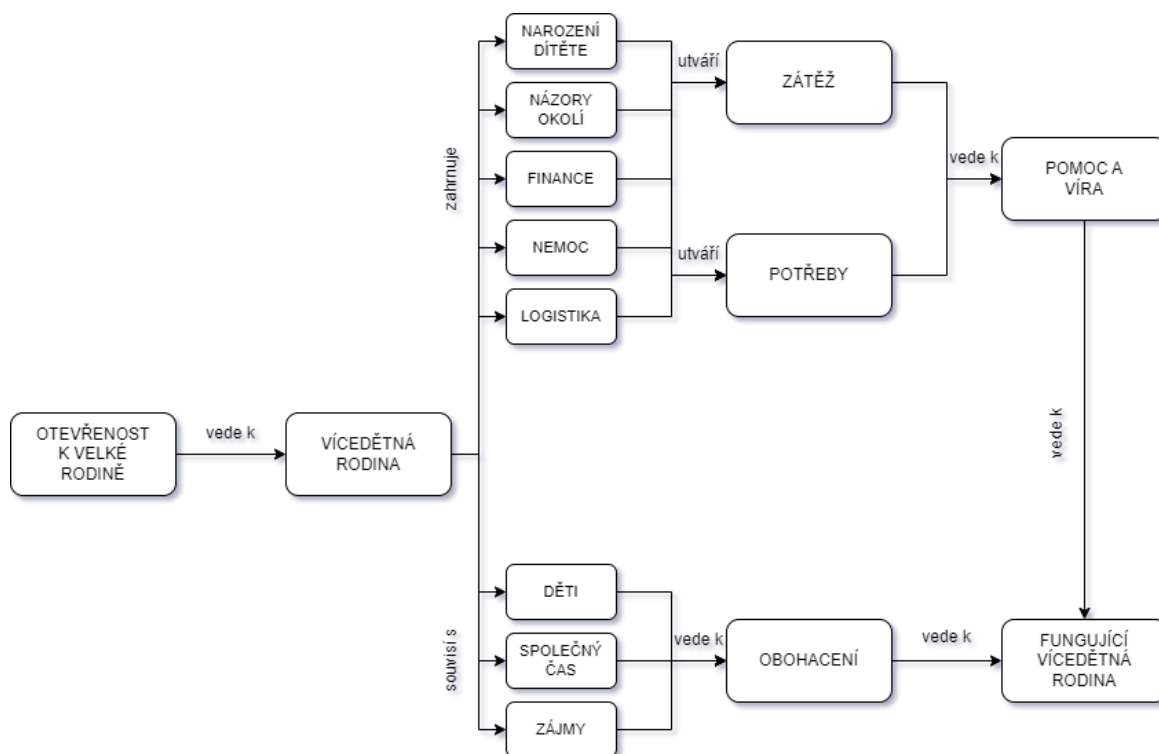
I když větší počet dětí ubírá páru jejich společný čas, zároveň je pro rodiče **obrovským obohacením** (n=4). Každé dítě je totiž jiné a dává rodičům i sourozencům něco, co by jinak nezískali. Nové zájmy, myšlenky, nápady. „*Já to беру tak, že každé to dítě je jedinečné a to každé obohacuje jako jinak. Někdo řekne, jejda čtyři děti, to musí být hrozné, ale říkám jako... je to těžké, ale na druhou stranu je to krásné,*“ povídala matka páté rodiny. Podobný názor měla také matka sedmé rodiny: „*Jako určitě obohacení a každé to děcko je úplně jiná, takže s každým tím děckem je tolik nových podnětů a nový náhled na svět.*“

Kromě obohacení od dětí se život manželského páru proměňuje také díky prožitým zážitkům a načerpaným zkušenostem. Některé rodiny sdělily, že ani tak nezáleží na tom, kolik těch dětí vlastně člověk má. „*Já bych řekl, že vzhledem k tomu, že nejstarší dcera stejně odmala nespala, tak jestli jedno nebo čtyři...,*“ zasmál se otec třetí rodiny. Partneri díky prožitým okamžikům pociťují větší trpělivost, **větší vzájemnou důvěru a jednotu** (n=4). Otec osmé rodiny řekl: „*Ten náš vztah se prohloubil. Tím časem. Máme stejný směr, jdeme stejnou cestou. Že nás to vede k sobě.*“ Důležité je přijímání toho druhého a vzájemná láska. „*Myslím si, že nás furt stmelují ty děcka, že to jako oba děláme pro ně,*“ dodal otec šesté rodiny. Otec druhé rodiny zakončil rozhovor větou: „*Já taky bych si to, asi pět dětí bych si úplně nepředstavil... ale je to super, no.*“

Níže přiložené schéma (obrázek 9) dává do souvislosti nalezená témata a subtémata. Existence vícedětné rodiny je umožněna díky otevřenosti obou rodičů mít více vlastních dětí. Její fungování pak vede jednak k náročným situacím, které pro rodinu představují zátěž, také ale vyvolávají určité potřeby. Ty jsou potom naplňovány a řešeny copingovými strategiemi

rodiny, pomocí od blízkých a oporou ve víře. Vícedětná rodina však také přináší obohacení pro všechny členy rodiny, případně i širší rodinu. Díky svépomoci, pomoci zvenčí i krásným a obohacujícím okamžikům se stává vícedětná rodina rodinou fungující a odolnou.

Obrázek 9: Schéma fungování vícedětné rodiny

9.4 Výsledky dotazníkových metod

V této podkapitole jsou představeny výsledky obou dotazníkových metod. Nejprve jsou popsány výsledky metody F-COPES a následně jsou reprezentovány výsledky metody Škála rodinného prostředí včetně grafického profilu zkoumaných rodin. Jak bylo již napsáno v podkapitole 6.3, dotazníky byly vyhodnoceny dle manuálů. Avšak vzhledem k velikosti výzkumného souboru, designu práce a zastaralým normám, jsou výsledky prezentovány spíše popisně z kvalitativního hlediska.

9.4.1 Family Crises Oriented Personal Evaluation Scales

Analýza dotazníku F-COPES probíhala dle postupu popsaného v podkapitole 6.2. Výsledky od vícedětných rodin jsou porovnávány s normami od McCubbina et al. (1996). Jak bylo již zmíněno výše, normy jsou brány spíše orientačně a na výsledky je nahlíženo převážně kvalitativně. Celkové skóre rodičů ukazuje tabulka 3.

Na první škále **Využití nejbližší sociální sítě** skórovaly rodiny v průměru 26 bodů, což je v porovnání s normami v pásmu **průměru**. Matky zde skórovaly o dva body více než otcové, což není velký bodový rozdíl. Velké rozdíly se však nachází mezi jednotlivými rodinami. Zatímco čtvrtá rodina pomoc ve svém nejbližším okolí příliš nehledá (matka skóruje 18 bodů, otec pouze 15), rodina pátá se na své okolí obrací častěji (oba rodiče skórují 32 bodů). V pásmu normy se také pohybovalo skóre druhé subškály **Pozitivní přehodnocení**, kde rodiny v průměru dosahovaly **32 bodů**. Skóre mezi matkami a otci se lišilo pouze o jeden bod. Zajímavé je opět bodové rozpětí mezi jednotlivými rodinami. Zatímco oba rodiče z osmé rodiny dosáhli pouze 29 bodů, matka z třetí rodiny nasbírala bodů celkem 36 a její manžel bodů 35. Nalézáme tak rozdíl mezi rodinami ve způsobu přehodnocování obtížných situací, aby se jim jevily jako lépe zvládnutelné. Průměrný výsledek třetí škály **Duchovní podpora** se nachází taktéž v **pásmu normy**, matky i otcové zde skórovali stejně. Větší rozdíl nenacházíme ani mezi jednotlivými rodinami. Všechny se považují za rodiny katolické, účastní se bohoslužeb a aktivně se podílí na životě ve farnosti. Průměrné skóre rodin vyšlo 16, nejvyšší skóre získala matka z třetí rodiny, a to 19 bodů.

Průměrný výsledek čtvrté škály **Mobilizace rodiny k přijetí pomoci** se však již odlišuje více jak jednu směrodatnou odchylku od norem. Normy jako průměrné skóre uvádějí 11,97 bodů, vícedětné rodiny však v průměru dosáhly **pouze bodů sedmi**. Výrazné rozdíly mezi rodinami nelze nalézt, proto lze konstatovat, že vícedětné rodiny ze zkoumaného souboru **nevyhledávají příliš pomoc od společnosti**, např. ve svépomocných skupinách, neziskových organizací, v poradenských službách apod. Naopak v poslední škále **Aktivní přístup** skórovaly rodiny průměrně o více než jednu směrodatnou odchylku. Normy uvádí jako průměrné skóre 8,55 bodů, kdežto vícedětné rodiny dosáhly průměrného skóre 15 bodů. Nejméně, tedy 9 bodů, získala matka z první rodiny. Celkově však lze říct, že vícedětné rodiny jsou ve svém přístupu k řešení problémů **velmi aktivní** a nepředpokládají, že se problém sám od sebe vyřeší.

Celkové skóre vícedětných rodin také vyšlo v pásmu normy. Jedná se o 97 bodů, přičemž rozdíl nebyl nalezen ani mezi matkami a otci, jejich skóre se liší pouze o jeden bod. Když se podíváme na skóre jednotlivých respondentů, pohybuje se u všech v pásmu průměru. Pod hranici jedné směrodatné odchylky se nedostal ani jeden respondent. Pouze matka třetí rodiny skórovala o jednu směrodatnou odchylku více, a to s celkem 107 body. Největší bodové rozpětí se nachází mezi pátou rodinou, kde oba rodiče skórovali nad 100 bodů, a rodinou sedmou, kde matka dosáhla bodů 92 a otec bodů 93. I to jsou však vysoké

skóry a zkoumané vícedětné rodiny se tak jeví jako odolné a schopné zvládat přicházející potíže. Tyto výsledky přináší cenné informace o zvládání zátěže, které mapuje čtvrtá výzkumná otázka.

Tabulka 3: Skóry rodičů vícedětných rodin

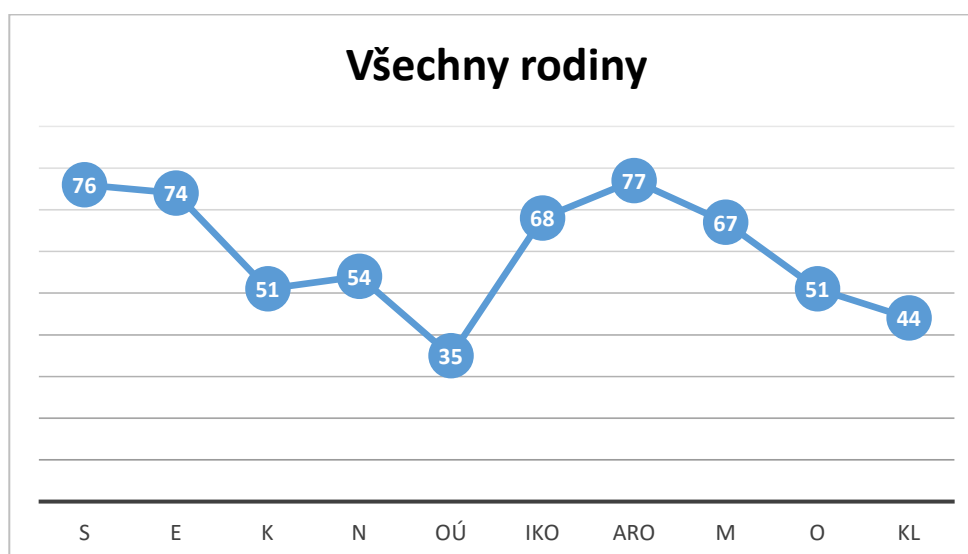
Rodina 1		Rodina 2		Rodina 3		Rodina 4	
Matka	Otec	Matka	Otec	Matka	Otec	Matka	Otec
98	94	95	103	107	98	90	88

Rodina 5		Rodina 6		Rodina 7		Rodina 8	
Matka	Otec	Matka	Otec	Matka	Otec	Matka	Otec
106	100	93	101	92	93	98	91

9.4.2 Škála rodinného prostředí

Profil odpovídající výsledkům zkoumaných vícedětných rodin můžeme vidět na obrázku 10.

Obrázek 10: Profil zkoumaných vícedětných rodin

V první oblasti **Vztahová dimenze** rodiny dosáhly v průměru nejvyššího skóre na subškále Soudržnost. Vysoký výsledek na této subškále můžeme pozorovat i u jednotlivých rodin. Vícedětné rodiny se vyznačují **zájmem o členy své rodiny**, vzájemně si pomáhají a podporují se. Vysoké skóre vidíme také na škále Expresivnost, což vypovídá o **otevřenosti uvnitř rodiny**. Jednotliví členové dávají najevo své pocity a vyjadřují se k druhým upřímně. Naopak na škále Konfliktovost skórovaly skoro všechny vícedětné rodiny nízko. Hněv, vzájemné konflikty či **agrese se v rodinách** s více dětmi příliš často **neobjevují**.

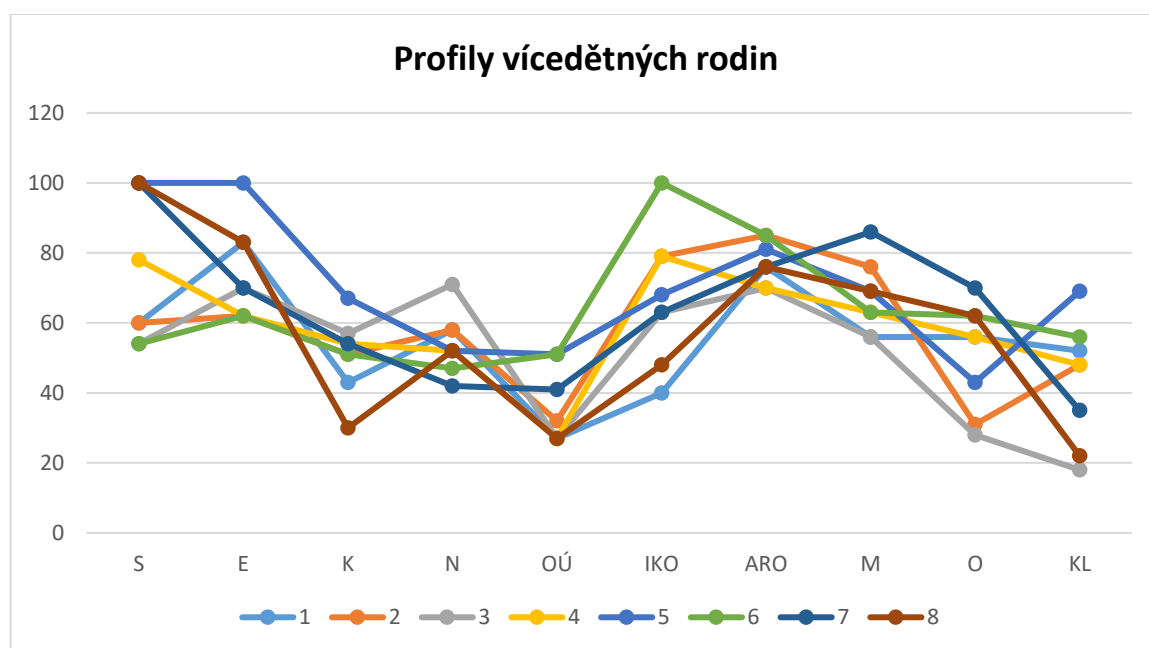
V **Dimenzi osobnostního růstu** můžeme pozorovat velmi **nízkou orientaci na úspěch** u všech zkoumaných rodin. Nezakládají si na soutěživosti a neustálém dosahování lepších výsledků. Naopak vysoké skóre mají rodiny v subškálách Intelektuálně-kulturní orientace a Aktivní rekreační orientace. Vícedětné rodiny jsou **velmi společensky aktivní**, děti navštěvují řadu kroužků, rodiny jezdí společně na výlety, dovolenou, účastní se života ve farnosti. Zájem o etická a společenská témata je u vícedětných rodin také vyšší, nezávislost a samostatnost členů podporuje každá vícedětná rodina v jiné míře.

V **Dimenzi udržování systému** nacházíme téměř u všech rodin nízká skóre, a to především na subškále Kontrola. Členové si navzájem **dávají dostatek prostoru a svobody**. Také míra organizovanosti je u některých vícedětných rodin spíše nižší, při více dětech se jim nedaří udržovat tolik pořádek a dodržovat nastavená pravidla a povinnosti. Pokud se podíváme ještě na průměrné výsledky matek a mužů, nenacházíme mezi nimi žádné výrazné rozdíly.

Z výsledků Škály rodinného prostředí jde také získat skóre rodinné inkongruence, v tomto případě míru shody mezi matkou a otcem ve vnímání rodinného prostředí. V sedmi rodinách z osmi bylo nalezeno skóre rodinné inkongruence v pásmu normy, pouze jedna rodina vyšla v pásmu mírné inkongruence, nicméně výsledek se blížil k hranici normy. Pokud se v některé subškále skóre matky a otce lišilo, bylo to nejčastěji o jeden nebo dva body, maximálně o tři. Lze tak říci, že rodiče z vícedětných rodin se **shodují ve vnímání svého rodinného prostředí**. Výsledky Škály rodinného prostředí přináší další informace o fungování vícedětných rodin. Tím částečně sytí druhou výzkumnou otázku.

Ze skóre jednotlivých subškál lze také udělat grafický profil každé rodiny. Obrázek 11 znázorňuje porovnání profilů vícedětných rodin.

Obrázek 11: Porovnání profilů zkoumaných vícedětných rodin

9.5 Zodpovězení výzkumných otázek

Na základě postupného kódování dat byla identifikována hlavní témata výzkumu, která byla popsána v předcházející podkapitole. Nyní bude zodpovězeno na výzkumné otázky, které byly položeny před začátkem výzkumu. Podklady pro zodpovězení všech otázek byly čerpány z polostrukturovaného interview, druhou otázkou sytí také výsledky Škály rodinného prostředí a čtvrtou otázkou výsledky dotazníku F-COPES.

VO1: Jaké důvody mají partneři pro založení vícedětné rodiny?

Partneři přesný počet dětí předem neplánují, spíše mají obecnou představu velké rodiny. Pokud například staví dům, počítají s tím, aby se do něj několik dětí vešlo. Někteří rodiče sami pochází z vícedětných rodin, takže mají vlastní zkušenosti s vyrůstáním ve velké rodině. Především nechtějí, aby se jejich děti cítily na světě samy, ale vždycky měly vedle sebe někoho blízkého. Pro některé hraje roli také jejich náboženské vyznání, ve kterém je uznáván tradiční model velké rodiny.

VO2: Jak funguje vícedětná rodina v každodenním životě?

Fungování vícedětné rodiny je samozřejmě ovlivněno počtem i věkem dětí. Dokud jsou děti malé, musí je rodiče ráno připravit do školky či školy a odpoledne je tam opět vyzvednout. Po škole děti navštěvují také různé zájmové kroužky a plní do školy domácí úkoly. Čím jsou děti starší, tak už jsou samostatnější a pomáhají více rodičům. Dovedou

například mladší sourozence do školy, starají se o domácí mazlíčky, jsou schopné dopravit se po škole samy do kroužků a také pomáhají více v domácnosti. Udržet systém rozdělení domácích povinností je pro vícedětné rodiny náročné, hlavně proto, že děti mají dost školních i mimoškolních aktivit. Nicméně rodiče se je snaží zapojit alespoň do základního úklidu – uklízí si pokojíček, umývají nádobí či pomáhají s vařením. Rodiče si úkoly mezi sebou rozdělují většinou podle tradiční mužské a ženské role – muž se stará o zahradu a fyzicky náročnější práci, žena uklízí v domácnosti a připravuje jídlo. Večer se rodina schází u společné večeře a sdílí mezi sebou zážitky z proběhlého dne. Rodiče pak děti společně uspávají, čtou jim pohádky a také se jako rodina společně pomodlí. Ve všední dny odchází otec do práce a matka je většinou několik let doma na mateřské dovolené, právě z důvodu přibývajících počtu dětí. O víkendech rodiny podnikají společné výlety a v neděli chodí na mši do kostela. Pak se doma sejdou zase u společného oběda a snaží se tento den trávit jako rodina společně. Někdy tráví čas také s širší rodinou, při návštěvách či oslavách a rodiny se také snaží dodržovat klasické zvyky a tradice – slaví společně Vánoce, Velikonoce či hody.

VO3: Jaké jsou zátěže pro vícedětnou rodinu?

Rodiny s více dětmi se jeví jako dobře fungující a schopné řešit problémy, které v rodině nastanou. Většina rodin se nesetkala pro ně se subjektivně velkým problémem, nicméně jako zátěž se jeví praktické a logistické záležitosti. Při několika lidech v jedné domácnosti je náročnější se někam vypravit, obzvlášť pokud jsou děti ještě malé. Zároveň je pro rodinu náročnější období, pokud je matka těhotná či se do rodiny narodí další miminko. V tu chvíli je matka více fyzicky vyčerpaná a režim domácnosti se musí přizpůsobit nejmladšímu dítěti. Velkou zátěží je také nemoc některého člena rodiny. Pokud se jedná o rodiče, musí se umět navzájem zastoupit. Pokud je nemocné jedno či více dětí, mění se režim v domácnosti, a to především pokud je nutná jejich hospitalizace. Ve vícedětných rodinách je také nutnost vlastnit vícemístné auto, protože přeprava bez něj je pro rodinu téměř nemožná. To souvisí také s většími finančními výdaji, se kterými musí vícedětná rodina počítat. Není to jen koupě auta, ale jsou to také větší výdaje za nákupy jídla, oblečení, vstupy, zájmové kroužky či splácení hypotéky. Rodina tak musí více zvažovat, co si může dovolit koupit, případně na co našetřené finance upřednostnit. Vícedětné rodiny jsou často několik let závislé pouze na platu otce a podpoře státu, jelikož matka zůstává dlouho na mateřské dovolené. Některé rodiny se také potýkají s negativními reakcemi či nepochopením, ať už z blízkého či vzdálenějšího okolí.

VO4: Jaké jsou zdroje vícedětné rodiny?

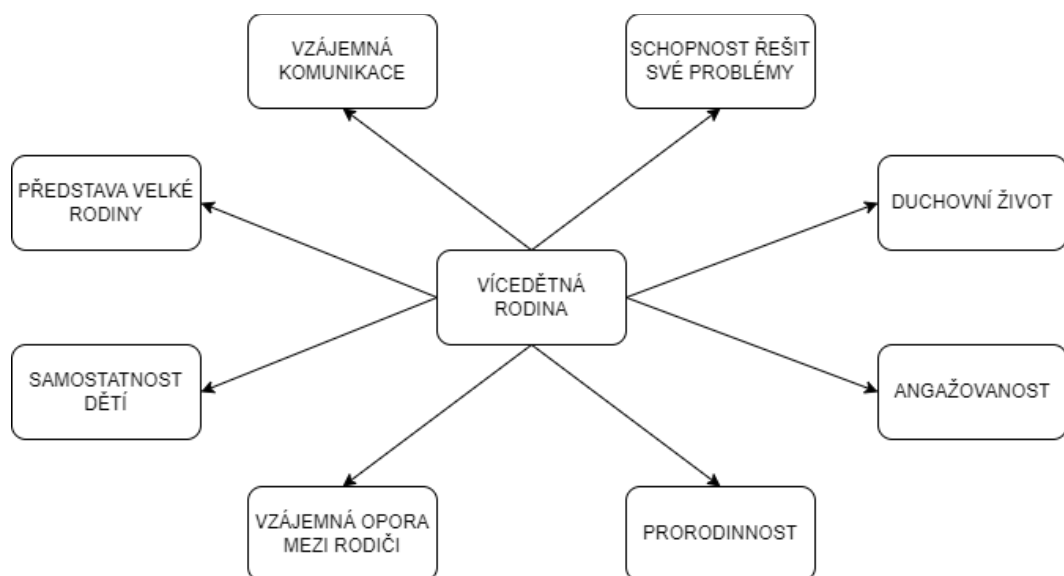
Největší oporou pro vícedětnou rodinu je její blízké okolí – prarodiče, sourozenci a přátelé. Na ty se rodina obrací nejčastěji kvůli hlídání dětí. Pro některé je to také pomoc praktická a materiální, když jim ostatní členové rodiny pomáhají se stavbou či opravou domu nebo jim babičky donesou něco upečeného či jim darují nějaké finance. Dále je pro rodiny důležité pochopení v práci či ve škole dětí. Rodinám také hodně pomáhá jejich víra a společně strávený čas. Dále schopnost mezi sebou komunikovat o problémech, které nastanou, a být si vzájemnou oporou. Největší potřebou, které vícedětné rodiny mají, je nedostatek času. Rodiče by například uvítali práci na kratší úvazek, aby mohli být více s dětmi. Pokud by potřebovaly něco, co jim může společnost dát, byla by to hlavně finanční podpora od státu, ať už v rámci rodinného vstupného či příspěvků na dítě.

VO5: Jaký je partnerský život rodičů více dětí?

Partneři během přibývajícího počtu dětí přichází o svůj soukromý čas. Právě jeho absence je pro vztah klíčová, protože společně strávený čas mezi partnery bez dětí považují páry jako velmi prospěšný a oživující. Přijímají, že starost o několik malých dětí je náročná a snaží se dětem věnovat maximální péči. Pokud je však někdo ochotný děti pohlídat, je každý čas, kdy si mohou partneři společně v klidu popovídat či si někde zajít, velmi nápomocný. Rodiny s více dětmi jsou také dost společensky aktivní, proto pokud má jeden z partnerů ještě své další zájmy, je důležité umět je sladit s partnerským i rodinným životem. Pro partnery jsou při výchově dětí a vedení velké domácnosti důležité také stejné hodnoty a společná víra. Děti navíc dokáží všechny starosti a vydanou energii vrátit rodičům tím, že je mají rády, obejmou je a obohatí je svou jedinečností a svými zájmy.

Na základě výše zjištěných informací bylo vytvořeno schéma (obrázek 12) reprezentující specifika zkoumaných vícedětných rodin. Zachycuje témata vycházející ze specifčnosti vícedětné rodiny, ať už se jedná o prarodinnou hodnotovou orientaci, život založený na víře, angažovanost rodin ve společenském životě či důležitost vzájemné komunikace a podpory. Děti z vícedětných rodin jsou vychovávány k samostatnosti a rodiny se jeví jako odolné a schopné řešit své problémy.

Obrázek 12: Specifika zkoumaných vícedětných rodin

10 DISKUZE

10.1 Interpretace výsledků

Na základě analýzy získaných dat byla nalezena témata, která specifikují život vícedětných rodin. Tato témata se částečně překrývají s již publikovanými studiemi (Forma 2012; Kuchařová, Höhne, et al., 2019; Svobodová, 2007). Psychologické zaměření práce však umožnilo popsat také témata velkými výzkumy zatím neprobádaná.

Tématem založení vícedětné rodiny se zabývala v České republice Svobodová (2007). Popsala vztah mezi vzděláním matek a vyšším počtem vlastních dětí. Podle ní i nových dat Českého statistického úřadu (2021a) je u matek vysokoškolaček pravděpodobnost narození třetího dítěte menší než u matek se základním či středním vzděláním. Složení výzkumného souboru této diplomové práce toho však není důkazem. Pět matek má vysokoškolské vzdělání a pouze tři středoškolské. Je to však dáno především nepravděpodobnostními metodami výběru souboru a nízkým počtem respondentů, který je však vzhledem k designu práce adekvátní. Forma (2012) zmiňuje, že vícedětné rodiny žijí v Polsku především na vesnicích, ač v době výzkumu byl zaznamenán jejich mírný nárůst i ve městech. Svobodová (2007) píše, že vícedětné rodiny v České republice také žijí spíše v menších obcích. Výsledky posledního sčítání lidu roku v roce 2021 ukázaly, že 58 % matek tří a více dětí žije v obcích do 10 000, nicméně to není příliš velký rozdíl oproti 42 % matek žijících v obcích nad 10 000 obyvatel (Český statistický úřad, 2021b). Ve výzkumném souboru převládaly také rodiny z obcí do 10 000 obyvatel.

Svobodová (2007) se zabývala také tématem motivace pro založení vícedětné rodiny. Zjistila, že pro téměř 35 % rodin bylo narození třetího potomka neplánované. Kuchařová, Höhne, et al. (2019) píší, že vícedětné rodiny přesný počet dětí předem neplánovaly nebo měly pouze obecnou představu větší rodiny. To se shoduje také s výsledky této práce, přičemž respondenti zmiňovali, že přesný počet dětí naplánovaný neměli, ale byli většímu počtu dětí otevření. Někteří také sdělili, že nechtěli mít jedináčka. Část respondentů sama pocházela z vícedětných rodin. Vztah mezi velikostí orientační a prokreační rodiny potvrdila řada výzkumů (Buhr et al., 2018), ač jeho síla během minulých dekád spíše klesla (Beaujouan & Solaz, 2019).

Běžný rodinný život vícedětných rodin ze souboru diplomové práce charakterizuje především školní docházka dětí, práce rodičů a zájmové kroužky, výlety či společné dovolené. Jelikož se jednalo o rodiny katolického vyznání, charakterizuje je také večerní společná modlitba a účast na nedělní bohoslužbě. I další studie (Cranney, 2017; Svobodová, 2007) poukazují na skutečnost, že právě věřící rodiny jsou často rodinami vícedětnými. Dokonce i samy rodiny v rozhovoru zmiňovaly, že pro věřící rodiny je typické mít více dětí. Proto často hovořily o tom, že v jejich farnosti je takových rodin několik, a to i s více než pěti dětmi.

Pracující otec a matka na mateřské dovolené jsou častým modelem fungování vícedětných rodin (Kuchařová, Höhne, et al., 2019). To souvisí také s rozdělením rolí v domácnosti, o kterých je diskutováno níže. Ve výzkumném souboru byl pouze jeden manželský pár, ve kterém na rodičovské dovolené zůstával otec. Děti dochází do školy či do školky, odpoledne tráví čas v zájmových kroužcích či plněním domácích úkolů. Také rodiče se věnují dalším aktivitám kromě svého zaměstnání, účastní se farních, kulturních či sportovních aktivit. O tom také vypovídá vysoké skóre na subškálách Intelektuálně-kulturní orientace a Aktivní rekreační čas v dotazníku Škála rodinného prostředí. Vzhledem k tomu, že všichni členové rodiny mají své zájmy a potřeby, je pro rodiče často náročné rozdělit svou pozornost mezi všechny děti stejným dílem. Respondenti zmiňovali, že někdy na ně mluví všechny děti najednou a každý chce zrovna něco jiného. To shodně popisuje také Dumonteil-Kremer (2015). Markhamová (2017) doporučuje, aby každé dítě mělo rodiče na chvíli pouze pro sebe a dělalo s ním aktivity, které ono samo chce. To je však dle popisu rodin často nemožné, protože rodiče mají po příchodu z práce sotva čas věnovat se alespoň všem dětem dohromady, například při četbě pohádky na dobrou noc.

Obavy si rodiče dělají nejen z dělení pozornosti, ale také příležitostí, které dětem poskytují. Někteří pociťují vinu, že starší sourozenci kvůli mladším nemohou jet například na hory nebo si kvůli většímu počtu sourozenců nemohou dovolit být na všech školních výletech. Cáceres-Delpiano (2006) se negativními dopady života ve vícedětné rodině zabýval a zjistil, že rodiče se vždy snaží přerozdělit své zdroje tak, aby dopady na děti byly co nejmenší. O to se snaží také zkoumané rodiny, i když některé zmiňují, že musí dětem trpělivěji vysvětlovat, proč se nemohou například věnovat pouze jemu samotnému.

Větší počet sourozenců přináší také určité výhody, mezi které patří bezesporu rozvíjení sociálních dovedností. Derakhshanpour et al. (2020) i Forma (2015) tento vztah potvrdili ve svých studiích. Diplomová práce se přímo na získané sociální dovednosti

nezaměřovala, avšak dle výpovědí rodičů lze usoudit, že společnost více sourozenců sociální dovednosti podporuje. Poukazovala na to například čtvrtá rodina, když říkala, že díky utváření vztahů mezi sourozenci děti navazují lépe vztahy i v dalších prostředích. Hodně dětí navštěvuje i skupinové kroužky, jako je například skaut, schola, hasičský kroužek či dramaťák, ve kterých mohou své sociální dovednosti uplatňovat. Rodiče také vedou děti k samostatnosti a zodpovědnosti.

Rozdělení rolí v domácnosti je v naprosté většině dle tradičních rolí muže a ženy. Ženy se starají o děti a domácnost, muži spíše o technické záležitosti, zahradu a financování rodiny (Kuchařová, Höhne, et al., 2019; Pitilin et al., 2013). To popisují i všechny rodiny kromě rodiny třetí, ve které si manželé rozděľují povinnosti dle toho, co je zrovna potřeba udělat. Děti mají také své povinnosti dle věku a svých schopností, nejčastěji pomáhají s úklidem, starají se o domácí mazlíčky nebo hlídají mladší sourozence. Z rozhovorů i dotazníkových metod vyplynulo, že se rodiny snaží o pořádek a dodržování pravidel či nastaveného systému, bohužel to ne vždy s tolika malými dětmi jde dodržet a zvládnout.

Mezi problémy, se kterými se vícedětné rodiny potýkají, patří především velké finanční výdaje. Ač rodiny z výzkumného souboru zmiňují dobré finanční zázemí a mohou si dovolit společnou dovolenou či placení kroužků dětem, větší výdaje pocítují, a to hlavně s narůstajícím věkem dětí. Těm totiž přestávají platit například možnosti vstupného zdarma. Právě rodinné vstupné vnímají rodiny jako jednu z oblastí, ve které by jim mohl stát více pomoci. V něm je totiž obvykle myšleno pouze na rodiny s maximálně třemi dětmi. Větší podporu ve financování rodinného vstupného zmiňovali také respondenti ve výzkumu Kuchařové, Höhne, et al. (2019). Existuje však také mnoho vícedětných rodin, které s financemi nevychází dobře a jsou závislé na příjmu sociálních dávek. V České republice to potvrdili Kuchařová, Höhne, et al. (2019), ve Velké Británii zkoumali chudobu dětí z vícedětných rodin Bradshaw et al. (2006). Děti z vícedětných rodin mají dle jejich závěru mnohonásobně větší pravděpodobnost být ohroženi chudobou než děti, které sourozence nemají. Největší finanční výdaje spatřují rodiny při splácení hypotéky, placení kroužků dětem či při velkém rodinném nákupu. Finance přináší do rodiny především otec, jelikož matka zůstává s dětmi v těchto případech i několik let doma.

Vícedětné rodiny se v současnosti potýkají i s rozporuplnými názory ze stran jiných lidí. Ve většině případů jsou to názory kladné, některé rodiny však slýchají i různé narážky či se potýkají s nepochopením. Šestá rodina dokonce nenalezla pochopení ani u vlastních rodičů. Další rodiny zmiňují spíše údiv okolí nad tím, že všechny děti mají manželé svoje

vlastní. Přijetí či nepřijetí od okolí se také projevuje v sociální opoře, kterou rodina dostává. Rodiny zmiňující podporu od blízkých také hovoří o bezproblémové přijetí z jejich strany. Škálu na měření postojů vytvořili Babincak a Kacmarova (2022). Zjistili, že již získaná zkušenost s vícedětnými rodinami ovlivňuje postoj, se kterým je na ně nahlíženo. Určitou roli v utváření názorů tedy hraje i fakt, zda člověk sám z vícedětné rodiny pochází či nikoliv.

Mezi další náročné situace v životě vícedětných rodin patří období po narození dalšího dítěte, kdy se mění režim a matka se více musí starat o malé novorozence. Rodiče si dělají starosti také s výchovou dětí a s nutností pořídit si vícemístné auto. Náročnými obdobími jsou i nástupy dětí do školy či nemoc některého člena rodiny. Výzkum Kuchařové, Höhne, et al. (2019) přinesl také zjištění, že každý pátý dotázaný někdy uvažoval o rozvodu či rozchodu a že napětí mezi partnery vyvolává otázka rozdělování domácích prací a hospodaření s financemi.

Zvládnout nároky každodenního života, vývojové krize rodiny nebo i jakékoliv jiné příchozí problémy pomáhají vícedětným rodinám různorodé mechanismy. Největší oporou je pro ně nejbližší rodina a přátelé. Pomáhají jí s hlídáním nebo vyzvedáváním dětí ze školy, finančními příspěvky nebo materiální pomocí. V dotazníku F-COPES zaměřujícím se na zvládací strategie rodin byl průměrný výsledek rodin na škále Využití nejbližší sociální sítě v pásmu průměru. Nicméně skóry jednotlivých rodin se výrazně lišily, což svědčí o skutečnosti, že některé zkoumané rodiny se obrací na blízké více a jiné méně. To je do jisté míry dáno taky tím, že některé rodiny nemají možnost se na rodinu obracet z důvodů staršího věku prarodičů, vzdálenosti bydliště apod. Právě blízkost bydliště rodičů a prarodičů se jeví jako důležitý faktor při poskytování vzájemné pomoci (Kuchařová, Höhne, et al., 2019).

Nižšího skóre dosáhly rodiny na škále Mobilizace rodiny k přijetí pomoci, ze kterého lze odvodit, že rodiny nevyhledávají příliš často pomoc od společnosti. Například ve Švédsku funguje skupina pro rodiče více dětí, kteří si navzájem sdělují své zkušenosti, dodávají si podporu a pochopení (Ohlasuson & Nilsson, 2020). V Českém prostředí funguje možná na podobném principu neformální scházení se rodin ve farnosti, jejíž význam některé ze zkoumaných rodin zmiňují. Vícedětné rodiny se s problémy snaží vypořádat primárně svépomocí, což popisují jednak v rozhovorech, také o tom ale vypovídá vyšší skóre na škále Aktivní přístup. Vícedětné rodiny se tedy snaží řešit své potíže aktivně a nečekají, že by se jejich problémy jednou vyřešily samy od sebe.

Kromě pomoci od blízkých je pro rodiny s více dětmi významná také duchovní pomoc. Její přínos popisují jak v rozhovoru, tak i v dotazníku F-COPES na škále Duchovní podpora. Důležitost víry zmiňují také respondentky výzkumu Pitilin et al. (2013), který se uskutečnil v Brazílii. Mezi další podstatné prvky přispívající k fungování rodiny o více dětech řadí rodiny otevřenou komunikaci a společně strávený čas. O tom vypovídá i vysoké skóre na subškálách Soudržnost a Expresivnost v dotazníku Škála rodinného prostředí. Členové vícedětné rodiny si navzájem pomáhají, podporují se a jsou k sobě otevření a upřímní. Naopak nízké skóre na subškále Konfliktovost značí absenci agresivity či hněvu, ač samozřejmě někteří respondenti říkají, že občasné hádky se u nich v domácnosti vyskytují, a to jak mezi dětmi, tak i mezi partnery.

Partnerský život manželů více dětí je charakterizován především úbytkem času pro jejich společné aktivity, ať už je to povídání si u hrnku kávy či návštěva divadla. S přibývajícím počtem dětí narůstá také více záležitostí, které musí rodiče řešit. Pomocí pro ně je, pokud jim starší děti s těmi mladšími pomáhají anebo se mohou obrátit na rodiče. Společně strávený čas pouze s druhým partnerem dává páru novou energii a sílu, kterou mohou dále investovat do dětí a udržování vzájemného vztahu. Vyznávání stejných hodnot, víra, otevřená komunikace a vzájemná podpora a důvěra je pro partnery taktéž velmi nápomocná. Obohacení jim přináší právě i větší počet dětí, každé je totiž jedinečné, má své zájmy, kamarády, nápady, které by rodiče bez něj třeba nikdy nepoznali. O shodném vnímání rodinného prostředí u partnerů pojednává skóre rodinné inkongruence ve Škále rodinného prostředí. V sedmi z osmi zkoumaných rodin vyšlo skóre v pásmu normy. Jedna rodina se nachází v pásmu mírné inkongruence, avšak blíže k hranicím normy. Lze tedy říct, že rodiče více dětí se shodují ve vnímání svého rodinného prostředí.

10.2 Diskuze užití metodologie

Výzkumná část diplomová práce se uskutečnila pomocí smíšeného designu, přičemž důraz byl kladen především na kvalitativní část. To umožnilo získat data z několika zdrojů a zajistit tak jejich triangulaci a větší objektivitu. Zároveň bylo možné jít ve zkoumané problematice více do hloubky a poznat fungování vícedětných rodin podrobněji než za využití pouze jednoho typu výzkumu. Využití většího počtu metod však znamenalo také větší časovou náročnost. Nicméně zkoumané rodiny byly předem na delší dobu výzkumu upozorněny.

Výzkum se odehrával se v rámci návštěvy v rodině, což je pro výzkumníka velmi cenné, protože může vidět interakci respondentů v jejich přirozeném prostředí a pomocí

pozorování sledovat také atmosféru v rodině, zařízení domácnosti ad. (Sobotková, 2012b). Díky tomuto přístupu byla získána komplexnější data a lépe vyšla najevo atmosféra uvnitř jednotlivých zkoumaných rodin. Výhodou navíc byly i menší požadavky na rodiny, které nemusely nikam dojíždět a zajišťovat si například hlídání dětí. Výzkumný soubor tvořili rodiče, jejich děti byly pozorovány pouze v rámci rodinné interakce, pokud byly přítomny.

Výzkumný soubor byl vybírán prostřednictvím nepravděpodobnostních metod, a to především metody sněhové koule. Rodiny pocházely pouze ze dvou krajů České republiky, nicméně lidé byli oslovovali napříč všemi kraji. Domluvit se s nimi na výzkumu se však bohužel nepovedlo. Výzkumný soubor tvoří osm rodin, což je vzhledem k designu výzkumu dostatečný počet. Rodiny měly v době výzkumu celkem čtyři nebo pět dětí, ještě více početné rodiny se vzhledem k nastaveným kritériím výzkumu nepodařilo najít či oslovit, ač samozřejmě existují. Výzkum byl otevřen všem rodinám, která splňovala daná kritéria, ať už se jedná o jakoukoliv rasu, národnost či náboženské vyznání.

Úvodní metodou byla zvolena časová osa, kterou jednotlivé páry kreslily po instrukci na papír A4. Zanášely na ni důležité okamžiky v životě od jejich seznámení po současnost. Díky této metodě byl s rodinou navázán první bližší kontakt, zároveň jim byla ponechána volnost a kreativita. Samy si tak mohly určit, do jakých podrobností chtějí zacházet a o jaké témata se chtějí podělit. Zároveň bylo možné sledovat spolupráci a interakci rodičů a díky získaným informacím si udělat představu o vzniku a životě konkrétní rodiny.

Nejpodstatnější částí výzkumu bylo polostrukturované interview, jehož základem bylo 16 předem připravených otázek. Další doplňující otázky byly pokládány vzhledem k zajímavosti a obsáhlosti získaných informací. Použití polostrukturovaného interview má přednost právě ve své flexibilitě a umožňuje dobré navázání kontaktu s respondenty (Mišovič, 2019). Během rozhovoru se mohli rodiče rozpovídat o jejich rodinném životě a sami si určovat hranici otevřenosti.

Poslední součástí výzkumu byla administrace dvou dotazníkových metod, a to sice Family Crisis Oriented Personal Evaluation Scales a Škála rodinného prostředí. První dotazník byl zvolen s ohledem na téma zvládání náročných situací, kterým jsou rodiny s více dětmi vystavovány. Dotazník má pouze 30 otázek, jeho administrace je tedy rychlá, avšak vyžaduje zodpovězení každé položky na pětibodové škále. To bylo pro některé respondenty problematické, jelikož se s některými situacemi nesetkali, a tak si nebyli jistí, jakou odpověď zvolit. Druhou metodou byla Škála rodinného prostředí, která už je náročnější na čas

administrace. Obsahuje 90 výroků, které je opět potřebné zodpovědět všechny. Někteří rodiče byli při vyplňování dotazníku vyrušováni dětmi a na zodpovídání se nemohli zcela soustředit, proto by bylo vhodnější zvolit metodu kratší. Taková mapující metoda však zatím v českém prostředí neexistuje, proto byla využita právě Škála rodinného prostředí. Její vyplnění nakonec všichni zvládli a výzkum tak mohl být doplněn o další cenná data.

K analýze polostrukturovaného interview byla využita tematická obsahová analýza, která je vhodná při orientaci v méně probádaném tématu a při nacházení stěžejních témat (Hendl, 2016). Přepsané rozhovory byly několikrát pročitány, kódovány a postup byl proveden v souladu se šesti kroky analýzy popisovanými Braun a Clarke (2006). Díky tomu byla odhalena specifická témata fungování vícedětných rodin. Dotazníky byly vyhodnocovány dle příruček v programu MS Excel. Data byla shromážděna v přehledných tabulkách, aby nedocházelo k chybným výpočtům. K údajům z časové osy a návštěvy v rodině bylo přistupováno čistě kvalitativně. Výběr výzkumných metod a jejich pečlivá analýza umožnila nalézt bohatá data pro popis psychologických aspektů fungování českých vícedětných rodin v současné době. Vzhledem k velikosti výzkumného souboru však nelze výsledky vztahovat na celou populaci.

10.3 Přínos práce a možnosti budoucího výzkumu

Největší přínos diplomové práce spočívá ve zkoumání rodin, které jsou pro zdravé fungování státu důležité, ale jejich počet z dlouhodobého hlediska ubývá. V dnešní době, která je výkonově orientovaná a převládá v ní model dvoudětné rodiny, lze výzkum vícedětných rodin považovat za důležitý. Tyto rodiny jsou sice občasným tématem bakalářských a magisterských diplomových prací, nicméně zkoumání psychologických aspektů příliš časté není. Práce se zaměřují spíše na výchovu dětí, ekonomickou situaci či obecné faktory fungování těchto rodin. Tato diplomová práce kromě psychologických aspektů sleduje také partnerský život rodičů a jeho ovlivnění větším počtem dětí.

Práce se navíc zabývá aktuální situací v rodinách, kdy mají všechny děti ještě v domácnosti a žádné z nich není již dospělé či by bydlelo na internátu. Výzkum se navíc odehrával po pandemii COVID-19, která zasáhla do života i vícedětných rodin. V době výzkumu probíhala také válka na Ukrajině. Ač se práce na tyto oblasti a jejich vliv na život rodin přímo nezaměřovala, některé rodiny je přímo či nepřímo zmiňovaly. Práce tak popisuje život vícedětných rodin v době, která je ovlivněna významnými celospolečenskými tématy, a přináší tak cenné informace, které v předchozích výzkumech nemohly být obsaženy.

Vícedětné rodiny jsou svým fungováním specifické, každá je originální a má svůj vlastní příběh. Některé mají trápení více než jiné, každá si se svými problémy umí poradit jiným způsobem. Předmětem tohoto výzkumu byly zdravě fungující rodiny, které byly úplně a nepotýkaly se v době výzkumu s velkou životní krizí. Zvoleny byly záměrně, protože právě zdravě fungujícím rodinám se výzkumně moc nevěnuje pozornost, přitom i ony mohou mít své nenaplněné potřeby. Práce tak přináší zjištění, co vícedětné rodiny v současné době nejvíce potřebují.

Zkoumání vícedětných rodin s disharmonickým fungováním by mohlo být cílem dalších výzkumů. Mohly by se zaměřit na rodiny, které mají jedno z dětí vážně nemocné či výchovně obtížné, které mají socioekonomické potíže či pochází z odlišné kultury. Specifickou skupinou vícedětných rodin jsou rodiny složené, které mají více dětí z důvodu setkání se partnerů s dětmi z předchozích vztahů. Výzkum by mohl být cílen i na matky samoživitelky více dětí, které zůstaly na jejich výchovu samy bez partnera.

Jelikož tato práce přistupovala k datům zejména z kvalitativního hlediska, další výzkumy by se mohly vydat cestou kvantitativní a zkoumat vybraná témata na co největším souboru z populace. Vícedětné rodiny by mohly být sledovány taky longitudinálně, tedy od jejich založení napříč dobou a celospolečenskými změnami. Zaměřeno by mohlo být na výchovu dětí, jejich postupné odcházení z domova a na život rodičů po odchodu všech dětí. Velmi specifickým tématem by pak mohlo být pozorování rodičů z vícedětných rodin, kteří se již stávají prarodiči a mají tak možná před sebou narození mnoha vnoučat.

11 ZÁVĚR

Výzkumným problémem diplomové práce bylo popsat psychologické aspekty fungování rodin se čtyřmi a více dětmi. Analýza polostrukturovaného interview a dvou dotazníkových metod odhalila důležité oblasti týkající se života vícedětných rodin. Počet dětí rodiče předem neplánovali, ale většina z nich si větší počet přála či mu byla otevřena. Někteří respondenti sami z vícedětných rodin pocházeli. Každodenní život je charakterizován především předškolní a školní docházkou dětí, otcem odcházejícím do práce a matkou na mateřské dovolené. Odpoledne či večer se rodina schází doma u společné večeře, před spaním se čte dětem pohádka a rodina se spolu pomodlí. Rodiny jsou velmi společensky aktivní, děti mají mnoho zájmových kroužků a také rodiče se zapojují do společenských, sportovních či farních aktivit.

Mezi největší potíže, se kterými se vícedětné rodiny potýkají, jsou větší finanční výdaje. Pokud se v rodině vyskytují jiné problémy či zátěžové období, jako jsou nemoci, nástup dětí do školy nebo narození nového dítěte, rodiny se jeví jako odolné a schopné své potíže aktivně řešit. Kromě vzájemné opory, otevřené komunikace a důvěry pomáhají rodinám jejich prarodiče nebo blízcí přátelé. Pomoc hledají také ve víře v Boha. Z té také čerpají sílu partneři pro udržení svého vztahu, největším obohacením je však pro ně společně strávený čas. Toho s přibývajícím počtem dětí ubývá, na druhou stranu každé dítě v sobě přináší pro rodiče velké obohacení.

Pokud něco vícedětné rodiny potřebují, tak je to více času pro sebe navzájem. Ocenily by také změnu ve slevách na rodinném vstupném, které je ve většině případů mířeno pouze na rodiny s maximálně třemi dětmi. Šest z osmi zkoumaných rodin se o dalším přírůstku nezmiňuje, jedna rodina narození dalšího dítěte zvažuje a jedné rodině se další dítě během doby psaní diplomové práce narodilo.

SOUHRN

Diplomová práce se skládá z teoretické a výzkumné části. První kapitola teoretické části pojednává o samotném fenoménu rodiny. Na tu se pohlíží často pohledem systémové teorie, která říká, že mezi jednotlivými částmi probíhá neustálá interakce, a tak chování jednoho člena rodiny ovlivňuje všechny ostatní členy. Uplatňuje se zde model cirkulární kauzality (Johnson & Ray, 2016). Při zkoumání rodiny se klade důraz jak na její struktury, tak i její dynamiku, která vyjadřuje změny a vývoj v rodině (Plaňava, 2000). Vývojovými fázemi rodina prochází postupně, jejich výčet přináší například Mederer a Hill (1983) nebo Aldous (1996). V rámci svého vývoje prochází rodina také různými krizemi, ať už vývojovými, nenormativními či kumulovanými (Sobotková, 2012a). Faktory zdravého fungování rodiny jsou její resilience (McCubbin et al., 1996) a její mechanismy zvládání, tzv. *family coping* (Sobotková, 2003). Ty souvisí také s komunikací mezi členy, protože ta je také podmínkou dobrého rodinného fungování (Rago, 2016).

Druhá kapitola je věnována zrodu rodiny. Nejprve se zabývá samotnou motivací k rodičovství, která se skládá z mnoha proměnných, jako je například velikost orientační rodiny či faktor religiozity (Axinn et al., 1994; Philipov & Berghammer, 2007). Další část popisuje dobu narození dítěte, která partnerům přináší do života mnoho změn, starostí, ale také radosti (Sussman, 2022). Pokud již rodina dítě či děti má, příchod nového sourozence ovlivňuje také je, proto je potřeba děti na jeho narození připravit (Dumonteil-Kremer, 2015).

Třetí kapitola se zabývá rodinou ve 21. století. Současná rodina ve svém vývoji prošla mnoha změnami, od tradičního uspořádání života manželů a mnoha jejich dětí až po individualismus a ideál dvoudětné rodiny (Krebs et al., 2015; Paloncyová, 2022; Sokol, 2017). Mezi hlavní tendence současné rodiny lze zařadit odkládání rodičovství do pozdějšího věku, zakládání rodin beze sňatku a omezování počtu dětí v rodině (Kimplová, 2023). Rodina je navíc více závislá na státu (Kuchařová, Höhne, et al., 2019) a ovlivňují ji moderní technologie i proběhnutá pandemie COVID-19 (Prime et al., 2020; Villegas, 2013). Kromě soužití rodičů a jejich dětí můžeme nalézt i jiné formy rodinného soužití, jako například singles, nesezdané soužití, registrované partnerství či rodinu neúplnou nebo složenou (Holá et al., 2014; Paloncyová et al., 2019; Sloboda 2021).

Čtvrtá kapitola pojednává o rodinách s více dětmi, na které se zaměřuje také výzkum diplomové práce. Za vícedětnou rodinu lze považovat rodinu se třemi a více dětmi (Kuchařová, Höhne, et al., 2019). V roce 2001 bylo v České republice 786 954 matek tří a více dětí, v roce 2021 jen 693 283. Nejvíce rodin s více dětmi žije v kraji Vysočina a nejméně v Hlavním městě Praze (Sčítání 2021, n.d.). Pro tyto rodiny je náročnější sladit rodinné a profesní role, rozdělovat svou pozornost mezi několik dětí a vycházet s financemi (Dumonteil-Kremer, 2015; Forma, 2012; Kuchařová, Höhne, et al., 2019). V České republice mapovali situaci vícedětných rodin Svobodová (2007) a Kuchařová, Höhne, et al. (2019). Zahraniční výzkumy se kromě celkové situace rodin s více dětmi zaměřovaly také na sociální dovednosti dětí (Derakshanpour et al., 2020), religiozitu (Cranney, 2017) či chudobu (Pitilin et al., 2013).

Výzkumná část diplomové práce se zabývá popisem psychologických aspektů fungování rodin se čtyřmi a více dětmi. Na začátku bylo položeno pět výzkumných otázek, na které se práce snažila nalézt odpovědi. Výzkumný soubor byl vybírán pomocí nepravděpodobnostních metod, celkem jej tvořilo osm rodin se čtyřmi nebo pěti dětmi. Jako výzkumné metody byly použity návštěva v rodině, metoda časové osy, polostrukturované interview, dotazníky Family Crisis Oriented Personal Evaluation Scales a Škála rodinného prostředí. Všechna data byla anonymizována a rozhovory byly přepsány do textové podoby. K jejich analýze byla využita tematická obsahová analýza. Ostatní metody byly analyzovány kvalitativně, dotazníky dle příruček.

Analýzou dat bylo odhaleno osm témat popisujících fungování vícedětných rodin. Jednalo se o představy rodičů o velikosti vlastní rodiny před tím, než ji založili. Dále o společné aktivity, mezi které patří uspávání dětí, nedělní bohoslužba, oslavy narozenin či kroužky dětí. Také byla mapována oblast rozdělení úkolů v domácnosti a názory okolí, se kterými se vícedětné rodiny setkávají. Analýza objevila také různé zátěžové situace a zdroje pomoci. O těch přinesl výsledky také dotazník Family Crisis Oriented Personal Evaluation Scales. Další část patřila popisu potřeb vícedětných rodin a poslední téma je věnováno manželskému páru. O fungování vícedětných rodin vypovídají také výsledky Škály rodinného prostředí.

Vícedětné rodiny se ve výzkumu jeví jako odolné a schopné zvládat své potíže. Charakterizuje je prorodinnost a duchovní život. Rodiče měli na začátku představu větší rodiny, ale přesný počet dětí neplánovali. Pro rodiny s více dětmi je typická také angažovanost ve společenských aktivitách a sportovních zájmech. Děti mají mnoho kroužků

a koníčků, rodiče se podílí na životě ve farnosti či v jiných oblastech. Rodiny společně jezdí na dovolenou, kterou se však snaží vždy zařídit dle svých finančních možností. Finance jsou pro vícedětné rodiny jedním ze zátěžových faktorů. Pro pomoc se rodiny nejčastěji obrací na své blízké, dbají na samostatnost svých dětí. Pro dobré fungování je důležitá vzájemná komunikace a opora mezi rodiči.

Práce přináší nový pohled na vícedětné rodiny, které jsou důležitou jednotkou pro život ve společnosti, jaký máme dnes. Každá je jedinečná, avšak některé aspekty fungování mají obdobné. To se snaží práce popsat a ukázat, že fungující život rodin s více než čtyřmi dětmi je stále možný.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

- Alcalá, L., Rogoff, B., Mejía-Arauz, R., Coppens, A. D., & Dexter, A. L. (2014). Children's initiative in contributions to family work in Indigenous-Hertige and Cosmopolitan communities in Mexico. *Human development*, 57, 96–115. doi:10.1159/000356763
- Aldous, J. (1996). *Family careers: Rethinking the developmental perspective*. Sage.
- Axinn, W. G., Clarkberg, M. E., & Thornton A. (1994). Family influences on family size preferences. *Demography*, 31(1), 65–79. <https://doi.org/10.2307/2061908>
- Babincak, P., & Kacmarova, M. (2022). Attitudes towards multi-child families and their relationship with fertility preferences and other characteristics. *Journal of family studies*, 29(3), 1362–1378. doi:10.1080/13229400.2022.2048963
- Baltes, P. B. (1987). Theoretical propositions of life-span developmental psychology: On the dynamics between growth and decline. *Developmental psychology*, 23(5), 611–626. doi:10.1037/0012-1649.23.5.611
- Barvíková, J., & Paloncyová, J. (2019). Jak se žije v rekonstituovaných rodinách a co potřebují? *Fórum sociální politiky*, 5, 4–9. Získáno 1. prosince 2023 z <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1101000>
- Bauman, Z. (2001). *The individualized society*. Polity Press.
- Beaujouan, E., & Solaz, A. (2019). Is the family size of parents and children still related? Revisiting the cross-generational relationship over the last century. *Demography*, 56(2), 595–619. <https://doi.org/10.1007/s13524-019-00767-5>
- Beránková, M., & Lacinová, L. (2016). Specifika raného vývoje citové vazby u dvojčat a vícčat. *Československá psychologie*, 60(2), 169–184. Získáno 1. prosince z <https://www.proquest.com/docview/1848841478?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>
- Bierzová, J. (2006). Rozdělení domácích prací v rodinách s dětmi. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 7(1), 19–26. Získáno 18. listopadu z https://www.genderonline.cz/artkey/gav-200601-0005_the-division-of-household-labour-in-families-with-children.php

- Bradshaw, J., Finch, N., Mayhew, E., Ritakallio, V., & Skinner, Ch. (2006). *Child poverty in large families*. The Policy press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. doi:10.1191/1478088706qp063oa
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513–531. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>
- Buhr, P., Lutz, K., & Peter, T. (2018). The influence of the number of siblings on expected family size in a cohort of young adults in Germany. *Demographic research*, 39(10), 315–336. doi:10.4054/DemRes.2018.39.10
- Cáceres-Delpiano, J. (2006). The impacts of family size on investment in child quality. *Journal of human resources*, 41(4), 738–754. doi:10.3368/jhr.xli.4.738
- Cieslar, J. (2022). *Úroveň plodnosti v Česku patřila loni k nejvyšším v EU*. Český statistický úřad. Získáno 22. srpna 2023 z <https://www.czso.cz/csu/czso/uroven-plodnosti-v-cesku-patrila-loni-k-nejvyssim-v-eu>
- Cools, S., Markussen, S., & Strøm, M. (2017). Children and careers: How family size affects parents' labor market outcomes in the long run. *Demography*, 54, 1773–1793. doi: 10.1007/s13524-017-0612-0
- Cranney, S. (2017). Is There a Stronger Association Between Children and Happiness Among the Religious? Religion as a Moderator in the Relationship Between Happiness and Child Number. *Journal of Happiness Studies*, 18, 1713–1727. <https://doi.org/10.1007/s10902-016-9798-x>
- Čadová, N. (2020). *Postoje českých občanů k partnerství, manželství a rodičovství – únor 2022*. Získáno 27. listopadu 2023 z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/5179-postoje-ceskych-obcanu-k-partnerstvi-manzelstvi-a-rodicovstvi-unor-2020>
- Český statistický úřad. (2021a). *Ženy ve věku 15 a více let podle počtu všech živě narozených dětí a podle nejvyššího dosaženého vzdělání, věku a podle rodinného stavu*. Získáno 23. listopadu 2023 z https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=SLD21028&z=T&f=TABULKA&katalog=33527&str=v97&v=v177__null__null__null#w=

- Český statistický úřad. (2021b). *Ženy ve věku 15 a více let podle počtu živě narozených dětí a podle skupin obcí a krajů*. Získáno 16. ledna 2024 z <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&pvo=ZV21CR017#w=>
- Český statistický úřad. (2022). *Porodnost a plodnost*. Získáno 22. srpna 2023 z <https://www.czso.cz/documents/10180/165603915/13011822a03.pdf/70d12f79-e40e-4b9c-b1c2-fa6ff84cc91b?version=1.0>
- Český statistický úřad. (2023a). *Peněžní vydání domácností podle počtu vyživovaných dětí*. Získáno 12. ledna 2023 z https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&ds=ds388&pvo=ZUR10&katalog=30847&o=true&c=v3%7E8__RP2021&str=v389
- Český statistický úřad. (2023b). *Porodnost*. Získáno 17. listopadu 2023 z <https://www.czso.cz/documents/10180/191186447/1300692304.pdf/d0450af9-ac84-4667-8876-457ad47a3ab8?version=1.3>
- Český statistický úřad. (2023c). *Rozvodovost*. Získáno 17. listopadu 2023 z <https://www.czso.cz/documents/10180/191186447/1300692303.pdf/cf5c2ce9-6964-46a1-9b2b-30638771717f?version=1.3>
- Derakhshanpour, F., Khosravi, A., Khajavi, A., Shahini, N., Kashani, L., & Salimi, Z. (2020). Comparing social skills between children of single-child and multiple-children families. *Journal of Mental Health*, 21(4), 276–281. doi:10.22038/JFMH.2020.16866
- Downey, D. B. (1995). When bigger is not better: Family size, parental resources, and children's educational performance. *American sociological review*, 60, 746–761. <https://doi.org/10.2307/2096320>
- Downey, D. B., & Condon, D. J. (2004). Playing Well with Others in Kindergarten: The Benefit of Siblings at Home. *Journal of Marriage and family*, 66(2), 333–350. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2004.00024.x>
- Dumonteil-Kremer, C. (2015). *Další dítě v rodině: Výchova sourozenců*. Portál.
- Duvall, E. M., & Hill, R. (1948). *Report of the committee on the dynamics of family interaction*. National Conference on Family Life, Washington, DC.
- Driák, D. (2020). *Antikoncepce*. Galén.

- Enquete famille et logements 2011. (2014). *Direction des statistiques Démographiques et sociales unité des études démographiques et sociales*. Získáno 14. prosince 2023 z https://liliefl2011.site.ined.fr/fichier/s_rubrique/20511/dictionnaire_des_codes_diffusion.fr.pdf
- Eurostat. (2023). *Distribution of households with children by number of children – EU-SILC survey*. Získáno 23. listopadu 2023 z https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_lvph05/default/table?lang=en
- Feinberg, M. E., Mogle, J. A., Lee, J., Tornello, S. L., Hostetler, M. L., Cifelli, J. A., Bai, S., & Hotez, E. (2022). Impact of the COVID-19 pandemic on parent, child and family functioning. *Family process*, 61(1), 362–375. doi:10.1111/famp.12649
- Fisher, J., Languilaire, J., Lawthom, R., Nieuwenhuis, R., Petts, R. J., Runswick-Cole, K., & Yerkes, M. A. (2020). Community, work and family in times of COVID-19. *Community, work & family*, 23(3), 247–252. doi:10.1080/13668803.2020.1756568
- Fogel, Y., Sela Y., & Hen-Herbst, L. (2022). Coping strategies of families and their relationships with family quality of life during Covid-19 pandemic. *PLoS ONE*, 17(9), 1–16. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0273721>
- Forma, P. (n.d.). Multi-child family in the context of child's living environment. *Cultural conditioning for wellness*, 1, 11–35. Získáno 26. srpna z https://www.academia.edu/12431839/Mutli_child_family_in_the_context_of_childs_living_environment?auto=download
- Forma, P. (2012). Polish Research in Review at about Multi-Child Family. *Studia Pedagogiczne: Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne*, 21, 163–174. Získáno 31. března 2023 z <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=517777>
- Forma, P. (2015). The social latest perspective of the child from a multi-child family in the Polish educational space. *Procedia – Social and behavioral sciences*, 174, 2891–2897. doi:10.1016/j.sbspro.2015.01.1025
- Fraenkel, P. (2003). Contemporary Two-Parent Families: Navigating Work and Family Challenges (s. 61–95). In Walsh, F. (Ed.), *Normal Family Processes: Growing Diversity and Complexity*. Guilford Press.
- Galvin, K. M., Braithwaite, D. O., & Bylund, C. L. (2016). *Family Communication: Cohesion and Change*. Routledge.

- Gerogas, J. (2006). Families and family change (s. 3–50). In J. Georgas, J. W. Berry, F. J. R. van de Vijver, Ç. Kağıtçıbaşı, & Y. H. Poortinga. *Families across cultures: A 30-Nation psychological study*. Cambridge University Press.
- Goody, J. (2006). *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. Nakladatelství Lidové noviny.
- Hamplová, D., Rychtaříková, J., & Pikálková, S. (2003). *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Hargašová, M., & Kollárik, T. (1986). *Škála rodinného prostredia*. Psychodiagnostické a didaktické testy, š. p.
- Hargašová, M., & Novák, T. (2007). *Předmanželské poradenství*. Grada Publishing.
- Hašková, H., & Pospíšilová, K. (2020). Kdo plánuje jedináčka a kdo chce zůstat bezdětný? Faktory ovlivňující nízké reprodukční plány mužů a žen. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 56(2), 131–164. <https://doi.org/10.13060/csr.2020.005>
- Hayford, S. R., & Morgan, S. P. (2008). Religiosity and fertility in the United States: The role of fertility intentions. *Social Forces*, 86(3), 1163–1188. doi:10.1353/sof.0.0000
- Heaney, C. A., & Israel, B. A. (2008). Social networks and social support (s. 189–210). In K. Glanz, B. K., Rimer, & K. Viswanath (Eds.). *Health behavior and health education: Theory, research and practice*. Jossey-Bass.
- Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Portál.
- Hill, M. S., Yeung, W. J., & Duncan, G. J. (2001). Childhood family structure and young adult behaviors. *Journal of population economics*, 14, 271–299. doi:10.1007/s001480000039
- Hoegholt, N. F., Buus, S., Fernandes, H. M., Sui, J., Vuust, P., & Kringelbach, M. L. (2022). On screen experiment showed that becoming a parent for the first time shifted people's priorities from themselves to their infant at 1 year of age. *Acta paediatr*, 112, 85–92. doi:10.1111/apa.16561
- Holá, L., Westphalová, L., Kováčová, A., & Spáčil, O. (2014). *Rodinná mediace v České republice*. Leges.

- Holubek, S. (2017). Motive für das zweite Kind: Eine qualitative Sekundäranalyse problemzentrierter Interviews. *Zeitschrift für Familienforschung*, 29(3), 319–339. <https://doi.org/10.3224/zff.v29i3.04>
- Hora, O. (2008). Potýkají se mladí lidé v české společnosti s problémem „chybějících dětí“? (s. 245–287). In T. Sirovátka, & O. Hora (Eds.), *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. František Šalé – Albert
- Hughes, C., Devine, R. T., Foley, S., Ribner, A. D., Mesman, J., & Blair, C. (2020). Couples becoming parents: Trajectories for psychological distress and buffering effects of social support. *Journal of affective disorders*, 265, 372–380. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.01.133>
- Charita Česká republika. (2023). *Doma*. Získáno 20. listopadu 2023 z <https://www.charita.cz/jak-pomahame/Doma/>
- Chrastina, J. (2019). *Případová studie: metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Chvála, V. (1995). *Časová osa – nový pohled na psychosociální souvislosti*. Získáno 21. září 2023 z <https://www.sktlib.cz/?p=324#more-324>
- Jihomoravský kraj. (2020). *Koncepce rodinné politiky pro všechny generace 2020/2030*. Získáno 8. září 2023 z <https://www.rodinnapolitika.cz/571-koncepce-rodinne-politiky-pro-vsechny-generace-2020-2030.html>
- Johnson, B. E., & Ray, W. A. (2016). Family systems theory. In C. L. Shehan, M. L. Duncan, R. M. Bures, S. Cody-Rydzewski, M. Fortner, T. L. Henderson, J. Holcomb, K. Schultz Lee, T. Mills, T. L. Parcel, K. Pasley, W. R. Schumm, D. T. L. Shek, & S. R. Smith (Eds.), *The encyclopedia of family studies*, doi:10.1002/9781119085621
- Jochmannová, L. (2023). Vybrané kapitoly z psychologie rodiny (s. 59–194). In T. Kimplová, L. Jochmannová, & J. Svoboda. *Psychologie rodiny*. Grada.
- Karraker, M. W., & Grochowski, J. R. (2006). *Families with futures: A survey of family studies for the twenty-first century*. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Kebza, V., & Šolcová, I. (2008). Hlavní koncepce psychické odolnosti. *Československá psychologie*, 52(1), 1–19. Získáno 15. února 2023 z <https://www.proquest.com/docview/235711459?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>

- Kebza, V., & Šolcová, I. (2015). Resilience: Některé novější koncepce psychické odolnosti. *Československá psychologie*, 59(5), 444–451. Získáno 15. února 2023 z <https://www.proquest.com/scholarly-journals/resilience-nekteré-novejší-koncepce-psychické/docview/1759912634/se-2>
- Key figures on the EU in the world*. (2023). Získáno 17. března 2023 z <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-key-figures/w/ks-ex-23-001>
- Kimplová, T. (2023). Základní kapitoly z psychologie rodiny (s. 11-58). In T. Kimplová, L. Jochmannová, & J. Svoboda. *Psychologie rodiny*. Grada.
- Klein, D. M., & White, J. M. (1996). *Family theories: An introduction*. Sage.
- Klein, W., Graesch, A. P., & Izquierdo, C. (2009). Children and Chores: A mixed-methods study of children's household work in Los Angeles families. *Anthropology of work review*, 30(3), 98–109. doi:10.1111/j.1548-1417.2009.01030.x
- Kratochvíl, S. (2009). *Manželská a párová terapie*. Portál.
- Krebs, V., Durdisová, J., Kotýnková, M., Mertl, J., Poláková, O., Žižková, J., Vychová, H., & Sunega, P. (2015). *Sociální politika*. Wolters Kluwer.
- Kuchařová, V., Barvíková, J., Höhne, S., Janurová, K., Nešporová, O., Paloncyová, J., Svobodová, K., & Vidovičová, L. (2019). *Česká rodina na počátku 21. století: životní podmínky, vztahy a potřeby*. Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici s Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí.
- Kuchařová, V., Barvíková, J., Höhne, S., Nešporová, O., Paloncyová, J., & Vidovičová, L. (2020). *Zpráva o rodině 2020*. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
- Kuchařová, V., Höhne, S., Nešporová, O., & Paloncyová, J. (2019). *Rodiny se třemi a více dětmi*. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
- Kushlev, K., & Dunn, E. W. (2019). Smartphones distract parents from cultivating feelings of connection when spending time with their children. *Journal of social and personal relationships*, 36(6), 1619–1639. <https://doi.org/10.1177/0265407518769387>
- Lauricella, A. R., Wartella, E., & Rideout, V. J. (2015). Young children's screen time: The complex role of parent and child factors. *Journal of applied developmental psychology*, 36, 11–17. <http://dx.doi.org/10.1016/j.appdev.2014.12.001>

- LeBouef, S., & Dworkin, J. (2021). Siblings as a context for positive development: Closeness, communication, and well-being. *Adolescents*, 1, 283–293. <https://doi.org/10.3390/adolescents1030021>
- Lenderová, M., Jiránek, T., & Macková, M. (2017). *Z dějin české každodennosti: Život v 19. století*. Karolinum.
- Macháčková, J. (2008). Změna sociální situace rodiny v souvislosti s příchodem dítěte. *Kontakt*, 10(1), 68–71. doi:10.32725/kont.2008.009
- Mareš, P. (2008). Hodnota dítěte v životě českých rodin (s. 97–117). In Sirovátka, T., & Hora, O. (Eds.). *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. František Šalé – Albert.
- Markhamová, L. (2017). *Aha! Rodičovství – sourozenci: Jak zabránit sporům mezi sourozenci a vychovat z nich přátele na celý život*. Kristián entertainment.
- Marsh, A. (2016). Exploring the unique experiences of biological children in a foster family. *Honors Projects*, 214. Získáno 1. října z https://scholarworks.bgsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1270&context=honors_projects
- Martínez-Montilla, J. M., Amador-Marín, B., & Guerra-Martín, M. D. (2017). Family coping strategies and impacts on family health: A literature review. *Enfermería Global*, 16(3), 592–604. <https://doi.org/10.6018/eglobal.16.3.255721>
- Matějček, Z. (1992). *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Státní pedagogické nakladatelství.
- Matějček, Z. (1994). *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Portál.
- Matias, M., & Fontaine, A. M. (2017). Intentions to have a child: A couple-based process. *Family relations*, 66, 231–243. doi:10.1111/fare.12250
- Matoušek, O. (2003). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. SLON
- McCubbin, H. I., Thompson, A. I., & McCubbin, M. A. (1996). *Family Assessment: Resiliency, Coping and Adaptation. Inventories for Research and Practice*. University of Wisconsin Publishers.
- Mederer, H., & Hill, R. (1983). Critical transitions over the family life span. *Marriage & family review*, 6(1-2), 39–60. doi:10.1300/j002v06n01_03

- Mendelová, E. (2014). Súčasná postmoderná rodina a vnútorodinná deľba práce. *Sociálna pedagogika*, 1, 11–21. Získano 22. srpna 2023 z <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=526092>
- Metodika rodinné politiky na krajské a miestnej úrovni*. (n.d.). Získano 20. listopadu 2023 z <http://www.rodinyvkrajich.mpsv.cz/cs/dokumenty-ke-stazeni/dokumenty-ke-stazeni-3/dokumenty-ke-stazeni-4>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí. (n.d.). *Strategie rodinné politiky 2024-2030*. Získano 21. ledna 2024 z <https://www.mpsv.cz/-/nova-strategie-rodinne-politiky-se-zameruje-na-potreby-rodin-v-jednotlivych-zivotnich-fazich-a-specifickych-situacich>
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístupy a metody v psychologickém výzkumu*. Grada Publishing.
- Mirhosseini, H. S., & Javid, Z. R. (2013). The comparison of ambiguity, loneliness feeling and responsibility tolerance among the children of single child and multi child families. *Life Science Journal*, 10(1), 3089–3095. Získano 1. dubna 2023 z https://www.researchgate.net/publication/289324077_The_comparison_of_ambiguity_loneliness_feeling_and_responsibility_tolerance_among_the_children_of_single_child_and_multi_child_families
- Mišovič, J. (2019). *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Slon.
- Němcová, M. (2020). Vztahy mezi členy znovusložených rodin. *Psychologie pro praxi*, 55(1), 37–54. Získano 21. listopadu 2023 z <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=975513>
- Njøs, B. M., & Seim, S. (2018). Biological children as participants in foster families. *Nordic social work research*, 9(2), 160–171. doi:10.1080/2156857X.2018.1465843
- Novák, T. (2006). *Manželské a rodinné poradenství*. Grada.
- Novozámská, M. (2013). *Psychologická charakteristika a životní spokojenost rodin s více dětmi* [Magisterská diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci]. Theses.cz. <https://theses.cz/id/p6ylhr/?isslret=NOVOZ%C3%81MSK%C3%81%3B;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dnovoz%C3%A1msk%C3%A1%26start%3D1>

- Nývlt, O. (2019). Diferenční plodnost v Česku z dat Proměny české společnosti. *Demografie*, 61, 111–128. Získáno 14. srpna 2023 z https://www.czso.cz/documents/10180/91917740/13005319q2_111.pdf/62734d3f-7688-4c3c-b1b9-ebfa0539901b?version=1.0
- Ohlauson, K., & Nilsson, S. (2020). Multi-Children Parents' Experiences of Parental Support by Attending Parental Group for Multi-Children Parents in Sweden. *Global Pediatric Health*, 7, 1–11. doi:10.1177/2333794X20908762
- Olson, D. H. (2000). Circumplex Model of Marital & Family Systems. *Journal of Family Therapy*, 22, 144–167. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.00144>
- Opatrný, A. (2017). Rodiny v obtížných situacích (s. 151–162). In Opatrný, A. et al. *Otázky rodiny ve světě a v církvi*. Pavel Mervart.
- Ozbay, F., Johnson, D. C., Dimoulas, E., Morgan, C. A., Charney, D., & Southwick, S. (2007). Social support and resilience to stress: From neurobiology to clinical practice. *Psychiatry (Edgmont)*, 4(5), 35–40. Získáno 2. listopadu 2023 z <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2921311/>
- Pakosta, P. (2009). Proč chceme děti: hodnota dítěte a preferovaný počet dětí v České republice. *Sociologický časopis*, 45(5), 899–934. doi:10.13060/00380288.2009.45.5.02
- Paloncyová, J., Barvíková, J., Höhne, S., & Kuchařová, V. (2019). *Neúplné rodiny*. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
- Paloncyová, J., Hašková, H., Höhne, S., Kuchařová, V., & Žáčková, L. (2021). *Bezdětní a postoje k rodičovství*. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
- Paloncyová, J. (2022). Faktory ovlivňující reprodukční plány v době pandemie Covid-19. *Demografie*, 64(2), 124–138. <https://doi.org/10.54694/dem.0301>
- Park, I. Y. (2022). The discourse on multi-child families in South Korea's media and popular culture. *Korean studies*, 44, 227–258. <https://doi.org/10.1353/ks.2022.0009>
- Philipov, D., & Berghammer, C. (2007). Religion and fertility ideals, intentions and behaviour: comparative study of European countries. *Vienna Yearbook of Population Research*, 5, 271–305. doi:10.1553/populationyearbook2007s271

- Pitilin, E. Haracemiw, A., Marcon S. S., & Pelloso S. M. (2013). Family support in the everyday life of multiparous women. *Rev Gaúcha Enferm*, 34(4), 14–20. doi:10.1590/s1983-14472013000400002
- Plaňava, I. (1993). *Funkční a dysfunkční soužití v rodině a manželství: některé koncepty a modely*. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. (s. 47–65).
- Plaňava, I. (2000). *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. Doplněk.
- Plaňava, I. (2005). *Průvodce mezilidskou komunikací: přístupy – dovednosti – poruchy*. Grada Publishing.
- Plzák, M. (1973). *Poznání a léčba poruch manželského soužití*. Avicenum/zdravotnické nakladatelství.
- Potyšová, Z. (2022). Indikace, načasování a zahájení mobilní specializované paliativní péče a úloha praktického lékaře. *Praktický lékař*, 102(6), 275–278. Získáno 20. listopadu 2023 z <https://eds.p.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=f4c933c1-66a2-4b79-b9e8-73ead2b3ec3b%40redis>
- Prime, H., Wade, M., & Browne, D. T. (2020). Risk and resilience in family well-being during the COVID-19 pandemic. *American psychologist*, 75(5), 631–643. <https://doi.org/10.1037/amp0000660>
- Rabušic, L., & Chromková Manea, B. (2013). Velikost rodiny – postoje, normy, realita. *Demografie*, 55(3), 208–219. Získáno 28. září 2022 z <https://www.muni.cz/vyzkum/publikace/1123093>
- Rago, M. (2016). Family development theory. In C. L. Shehan, M. L. Duncan, R. M. Bures, S. Cody-Rydzewski, M. Fortner, T. L. Henderson, J. Holcomb, K. Schultz Lee, T. Mills, T. L. Parcel, K. Pasley, W. R. Schumm, D. T. L. Shek, & S. R. Smith (Eds.), *The encyclopedia of family studies*, doi:10.1002/9781119085621
- Ranta, M., Böök, M. L., Paloniemi, S., & Rönkä, A. (2023). „Equally, but in our own way“: First-time parents’ prenatal expectations of coparenting. *Journal of family studies*, 29(3), 1061–1081. doi:10.1080/13229400.2021.2023609
- Rivera Drew, J. A. (2009). Disability and the self-reliant family: Revisiting the literature on parents with disabilities. *Marriage & family review*, 45(5), 431–447. <https://doi.org/10.1080/01494920903048734>

- Rocca, K. A., Martin, M. M., & Dunleavy, K. N. (2010). Siblings' motives for talking to each other. *The journal of psychology*, 144(2), 205–219. doi:10.1080/00223980903356099
- Rodriguez, M. S., & Cohen, S. (1998). Social support. *Encyclopedia of mental health*, 3(2), 535–544. Získáno 1. listopadu 2023 z <https://mhetcnetwork.org/media/4939>
- Sapáková, P. (2012). Zkušenost biologických dětí pěstounů/osvojitelů. In D. Heller, J. Kotrlová, & I. Sobotková (Eds.). *Prostor v nás a mezi námi – respekt, vzájemnost, sdílení*. Sborník z konference XXX. Psychologické dny.
- Satirová, V. (1994). *Kniha o rodině*. Práh.
- Scítání 2021. (n.d.). *Plodnost žen*. Získáno 12. září 2023 z <https://www.scitani.cz/plodnost-zen>
- Segrin, Ch., & Flora, J. (2011). *Family Communication*. Routledge Communication Series.
- Skládalová, M. (2018). *Sourozenci: O spravedlivé výchově*. Cpress.
- Slabá, J. (2021). *Výsledky pilotní studie projektu Současná česká rodina: Děti*. Získáno 27. listopadu 2023 z <https://ggp-cz.fss.muni.cz/zajimave-vysledky>
- Sloboda, Z. (2021). Registrované partnerství a homoparentalita v Česku. *Gender a výzkum / Gender and Research*, 22(2), 139–169. doi: 10.13060/gav.2021.023
- Sobolewska-Popko, A. (2022). Motywy podejmowania decyzji o posiadaniu pierwszego dziecka przez współczesne kobiety o różnych orientacjach życiowych. *Problemy opiekuńczo-wychowawcze*, 7, 77–88. doi:10.5604/01.3001.0015.9890
- Sobotka T., & Beaujouan, É. (2014). Two is best? The persistence of a two-child family ideal in Europe. *Population and development review*, 40(3), 391–419. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2014.00691.x>
- Sobotková, I. (2003). *Pěstounské rodiny: jejich fungování a odolnost*. Ministerstvo práce a sociálních věcí.
- Sobotková, I. (2004). *Rodinná resilience*. Československá psychologie, 48(3), 233–246. Získáno 14. prosince 2023 z <http://cspsyche.psu.cas.cz/result.php?id=384>
- Sobotková, I. (2012a). *Průvodce rodičovstvím*. Eva Klimovičová ve spolupráci s nakladatelstvím ADAMIRA s.r.o.
- Sobotková, I. (2012b). *Psychologie rodiny*. Portál.

- Sohni, H. (2019). *Sourozenecká dynamika*. Portál.
- Sokol, J. (2017). Rodiny v proměnách společnosti (s. 15–21). In Opatrný, A. et al. *Otázky rodiny ve světě a v církvi*. Pavel Mervart.
- Stavdal, M. N., Løvland Skjævestad, M. L., & Dahl, B. (2019). First-time parents' experience of proximity and intimacy after childbirth – A qualitative study. *Sexual & reproductive healthcare*, 20, 66–71. <https://doi.org/10.1016/j.srhc.2019.03.003>
- Sussman, H. (2022). Alone (together): becoming a parent in the pandemic. *Journal of child psychotherapy*, 49(1), 24–38. doi:10.1080/0075417X.2022.2161002
- Svobodová, K. (2007). *Životní situace vícedětných rodin*. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.
- Ševčíková, A. (2022). *Specifika výchovy ve vícedětných rodinách* [Magisterská diplomová práce, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně]. Portál UTB. <https://portal2.utb.cz/portal/studium/prohlizeni.html>
- Šindelář, M. (2016). Sendvičová konstelace a well-being člověka: vhled do českého terénu. *Sociální studia*, 11(3), 31–49. Získáno 20. listopadu 2023 z <https://doaj.org/article/6b4a0c913ecb48ac9e9afb6ae1a85ee7>
- Špaňhelová, I. (2009). *Komunikace mezi rodičem a dítětem*. Grada.
- Šťastná, A., Slabá, J., & Kocourková, J. (2017). Plánování, načasování a důvody odkladu narození prvního dítěte v České republice. *Demografie*, 59(3), 207–223. Získáno 26. října 2023 z https://www.researchgate.net/publication/320552067_Planovani_nacasovani_a_duvody_odkladu_narozeni_prvniho_ditete_v_Ceske_republice_The_Planning_Timing_and_Factors_Behind_the_Postponement_of_First_Births_in_the_Czech_Republic
- Šťastná, A. (2019). Změny nastavení rodičovského příspěvku v Česku a jejich možný dopad na reprodukční chování. *Sociologický časopis*, 55(1), 31–60. <https://doi.org/10.13060/00380288.2019.55.1.447>

- Taljūnaitė, M. (2020). Socialinio kapitalo transformacijos / perimamumas šeimoje: daugiavaikių šeimų atvejis. *Filosofija. Sociologija*, 31(4), 349–356. <https://doi.org/10.6001/fil-soc.v31i4.4350>
- Theiner, P. (2007). Poruchy chování u dětí a dospívajících. *Psychiatria pre prax*, 2, 85–87. Získáno 2. listopadu 2023 z <https://www.solen.sk/storage/file/article/dd43d0142a7cb8144ce752d0f52fe1bf.pdf>
- Tomášek, M. (2006). Singles a jejich vztahy: kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice. *Sociologický časopis*, 42(1), 81–105. Získáno 1. prosince 2023 z <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=181261>
- Villegas, A. (2013). The influence of technology on family dynamics. *Proceedings of the New York State communication association*, 2012(10). Získáno 20. listopadu 2023 z <https://docs.rwu.edu/nyscaproceedings/vol2012/iss1/10/>
- Vítečková, M., & Brabcová, I. (2010). Nesezdané soužití – součást proměny rodiny (přehledová studie). *Kontakt: odborný a vědecký časopis pro zdravotně sociální otázky*, 4, 488–499. Získáno 31. března 2023 z <https://kont.zsf.jcu.cz/pdfs/knt/2010/04/15.pdf>
- Vobecká, J. (2006). Neúplné rodiny v České republice (s.191–203). In D. Hamplová, P. Šalamounová, & G. Šamanová. *Životní cyklus: Sociologické a demografické perspektivy*. Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Vodáčková, D. (2012). Čemu říkáme krize (s. 27–44). In D. Vodáčková et al. *Krizová intervence: Krize v životě člověka. Formy krizové pomoci a služeb*. Portál.
- Vojáčková, A. (2022). *Výhody a nevýhody mnohopočetných rodin z hlediska výchovy* [Bakalářská práce, Masarykova Univerzita]. Informační systém Masarykovy Univerzity. https://is.muni.cz/th/gdew6/Bakalarska_prace.pdf
- Vybíral, Z. (2000). *Psychologie lidské komunikace*. Portál.
- Walsh, F. (1996). *The Concept of Family Resilience: Crisis and Challenge*. *Family Process*, 35(3), 261–281. doi:10.1111/j.1545-5300.1996.00261.x
- Willms, J., Weber, E., van Scheppingen, M., & Bleidorn, W. (2023). Daily self-esteem and relationship quality in first-time parents. *Journal of research in personality*, 105, 1–5. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2023.104395>

- Younes, M. H., & Harp, M. (2007). Addressing the impact of foster care on biological children and their families. *Child welfare*, 86(4), 21–40. Získáno 1. října 2023 z <https://www.jstor.org/stable/45400408>
- Zatloukal, L. (2013). *Komunikace v rodinách z hlediska vybraných přístupů v poradenství a terapii*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Zákon č. 245/2000 Sb., o státních svátcích, o ostatních svátcích, o významných dnech a o dnech pracovního klidu. Česká republika.

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Český a anglický abstrakt diplomové práce
2. Informovaný souhlas
3. Anamnestický dotazník
4. Otázky polostrukturovaného interview
5. Ukázka přepsaného rozhovoru

Příloha č. 1: Český a anglický abstrakt diplomové práce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Psychologické aspekty fungování rodin s více dětmi

Autor práce: Bc. Veronika Žajdlíková

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Šmahajová, Ph.D.

Počet stran a znaků: 102 stran, 213 933 znaků

Počet příloh: 5

Počet titulů použité literatury: 160

Abstrakt: Cílem práce je zjistit, jaké jsou psychologické aspekty fungování rodin s více dětmi, konkrétně jaké motivy vedou partnery k založení vícedětné rodiny, jak vícedětná rodina funguje v každodenním životě a jaké jsou psychologické aspekty partnerského soužití rodičů více dětí. Výzkumu se zúčastnilo osm rodin, respektive osm manželských párů, které měly čtyři a více dětí. Vybírány byly pomocí nepravděpodobnostních metod. Výzkum se uskutečnil při návštěvě v rodině. Kromě polostrukturovaného interview byl součástí výzkumu také anamnestický dotazník, metoda časové osy, dotazník Family Crisis Oriented Personal Evaluation Scales a Škála rodinného prostředí. Přepsaná polostrukturovaná interview byla analyzována pomocí tematické obsahové analýzy. Osm nalezených témat popisuje důvody pro založení velké rodiny, každodenní život rodin, zátěžové situace a potřeby, dále také mechanismy zvládání problémů a zdroje pomoci. Jedno z témat se zabývá proměnou partnerského života s přibývajícím počtem dětí. Zkoumané vícedětné rodiny se jeví na základě analýzy dat jako odolné a schopné zvládat své potíže. Charakterizuje je prarodinnost, angažovanost a duchovní život.

Klíčová slova: vícedětné rodiny, rodinný život, psychologické aspekty

ABSTRACT OF THESIS

Title: Psychological aspects of functioning of multi-child families

Author: Bc. Veronika Žajdlíková

Supervisor: PhDr. Veronika Šmahajová, Ph.D.

Number of pages and characters: 102 pages, 213 933 characters

Number of appendices: 5

Number of references: 160

Abstract: The aim of the thesis was to find out what are the psychological aspects of functioning of multi-child families. Specifically, what are the motives of parents to have multi-child family, how the multi-child family copes with everyday life and what are the psychological aspects of multi-child family parents' partners life. Eight families, or rather eight married couples, with four or more children participated in this research. They were selected using non-probabilistic methods. The research was conducted during the visit of the families. Semi-structured interview, anamnestic questionnaire, timeline method, Family Crisis Oriented Personal Evaluation Scales and Family Environment Scale were used. The transcribed semi-structured interviews were analysed with thematic analysis. Eight themes describe reasons for starting large family, the daily life of families, stressful situations, needs, coping mechanisms and sources of help. One of the themes describes variability of partners life as the number of children increases. These families appear to be resilient and able to deal with their difficulties. They are characterized by pro-family orientation, involvement in social life and spiritual life.

Key words: multi-child families, family life, psychological aspects

Příloha č. 2: Informovaný souhlas

Univerzita Palackého
v Olomouci

INFORMOVANÝ SOUHLAS RODINY S ÚČASTÍ VE VÝZKUMU

Jmenuji se Veronika Žajdlíková a jsem studentkou 4. ročníku psychologie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Tématem mé diplomové práce jsou psychologické aspekty fungování rodin s více dětmi.

Jedná se o výzkum, který zahrnuje metodu časové osy a po ní polostrukturované interview, což znamená, že se Vás budu průběžně ptát na předem připravené otázky a pokud mě něco zaujme, doptám se na více informací. Náš rozhovor bude po celou dobu nahráván. Po přepisu rozhovoru do textové podoby bude záznam smazán. Po rozhovoru budou následovat dvě metody, konkrétně se jedná o metody Škála rodinného prostředí a F-COPES neboli Family Crises Oriented Personal Evaluation Scales. Všechny údaje a odpovědi budou anonymizovány a bude s nimi nakládáno podle etického kodexu Evropské federace psychologických asociací a zákonu č. 110/2019 Sb. o zpracování osobních údajů. K údajům budu mít přístup pouze já jakožto výzkumník a má vedoucí práce. V práci mohou být části Vašich odpovědí citovány, nikde však nebude uvedeno Vaše jméno, pouze označení jako například „respondent 1“.

Vaše účast ve výzkumu je dobrovolná a kdykoliv z něj můžete odstoupit.

Podpisem souhlasíte s účastí ve výzkumu:

V: _____

Datum: _____

Kontakt na autorku: veronika.zajdlikova01@upol.cz

Kontakt na vedoucí práce: veronika.smahajova@upol.cz

Příloha č. 3: Anamnestický dotazník

ANAMNESTICKÝ DOTAZNÍK

MATKA

1. Váš věk:

2. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

- 1 ☐ Bez ukončeného vzdělání
- 2 ☐ Základní
- 3 ☐ Středoškolské s výučním listem
- 4 ☐ Středoškolské s maturitou
- 5 ☐ Vyšší odborné
- 6 ☐ Vysokoškolské bakalářské
- 7 ☐ Vysokoškolské magisterské
- 8 ☐ Vysokoškolské doktorské a vyšší

3. Vaše hlavní ekonomická aktivita:

- 1 ☐ Pracující (Vaše profese je: _____)
- 2 ☐ Nezaměstnaná
- 3 ☐ Na mateřské nebo rodičovské dovolené
- 4 ☐ V domácnosti

4. Vaše náboženské vyznání:

5. Současný partnerský vztah je v pořadí Váš:

6. Počet dětí z předchozích vztahů:

OTEC

Váš věk:

Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:

- 1 ☐ Bez ukončeného vzdělání
- 2 ☐ Základní
- 3 ☐ Středoškolské s výučním listem
- 4 ☐ Středoškolské s maturitou
- 5 ☐ Vyšší odborné
- 6 ☐ Vysokoškolské bakalářské
- 7 ☐ Vysokoškolské magisterské
- 8 ☐ Vysokoškolské doktorské a vyšší

Vaše hlavní ekonomická aktivita:

- 1 ☐ Pracující (Vaše profese je: _____)
- 2 ☐ Nezaměstnaný
- 3 ☐ Na mateřské nebo rodičovské dovolené
- 4 ☐ V domácnosti

Vaše náboženské vyznání:

Současný partnerský vztah je v pořadí Váš:

Počet dětí z předchozích vztahů:

7. Velikost Vaší obce:

- 1 ☐ méně než 1000 obyvatel
2 ☐ 1000 až 9 999 obyvatel
3 ☐ 10 000 až 49 999 obyvatel
4 ☐ více než 50 000 obyvatel

8. Forma Vašeho současného partnerského vztahu:

- 1 ☐ Partnerské soužití beze sňatku
2 ☐ Manželství
3 ☐ Jiné: _____

9. Délka Vašeho společného partnerského vztahu:

10. Počet let ve společné domácnosti:

11. Počet Vašich dětí:

12. Věk Vašich dětí:

13. Váš věk při narození prvního dítěte:

Matka: _____

Otec: _____

Příloha č. 4: Otázky polostrukturovaného interview

1. Jaké představy jste měli o velikosti vlastní rodiny, než jste ji založili?
2. Jaké důvody vás vedly k založení vícedětné rodiny?
3. Jak probíhá běžný rodinný den ve vašem životě?
4. Jaké tradice a rituály vaše rodina dodržuje?
5. Podle čeho si rozdělujete úkoly – kdo co udělá?
6. Jak vnímá vaše okolí to, že máte více dětí?
7. Která období jsou pro vás jako vícedětnou rodinu nejvíce zátěžová?
8. Ve kterých oblastech se jako velká rodina cítíte znevýhodněni?
9. Co vám dělá největší starosti v současné době?
10. Jakým způsobem řešíte problém, který se v rodině vyskytne?
11. Co vám jako rodině nejvíce pomáhá?
12. Kam konkrétně se obrácíte na pomoc, když ji potřebujete?
13. Co byste potřebovali, aby se vám jako rodině lépe fungovalo?
14. Co je pro Vás jako pár nejvíce obtížné?
15. Co vám jako páru nejvíce pomáhá?
16. V čem se změnil váš partnerský život s přibývajícím počtem dětí?

Příloha č. 5: Ukázka přepsaného rozhovoru

V: První otázka je, jaké představy jste měli o velikosti vaší rodiny, než jste ji založili?

M: Já tak asi tři nebo čtyři, ale nebyla to nějaká výrazná představa, že bych si řekla, jo, jenom tolik.

O: Když jsme stavěli dům, tak jsme ho plánovali, aby se tam čtyři děti vešly.

M: Ano.

O: Tak nějak bez problémů.

M: Ale úplně když jsme sa brali, tak jsem si říkala, tři asi mně budou stačit.

O: Ale víceméně jsme to ani neřešili.

M: Neřešili jsme to, nikdy jsme se o tom nějak nebavili, ale věděli jsme oba dva, že nechceme jedno, že chceme víc než jedno.

V: Jo, takže od začátku spíš taková větší rodina.

M: Jo.

V: A druhá otázka na to navazuje, jaké důvody vás vedly k založení té vícedětné rodiny?

M: Hmm, jaké důvody nás tak k tomu vedly...

O: Odpovědnost vůči budoucím generacím.

M: (smích) Já jsem věděla, že nechcu jedno děcko, protože mně připadá, že by byl na světě sám, že by mu, že by byl strašně smutný, že jsem věděla, jak já se opírám o své sourozence, protože su ze sedmi sourozenců, tak mi to připadalo, že, že mu chci dopřát, aby nebyl na světě sám. Tak jsem chtěla víc než jedno, aspoň dvě nebo tři. A, jakože, líbilo se mi, jak ty děcka mají mezi sebou vztahy, přišlo mi to obohacující pro ty ostatní děcka. Že když já jsem se starala o ty mladší sourozence, tak mi to přišlo jakoby dobré, takže mi přišlo obohacující pro život mého dítěte, když bude vyrůstat s více sourozencama.

V: Dobře. Další otázka je, jak probíhá běžný rodinný den ve vašem životě? Když to vezeme od rána...

M: Ted' s těma pěti dětma?

V: Ano, ted'ka v současnosti.

M: Tak teďka je to tak, že já jsem na mateřské dovolené, takže vstávám po šesté hodině, vypravím první ty dva starší, ti odcházají v sedm hodin, takže udělám svačiny (smích). Manžel na mě dělá opičky, že je vozí (smích). No někdy je zaveze třeba na autobus, ale každý dělá jinde. Takže udělám jim svačiny, už se mi začne budit ten malý, takže jakoby řešit jeho, potom po té sedmé hodině, jakmile odejdou ti dva starší, tak si budím tu prvňáčku. Tu o půl osmé vezu do školy, ta to má daleko, tak ju nenechávám chodit samotnou. A ta pětiletá mi hlídá toho malého, to vždycky těch pět minut vím, že mi pohlídá, no a pak se začnou vypravovat ty poslední dvě, tu vedu do školky a idu s maličkým už. A na cestě zpátky, to už je tak devět hodin, tak to se stavím většinou do obchodu a potom si tady s tím malým udělám aspoň takové ty základní věci, prostě uklidím, vyhodím myčku, něco tady poperu a tak, jakože dělám tady co je potřeba. Potom ve dvanáct malý většinou chce spinkat, tak ho dám do kočáru a idu zas pro malou do školky, do školy, než to svozím, tak už sú zase dvě hodiny, tak si začnou dělat úlohy. S tú jakože sedmiletou a pak se mi vracají děcka. A teď každý den je trochu jiný podle toho, co je. Že dcerka chodí do lidové školy umění, tam nejezdí autobusy, tak vozím dcerku tam a zpátky do té lidovky, někdy ona to má, že jede přímo autobusem ze školy, tak někdy je to lepší, někdy ju tam musím zavézt. Holky ty chodí do florbalu ty menší, tak to jich manžel některé dny veze do florbalu, potom s tú menší jsem chodila na to Hurá do školy, takový jako předškolácký kurz, tak jsem ju vozila tam, ten na fotbal si většinou už jezdí na kole, ale někdy, když jede někde dál, tak ho vozíme, takže je to takové, co je potřeba. A teď ty rodičáky, ty se taky naskládají, že, teďka ta má v té zušce koncerty, takže koncerty, teďka zápis, teďka akce ve školce, takže mně připadá, že každý den skoro něco jiné. Takže, no, potom se manžel vrátí z práce, ty chodíváš tak k té čtvrté hodině a to je většinou tak, že manžel si dělá něco venku, protože kolem baráku je vždycky co dělat, takže já tady zůstávám zase na ty práce doma a s těma děckama, potom už večera a spat. Je to takové...

V: Takže v podstatě až k té večeri se sejdete všichni?

M: Jo.

O: Tak ráno se potkáme.

M: Ráno se potkáme, aspoň jakoby starší s manželem a se mnú se setkáváme a potom...

O: Ta večere.

M: Ta večere a potom zase když manžel dojde z práce, tak malé holčičky tady jsou, takže se setkáváme, že on svačí, když dojde z práce, tak holky si k němu sednou a povídáme si nebo jsme tak jako spolem a potom k večeři, jo. A k večeři zase nechcú chodit ty starší děcka, protože jich to už otravuje s těma malýma jakože (smích). Takže takový kolotoč, no.

V: Jo. Další otázka pak je, jaké tradice a rituály vaše rodina dodržuje?

M: Tradice, no... Myslím si, že asi jsou tam stěžejní ty křesťanské tradice, ty křesťanské svátky, protože jsme oba křesťané, takže jakoby Vánoce, Velikonoce, pouť, hody a hodně se u nás slaví narozeniny.

O: Rodinné.

M: Rodinné, protože já mám těch sedm sourozenců, manžel má taky bráchu, který už je ženatý a má dvě holčičky, takže my se scházíme na ty narozeniny třeba celá rodina, takže vždycky třicet, třicet pět lidí a to je tak desetkrát v roce určitě. Se tak jako hodně rodinujem. A svatby teda, ale to už byla teďka poslední, ségra se vdávala.

O: Křtiny, no.

M: A křtiny, no.

O: No a narozeniny, když sú nějaké rodinné ještě, našich, když je něco.

M: Jasně. Ano, protože se scházíme na narozeniny jakoby sourozenci, jejich manželé, manželky, teď rodiče a ještě děcka všechny a mamka už má kolik, 17 vnuků, takže to je oslava vždycky aspoň čtyřech naráz, takže takové velké akce.

O: Ještě to roční setkání, jednou za rok vaší rodiny celé.

M: Jo, že ještě můj otec pořádá setkání jakoby jeho rodiny, protože od té doby, co jim jakoby zemřela maminka, tak aby se scházeli nějak, tak to je ještě jednou za rok u některého z těch sourozenců jeho je takové velké setkání.

V: A nějaké takové každodenní rituály třeba máte v té rodině?

O: Ta večere se snažíme.

M: Ta večera.

O: A večer to zamyšlení společné.

M: Ano, že večer vždycky čteme děckám pohádku a pomodlíme sa nebo jsme jako tak spolem ještě než oni usnou, že se ještě spolem jak když bavíme. V nedělu nedělní oběd

a nedělení výlety, to je takové jakože hodně časté, kór když děcka nejsou nemocné. Že se snažíme jít vřdycky někde na výlet (odbíhá). Už jsem zpět, všechno slyším.

V: Tak další otázka je, podle čeho si doma rozdělujete úkoly, kdo co udělá?

M: Asi podle toho, kdo co na co stačí. Takové chlapské úkoly dělá manžel, ty ženské dělám já a potom co stíháme jeden druhému pomáhat. Jakože já když někde su, jakože ještě něco teďka studuju, tak když odjedu, tak manžel zastane domácnost, děcka. Když zas on třeba býval na dlouho pryč, tak jsem zas já zastala topení nebo tak, že jsme schopní si zastat práci jeden druhého. Jako když ten druhý nemá čas.

O: Ono, my to máme rozdělené, že manželka má vnitřek a já mám zahradu a tady ty věci, takové ty těžší práce, né těžší jakože...

M: Manuální.

O: Manuální, jakože kolem baráku, to mám já. A většina, devadesát procent údržby vnitřku domu je na manželce, ale jakože zapojujeme se asi všichni.

M: Ano.

O: S tím že teď, když jsou děti starší, tak tím se snažíme některé ty úkony...

M: Je zapojovat. Ano, ano, že dcerka už umí aj navařit a umí se postarat o děcka, že je šikovná a syn, ten zas pomáhá mému venku se dřevem a tak jakože.

V: Takže každý má nějaký ten úkol v domácnosti, i z těch dětí?

M: Ano. Ale aj ta Maruška, co došla z první třídy, že chce mít nějaký úkol, tak má předsín a Petruška že koupelnu bude umývat, umyvadlo a tak sa snaží, takže chcú mět úkoly (smích).

O: No a ti starší mají rozdělené úkoly, to jsme rozdělili teď dva roky nebo rok, druhým rokem to jede, že vlastně mají za úkol...

M: Jeden má myčku, druhý má koše a veškeré odpady.

O: Kompost a zbytky.

M: Slepice.

V: Další otázka pak je, jak vnímá vaše okolí to, že máte více dětí?

M: Jako s nějakýma negativníma jsem se nesetkala...

O: Taky ne, tím že jsme tady na vesnici, tak je to tady takový standard, tak asi to není, jako tady v okolí asi to není...

M: Zrovna naša obec v tomto čase, to není tak výjimečné. Já když jsem vyrůstala bylo nás sedm a přitom jsem ze stejné vesnice, tak tenkrát to výjimečné bylo.

O: Sedm by bylo výjimečných i teď.

M: No, sedm je hodně. Ale zrovna teď je tady šest rodin, co mají čtyři, pět děcek. Takže to zas tady takové není.

O: Čtyři, pět...

M: Já jsem řekla šest, jó, tak.

O: Jakože těch rodin čtyřčlenných je ještě snad víc jako, že.

M: Tak nějaká, jo...

O: Za nás už i tři bylo hodně a dneska těch rodin tříčlenných je fakt moc.

V: Takže vám přijde, že je teďka více rodin s těma hodně dětma než to bylo dřív?

M: Jo, určitě, v této vesnici určitě jo.

O: Tady asi jo, protože my když jsme byli ve třídě, tak všichni byli maximálně ze dvou sourozenců.

M: Já si to taky pamatuj, že to tady bylo, protože my nejsme s manželem ze stejné obce, protože manžel bydlel 50 km daleko, takže tam to, on je z jiného prostředí, ale u nás to taky tak bylo, co si pamatuju. Všichni byli tak z dvou, nanejvýš třech děcek, jinak ne, no.

O: Ale je pravda, že když přijdu někam jinam, tak to úplně není jako zvykem. Když jsem dělal v Brně, tak to nebylo zvykem a když teď dělám jinde, tak taky to tam není úplně klasický počet nebo když přijdeme někde mimo tady tu vesnici, tak to vzbudí takový jakože...

M: Údiv.

O: Pozornost. Ano.

M: Ano, to rozhodně. Ale zas je ještě něco jiného, v těch křesťanských kruzích to úplně pozornost nebudí, mně připadá právě že u těch křesťanů je to takové trochu typičtější asi.

V: A jaká období jsou pro vás jako tu vícedětnou rodinu nejvíce zátěžová?

O: Jako během roku?

V: Během toho roku nebo i celkově ve vašem životě té vícedětné rodiny.

O: Tak vždycky je to ten rok po narození děcka, to je vždycky frmol, to je...

M: Ano, to je, protože to nespím a to je těžké vždycky.

O: A to je strašně moc toho. Nějaké ty děcka... první rok s tím dítětem je...

M: Vždycky velká zátěž, ano.

O: Fakt. Pak začátky roku školního, to je taky náročné každoročně.

M: Aj Vánoce, tam je v té škole toho moc, aj pracovně tam byly vždycky nějaké uzávěrky nebo něco a ty Vánoce, to mi připadá, že je tam toho taky moc.

O: Všeobecně ty svátky, to je vždycky úklidu moc a toto, pak co jsem chtěl ještě jednu věc, svátky a nemoci dětí.

M: Nemoci, ano.

O: Když je nějaká nemoc, vážnější nemoc nebo i vážnější operace nebo rutinní, třeba když se vytrhávají mandle, tak je to vždycky zátěž.

M: Ano, to rozhodně. Protože teď jsme měli, není to ani rok zpátky, s tou sedmiletou dcerkou mandle a to vlastně jsem měla ještě tohoto maličkého, ale chtěla jsem být s ní v nemocnici, takže to je celý chod té domácnosti je tím vlastně ovlivněný. Že já jsem tam s ní byla tři dni, tak manžel mi vozil do nemocnice malého na kojení, tak to bylo vždycky takové, taková hoňka. Ale zvládlo se to všechno, ale je to těžší.

V: Je to nějaká zátěž.

M: No. A ještě když tak přemýšlím z celé doby manželství, tak mi připadá, že nejtěžší bylo to první děcko. To bylo rozhodně nejtěžší, aj z hlediska toho, jak jsme se s tím děckem sžívali. Ta péče o něho, to bylo určitě nejtěžší.

O: Jo. A asi období státnic, protože kolem státnic, nebo když byla nějaká zkouška, jakože naše zatím, ne děcek, tak to bylo taky vždycky náročnější.

M: Ano. Protože to na tem druhém leží víc.

V: Další otázka pak je, v jakých oblastech se jako velká rodina cítíte znevýhodněni?

O: Jsou to většinou vstupy, jo, vstupy na kulturní akce nebo, protože všude se počítá rodinné vstupné jenom dvě, tři děti.

M: To je pravda, no. A pak si ty další dvě děcka musíme platit jakože nejsou do rodiny, jakože zvlášť. To je takové, to nás hrozně překvapilo, jak jsme měli to třetí, že jsme to najednou začali objevovat, že rodina jsou pouze dvě děti (smích). A jinak, ani nevím, my sa všady dostaneme, my máme auto sedmimístné, takže tímto omezení nejsme, že bychom se někde nedostali. Ani nejsme omezení, já jsem si třeba myslela, že děckám úplně nedopřejeme to, co ostatní, třeba já nevím, lyžování nebo nějaké dovolené, ale úplně to jde právě perfektně, jakože já zůstávám třeba s malýma děckama doma a manžel jede s těma staršíma na zimní dovolené lyžovat, že jich bere nebo k moři jeli a že to tak, jakože mi to připadá, že nešidíme vůbec nikoho.

O: Aj když jsme jeli spolu, tak se to dá nějak...

M: Skloubit.

O: Skloubit, že jedeme všichni třeba.

M: No a že já třeba na tom svahu vozím kočárek a třeba hlídám jednu tu mladší holčičku, manžel ten jezdí s tou starší, ti dva jezdí sami, pak si to zase prohodíme, takže teď jsem byla strašně ráda nebo aj překvapená, že oba ti starší byli na lyžařském výcviku a oba byli v nejlepších skupinách, že byli fakt nejvíc lyžující děcka z té třídy. Tak si říkám, fakt jakože ani v tomto je neomezujeme. Že mi připadá, že necítím se takto omezená už v ničem.

O: Jo, ale, ty vstupy jsou pro nás náročnější. Musíme to vždycky nějak udělat. Takový balanc, no. Nemůžeme jet třeba do Aqualandu 3x za rok.

M: No, to né no.

O: Všichni jako.

V: Co vám dělá největší starosti teďka v současné době jako té velké rodině?

M: No mně asi z psychologického hlediska, protože jsem taková detailistka, tak bych chtěla mít víc času na to, abych se každému děcku víc věnovala. Jakože, trápí mě ten čas, s tím časem bojuju, že to musím rozdělit mezi ty děcka a zároveň jakoby do úklidu a do té práce všady, která je potřebná udělat, a tak v tom jakoby balancuju, abych se v tom neutopila, abych prostě si zvolila to, co je podstatné, protože všechno udělat nejde. No, tak to třeba za mňa. Tebe něco napadá?

O: Ne.

M: Já moc řeším výchovu, že hrozně moc chci dobře děcka vychovat a dát jim co nejvíc, tak to, ale není to, že... jak jste se to přesně ptala?

V: Co vám dělá největší starosti teď v současné době.

M: Jojo, tak s tím já si dělám starosti, abych ty děcka dobře vychovala.

O: Já si dělám starosti z války, ale to asi...

M: (smích) Uhm.

V: Další otázka pak je, jakým způsobem řešíte problém, který se v rodině vyskytne?

M: No jakože...

V: Když si představíte, co už pro vaši rodinu znamená problém, tak jak to řešíte.

O: Tak nějakou diskuzí, ne?

M: No, jako domluvou.

O: Někdy trvá vyřešit ten problém dýl, ale snažíme se, když je problém, hlavně s těma děckama bavit.

M: Aj mezi sebou mluvit, protože když je nějaký problém, tak musíme, nějaké stanovisko musíme vůbec zaujmout, co tam vlastně vidíme jako problém, co bychom tam řešili, tak jako my dva si to vykomunikováváme, že je dobré, že oba máme jak kdyby trochu ináč náhledy na věc, každý se zaměřuje na něco jiného, manžel je hodně praktický, já jsem zas hodně zaměřena na nějaké city a tak, tak se to snažíme vždycky vybalancovat, aby tam byly obě hlediska nějak zastoupené a s děckama to řešíme.

O: S děckama, když jsou teď starší, nebo mně to tak připadá, snažíme se s nima hodně mluvit o tom, ale jako ne vždy oni chtěou.

V: A co vám jako rodině nejvíce pomáhá?

M: Jako v tom zvládání krizí nebo vůbec v životě?

V: Celkově v té velké rodině, i když si vyskytne nějaká ta krize.

O: Nám nejvíc pomáhá, když jsme spolu, ne? Jako takové to soužití.

M: To rozhodně. Ano. Potom si myslím, že máme jak kdyby podobný náhled na život. Jakoby, z toho hodně čerpáme. Mně připadá, že, uhm, nevím, jak to vysvětlit. Jakože máme určité hodnoty a ty třeba mně pomáhají překonat určité překážky a jinak tady máme zázemí velké rodiny, která nám jakože pomáhá. Že naše mamka třeba praktické věci, že ta mě pomáhá moc a celá ta rodina, že si vyzvedáváme děcka ze školy a jakože tak si pomáháme.

V: To je právě další otázka, kam konkrétně se obrácíte na pomoc, když ji potřebujete?

M: Ta rodina nejvíc. Třeba jak jsme stavěli baráky, tak jsme si všichni postavili ty baráky svépomocí. Vždycky tam byli všichni moje bratři, manželův bratr, otec, ten dělá třeba střechy, tak ten barák prostě vystřelil rychle, že, když prostě tady bylo vždycky šest chlapů, tak to bylo vždycky takové, no. Určitě do rodiny se nejvíc obracíme. Ale jde se obrátit i tady na známé, na přátele tady, že? Že manžel tam, kde pochází, tam má kamarády, kdy je takový velice dobrý automechanik, tak třeba tam za ním, když cokoliv s autama, že. Nebo tady s jednou rodinou jezdíváme na dovolené, že zas jsou takoví pohodoví. Že tam se dá, takže...

O: Na ty blízké lidi, rodina.

V: A je něco, co byste potřebovali, aby se Vám jako rodině lépe fungovalo?

M: Jako něco jiného, než máme?

V: Něco, co byste potřebovali, že vám to teď třeba chybí. Zase v rámci toho, že máte hodně dětí.

M: Mně chybí čas, úplně strašně mi chybí čas. Úplně hrozně, ale to mně nikdo nepomože (smích).

O: To by musel Karlík víc pracovat.

M: (smích) Neproprovokuj ho před návštěvou.

O: Chybí nám ty jeho čtyři hodiny ranního spánku.

M: Každou sobotu.

O: To bylo jen rýpnutí, promiň. Aby ses tu cítil jako doma.

M: Ale co bych tam napsala, že mně pomáhá nebo myslím, že mi to chybělo a už mi to nechybí, protože to mám (smích), nějaká psychologická podpora. Že jsem začala chodit

na individuální psychoterapii a hrozně mě to jak když nabíjí, jakože nebylo to něco, co bych řekla, že mi to před tím extra chybělo, ale když to mám, tak je to lepší.

V: A nyní se od celé rodiny přesuneme k vám jako k páru, ale zase v kontextu více dětí. Co je pro vás jako ten pár nejvíce obtížné?

M: Tak určitě najít si čas sami na sebe, jako aby my dva jsme byli spolu, to je hrozně těžké si najít nějakou chvilku a mně to teda chybí.

O: Ten čas na sebe, třeba někam zajít do kina, do divadla, to vyžaduje strašně moc organizace, sehnat hlídání, jo.

M: Tak nesmí to být moc večer, protože malý usíná akorát u prsa, takže to musí být toto, když mamka může, mamka teď je nemocná, že má nějaké problémy, pak děcka, aby měly úlohy, takže to je organizačně moc...

O: Jo, tak asi...

V: A co vám jako tomu páru nejvíce pomáhá?

M: Co nám nejvíc pomáhá?

O: No, nevím.

M: Pomáhá nám to, že nejsme sami, že máme oporu jeden v druhém, že jsme si mockrát řekli, že na jednoho...

O: By to bylo moc.

M: Ano, že pět děcek by na jednoho bylo moc. Co nám ještě pomáhá? Já myslím, že nám pomáhá i víra, že?

O: Určitě.

V: A poslední otázka, v čem se změnil váš partnerský život s přibývajícím počtem dětí?

O: Míň cestování a víc starostí o domácnost.

M: Ale řekla bych, že s těma děckama se to změnilo aj tak, že je to bohatší, že s každým tím děckem bylo tolik krásného, co jsme měli. Že s tím pátým jsme vůbec nepočítali, že už jsme si řekli, že jsme kompletní, a když došel, tak jsme si říkali, to bude strašně moc práce, protože už jsem měla čtyřicet nebo přes čtyřicet. To jsem si říkala, to

nedám zas dva roky nespát, ale zas to je takové sluníčko, to je tolik, takové nabíjení zase, že...

O: Ano.

M: Jako určitě obohacení a každé to děcko je úplně jinačí, takže s každým tím děckem je tolik nových podnětů a nový náhled na svět.

V: To byly teda už všechny otázky, chtěli byste k tomu ještě něco dodat, co jste třeba neměli možnost zmínit?

M: Asi mě nenapadá teď nic.